

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ

МОГИЛКА О. П.
КОСТИНА В. В.
ТЄРЬОШИНА І. Ф.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ



МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

О. П. Могилка, В. В. Костіна, І. Ф. Терьошина

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

***Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання
спеціальності «Соціальна робота та консультування»***

**Харків
ХНМУ
2026**

УДК 364-78(075.8)

М74

Затверджено Вченою радою ХНМУ.

Протокол № 8 від 28.08.2026.

Автори:

О. П. Могилка, В. В. Костіна, І. Ф. Терьошина

Рецензенти:

Н. О. Сайко – д-р пед. наук, проф. (Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка).

О. С. Радіч – директор Харківського обласного центру соціальних служб.

Могилка О. П., Костіна В. В., Терьошина І. Ф.

М74 Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності «Соціальна робота та консультування». Харків: ХНМУ, 2026, 184 с.

У навчально-методичному посібнику висвітлені особливості організації надання соціальної допомоги в соціальних інституціях із різною формою власності, що відповідає сучасній тенденції розвитку соціальної галузі в Україні. Також містяться матеріали для формування практичних навичок здобувачів освіти, питання для контролю знань та практичні кейси.

УДК 364-78(075.8)

© Харківський національний
медичний університет, 2026

© Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди, 2026

© О. П. Могилка, В. В. Костіна,
І. Ф. Терьошина, 2026.

ЗМІСТ

Передмова	5
Програма курсу	6
ВСТУП	7
Розділ 1. Теоретичні засади соціальної роботи в державному та громадському секторі	13
Тема 1.1 Державна соціальна політика – основа соціальної роботи в державному та недержавному секторах соціальної сфери	13
Тема 1.2 Система соціальної роботи в державному секторі	32
Тема 1.3 Особливості соціальної роботи в недержавному секторі	40
Тема 1.4 Територіальна громада як осередок надання соціальних послуг	42
Розділ 2. Практичні аспекти соціальної роботи в державному та громадському секторі	53
Тема 2.1 Інтервенції як важливий напрям у соціальній роботі в державних та недержавних соціальних інституціях	53
Тема 2.2 Превенція як основа соціальної роботи в державних та недержавних соціальних інституціях	70
Тема 2.3 Грантова соціально-проектна діяльність недержавних соціальних інституцій та волонтерські ініціативи в умовах війни в Україні	90
Тема 2.4 Робота з надання соціальних послуг в умовах мультидисциплінарної мобільної команди	95
Розділ 3. Матеріали для підготовки до семінарських занять	107
СЗ № 1. Тема. Державна соціальна політика – основа соціальної роботи в державному та недержавному секторах	107
СЗ № 2–3. Тема. Система державних соціальних інституцій сфери соціальної допомоги	108
СЗ № 4. Тема. Вищий управлінський рівень соціальної роботи в державному секторі	110
СЗ № 5–6. Тема. Державне управління соціальною сферою: класифікація за різними спрямуваннями	112
СЗ № 7. Тема. Практичні питання кризової та екстреної допомоги дітям-сиротам та дітям, що позбавлені батьківського піклування, в державних та недержавних установах сфери соціальної допомоги	115
СЗ № 8–9. Тема. Практичні питання соціальної роботи в територіальних та реабілітаційних центрах	118

СЗ № 10–11. Тема. Практичні питання термінальної, госпісної та паліативної допомоги в державних та недержавних інституціях сфери соціальної допомоги	121
СЗ № 12–13. Тема. Практичні питання надання соціальної допомоги в центрах соціальних служб	123
СЗ № 14. Тема. Практичні аспекти соціальної роботи з профілактики в державних центрах (службах) зайнятості.....	124
СЗ № 15. Тема. Практичні аспекти профілактичної роботи в закладах освіти	126
СЗ № 16. Тема. Практичні аспекти соціальної роботи з профілактики в поліції ...	127
СЗ № 17. Тема. Практичні аспекти соціальної роботи з профілактики в закладах пенітенціарної сфери	129
СЗ № 18. Тема. Практичні аспекти соціальної роботи з профілактики соціально-ризикованої поведінки в закладах охорони здоров'я.....	133
СЗ № 19. Тема. Основи грантової соціально-проектної діяльності недержавних соціальних інституцій та волонтерські ініціативи в умовах війни в Україні.....	134
СЗ № 20. Тема. Підсумкове заняття	136
Розділ 4. Методичні рекомендації щодо виконання індивідуального науково-дослідного завдання	139
Розділ 5. Основні рекомендації з виконання самостійної роботи здобувачів вищої освіти	145
Додатки	
Додаток А. Словник термінів.....	149
Додаток Б. Література до курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»	154
Додаток В. Кейси для практичного опрацювання	165
Додаток Г. Комплексний тест	173
Додаток Д. Перелік тем для здійснення реферативних досліджень	176
Додаток Е. Питання до підсумкового контролю з дисципліни «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»	177
Додаток Ж. Орієнтовна тематика для розробки ІНДЗ з курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»	180
Додаток К. Драфт проектної заявки	181
Додаток Л. Соціальна робота у сфері психічного здоров'я	182

ПЕРЕДМОВА

За умов євроінтеграції, імплементації загальносвітових стандартів соціальної допомоги населенню та оновлення системи надання соціальних послуг в Україні потребує розробки питання методичного забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота та консультування» щодо здійснення відповідного виду діяльності.

Дане видання складається з п'яти розділів. У першому – наведено теоретичні питання, які окреслюють суть та особливості соціальної роботи в державному та недержавному секторах, що допоможе здобувачам/чкам освіти виділити суть основних підходів та розібратися у відмінностях специфіки соціальної роботи в цих осередках. Матеріал другого розділу надасть можливості більш свідомого засвоєння основних питань теоретичної частини курсу за допомогою опрацювання практичних аспектів за певними тематичними блоками, а також допоможе у підготовці майбутніх фахівців до реалізації функцій у певних напрямках практичної діяльності. Під час опанування цієї частини курсу додатково пропонується використовувати розгляд кейсів, що наведено у відповідному додатку В до курсу. У третьому розділі містяться методичні матеріали для підготовки до семінарсько-практичних занять, де представлено питання для самостійної роботи для організації дискусії під час заняття, основні поняття для засвоєння, завдання для письмового виконання та література й нормативні джерела для підготовки до заняття. У четвертому розділі наведено методичні матеріали для підготовки індивідуальних науково-дослідних завдань, що містить методичні вказівки, за допомогою яких здобувачі/чки вищої освіти більш ефективно зможуть виконати всі етапи роботи над ІНДЗ. Зміст п'ятого розділу посібника сприятиме формуванню вмінь здобувачів/чок вищої освіти здійснювати самоконтроль й самооцінювання в процесі навчання за допомогою критеріїв оцінювання різних видів самостійної роботи.

У додатковій частині можна знайти інформацію щодо змісту основних термінів, додаткових методичних порад та рекомендацій для роботи з вирішення певних професійних завдань у державному та недержавному секторі соціальної допомоги, що необхідні для засвоєння курсу.

Сподіваємося, що матеріали посібника сприятимуть більш повному розкриттю можливостей та самовдосконаленню майбутніх фахівців соціальної галузі в процесі самостійної роботи з курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях».

ПРОГРАМА КУРСУ

Структура програми навчального курсу

«Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»

1. Опис предмета навчального курсу

Предмет. «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях» розрахований на здобувачів освіти галузі знань І «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення», спеціальності І 10 «Соціальна робота та консультування» та розраховано на 5 кредитів ECTS, передбачає 20/8 год – лекції, 40/10 год – семінари/практичні, 60/102 год – самостійна робота та 30 год – індивідуальне науково-дослідне завдання: проєкт та соціальна реклама до проєкту. Підсумковий вид контролю – залік. Освітній компонент може бути варіативною дисципліною на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти (вивчають на 4-му курсі підготовки), або варіативною дисципліною на другому (магістерському) рівні вищої освіти (вивчають на 1-му курсі підготовки).

Також курс може бути корисним для підвищення кваліфікації для перепідготовки фахівців соціальної галузі.

2. Мета курсу – ознайомлення з особливостями здійснення соціальної роботи у державному секторі та недержавних соціальних інституціях, а також засвоєння практичних аспектів надання соціальної допомоги на різних рівнях.

ВСТУП

Соціальна робота в сучасному суспільстві має особливості в державному та недержавному секторі, розуміння яких є однією з важливих умов якісного надання соціальних послуг у сфері соціальної допомоги. Робота у державному секторі соціальної допомоги окреслює основні напрями державної соціальної політики та забезпечує фундамент у наданні соціальних послуг. Під поняттям «державний сектор» автори мають на увазі соціальні інституції, що фінансуються з державного бюджету, або бюджетів місцевих адміністрацій (центри соціальних служб, територіальні центри надання соціальної допомоги тощо). Об'єктивні умови розвитку цього напрямку соціальної роботи зумовлені особливостями соціального розвитку кожної держави та суспільства в цілому. Тому освоєння основ соціальної роботи в державних соціальних інституціях є важливим складником професійної підготовки фахівця соціальної галузі. Але сучасне суспільство сповнене нових соціальних викликів і подій, які неможливо повною мірою вирішити тільки зусиллями держави. Тому важливими чинниками соціального впливу стають суб'єкти громадського сектора соціальної допомоги, що разом із державою є взаємодоповнюючими силами у вирішенні складних соціальних проблем. Найбільш активними надавачами соціальних послуг у недержавному секторі в Україні є благодійні фонди, громадські організації та фізичні особи – підприємці.

Програма курсу передбачає ознайомлення з нормативним забезпеченням та особливостями роботи в державних та недержавних інституціях соціальної допомоги, які діють на рівні громади та забезпечують якість надання соціальних послуг населенню. Змістове наповнення курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях» складається з двох аспектів: «Теоретичні засади соціальної роботи в державному та громадському секторі соціальної допомоги», «Практичні аспекти соціальної роботи в державному та громадському секторі соціальної допомоги», що розраховано на 20/8 годин лекційних та 40/10 годин семінарсько-практичних занять.

Провідними завданнями пропонованого курсу є: розкриття теоретичних основ здійснення соціальної роботи в державних, недержавних інституціях та громадському просторі соціальної допомоги; ознайомлення зі змістом і специфікою соціальної роботи в системі державних та недержавних соціальних інституцій; опанування практичними аспектами надання різних видів соціальної допомоги в соціальних інституціях державного сектора та громадського простору. Контроль за роботою здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом виконання ІНДЗ, проведенням поточного оцінювання знань, тестування, семестрового заліку.

У процесі вивчення освітнього компонента «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях» здобувачі вищої освіти повинні засвоїти та сформулювати: **знання** щодо суті та особливостей здійснення соціальної роботи в державному та недержавному секторах соціальної допомоги з різними категоріями клієнтів за різними спрямуваннями інтервенцій та превентивних впливів; **уміння** застосовувати на практиці знання з надання соціальної допомоги клієнтам, що потребують соціальних послуг; розробляти засоби, що дозволяють здійснювати превенцію та інтервенції за допомогою використання арсеналу соціальних інституцій державного сектора, недержавних соціальних інституцій та громадського простору; **компетентності**: загальні (1, 3, 4, 5, 6, 10, 12); спеціальні (2, 4, 9, 10, 13, 15, 20) та інтегральна.

Навчально-методичний посібник розрахований на здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки бакалаврів / магістрів, а також для слухачів факультетів підвищення кваліфікації та перепідготовки соціальних працівників і соціальних педагогів. Він може бути використаний для проведення науково-методичних семінарів із працівниками соціальних служб, а також серед громадськості. Програма курсу побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ЗВО та узгоджена з приблизним структурним змістом навчального курсу, рекомендованого Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS).

Змістовний модуль 1. Теоретичні засади соціальної роботи **в державному та громадському секторі соціальної допомоги**

Тема 1.1 Державна соціальна політика – основа соціальної роботи в державному секторі

Гене́за підходів до державного соціального забезпечення та нові тенденції й концептуальні підходи до розуміння ролі держави у соціальній підтримці громадян. Основи державної соціальної політики: напрями, завдання, принципи. Соціально-економічні засади соціальної політики. Нормативно-правова база як основа соціальної роботи. Державна соціальна політика в умовах війни в Україні.

Тема 1.2 Система соціальної роботи в державному секторі

Сфера соціальної допомоги: суб'єкти, ієрархія, механізм дії. Характеристика основних понять. Характеристика основних підходів до управління системою соціальних інституцій.

Статус державний службовець. Особливості роботи в державному секторі соціальної допомоги. Реєстр надавачів соціальних послуг. Права та обов'язки

надавачів соціальних послуг. Характеристика соціальної роботи в державному секторі на вищому управлінському рівні: Національна соціальна сервісна служба України.

Соціальна складова роботи у профільних міністерствах та службах: Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Кримінально-виконавча служба, Міграційна служба, Служба з надзвичайних ситуацій, поліція.

Система управління соціальними установами на територіальному рівні. Управління праці та соціального захисту. Служба у справах дітей та сім'ї. Органи опіки та піклування. Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад.

Тема 1.3 Особливості соціальної роботи в недержавному секторі

Сфера соціальної допомоги у недержавному секторі: суб'єкти, ієрархія, механізм дії. Характеристика основних понять. Характеристика основних підходів до управління в недержавних соціальних інституціях. Особливості роботи в недержавному секторі соціальної допомоги. Особливості фінансування соціальних проєктів. Моніторинг і оцінка якості надання соціальних послуг.

Тема 1.4 Територіальна громада як осередок надання соціальних послуг

Аналіз наукових досліджень з питань соціальної роботи на рівні громади. Громада як осередок надання соціальної допомоги. Моделі надання соціальних послуг у громаді.

Змістовний модуль 2. Практичні аспекти соціальної роботи в державному та громадському секторі соціальної допомоги

Тема 2.1 Інтервенції як важливий напрям у соціальній роботі в державних та недержавних соціальних інституціях

Тема 2.1.1 Робота з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування в державних установах сфери соціальної допомоги

Інтервенції у соціальній роботі. Кризове та екстрене втручання в роботі з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування в державних установах сфери соціальної допомоги. Центри соціально-психологічної реабілітації для дітей. Притулки для дітей. Соціальні гуртожитки.

Тема 2.1.2. Соціальна робота в територіальних та реабілітаційних центрах

Характеристика діяльності територіальних центрів соціальної допомоги. Фахівці територіального центру соціальної допомоги та особливості їхньої соціальної роботи. Характеристика діяльності реабілітаційних центрів. Фахівці реабілітаційного центру соціальної допомоги та особливості їхньої соціальної роботи.

Тема 2.1.3. Питання термінальної, госпісної та паліативної допомоги в державних та недержавних інституціях сфери соціальної допомоги

Паліативна допомога як особливий вид соціальної опіки. Суть та особливості соціальної роботи в госпісах, суть та особливості соціальної роботи в геріатричних пансіонатах та спеціальних будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів. Центри медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям. Паліативний догляд в системі недержавних соціальних інституцій.

Тема 2.1.4 Соціальні інтервенції в Центрах соціальних служб та Територіальних центрах соціального обслуговування

Регіональний ЦСС: завдання та специфіка роботи. Міський, районний, районний у місті, селищний, сільський ЦСС: завдання та специфіка роботи. Зміст та особливості соціальної роботи в Центрах соціальних служб. Категорії клієнтів та специфіка надання соціальних послуг у ЦСС. Зміст та особливості соціальної роботи в Територіальних центрах соціального обслуговування. Категорії клієнтів та специфіка надання соціальних послуг у Територіальних центрах соціального обслуговування.

Тема 2.2 Превенція як основа соціальної роботи в державних та недержавних соціальних інституціях

Тема 2.2.1 Соціальна робота з профілактики безробіття в державних та недержавних інституціях

Державний стандарт соціальної послуги профілактики. Реалізація державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції у державних центрах (службах) зайнятості та недержавних соціальних інституціях. Профілактика безробіття населення. Запобігання масовому вивільненню працівників, профілактика настання страхового випадку. Профорієнтаційна робота з дітьми та молоддю як важливий напрям соціальної роботи з профілактики.

Тема 2.2.2 Соціальна робота з профілактики в закладах освіти

Зміст і особливості профілактичної роботи психологічної служби ЗЗСО. Зміст і особливості профілактичної роботи психологічної служби СЗО. Зміст і особливості профілактичної роботи соціального педагога закладу освіти інтернатного типу. Зміст і особливості профілактичної роботи психологічної служби ПТНЗ.

Тема 2.2.3 Соціальна роботи з профілактики, що здійснюють фахівці поліції

Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики шкільного офіцера поліції. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в ювенальній превенції. Зміст і особливості превентивної діяльності Служби освітньої безпеки.

Тема 2.2.4 Соціальна робота з профілактики в закладах пенітенціарної сфери

Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в Службі ювенальної пробації. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в колонії. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в навчальному центрі при кримінально-виконавчій установі закритого типу. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в службі ювенальної пробації.

Тема 2.2.5 Соціальна робота з профілактики соціально-ризикованої поведінки в закладах охорони здоров'я

Державний стандарт соціальної послуги профілактики. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики у поліклініках, дружніх до дитини / до молоді. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в Державній установі «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України».

Тема 2.3 Грантова соціально-проектна діяльність недержавних соціальних інституцій та волонтерські ініціативи в умовах війни в Україні

Поняття «грант», «грантодавці». Грантова система в Україні за часів війни. Практичні аспекти соціального партнерства у грантовій соціально-проектній діяльності. Управління грантовою діяльністю. Моніторинг та оцінка наданих послуг і впровадження соціальних проєктів. Стратегічне планування діяльності надавачів соціальних послуг у недержавному секторі. Прозорість та підзвітність організацій. Основи волонтерського менеджменту.

Тема 2.4 Робота з надання соціальних послуг в умовах мультидисциплінарної мобільної команди

Аналіз наукових досліджень з питань використання мультидисциплінарного підходу у соціальній роботі. Мультидисциплінарний підхід при організації та наданні соціальних послуг у громадах. Специфіка роботи мультидисциплінарної команди в соціальній галузі. Перелік соціальних послуг, де передбачено мультидисциплінарний підхід. Рекомендації щодо роботи з мультидисциплінарними командами, які здійснюють оцінку потреб потенційних отримувачів послуги підтриманого проживання.

Структура залікових кредитів

№ з/п	Теми	Лекції, год	Семінарські заняття, № зан./год	Самостійна робота, № завд./год	Індивідуальна робота, год
1	2	3	4	5	6
Змістовний модуль 1. Теоретичні засади соціальної роботи в державному та громадському секторі, 60 год					
1	Тема 1.1 Теоретичні основи соціальної роботи в державному секторі	2/1	2/1	5/7	Вибір теми та підготовка змісту проєкту / програми соціальної роботи в державному чи недержавному секторі (3 год)
2	Тема 1.2 Система соціальної роботи в державному секторі	2/1	10/1	10/20	
3	Тема 1.3 Особливості соціальної роботи в недержавному секторі	2/1	-/-	10/11	
4	Тема 1.4 Територіальна громада як осередок надання соціальних послуг	4/1	-/-	10/13	
		10/4	12/2	35/51	3/3
Змістовні модуль 2. Практичні аспекти соціальної роботи в державному та громадському секторі (90 год)					
5	Тема 2.1 Інтервенції як важливий напрям у соціальній роботі в державних та недержавних соціальних інституціях	2/1	14/2	8/21	Побудова проєкту / програми взаємодії соціальних інституцій державного та недержавного секторів із вирішення проблеми, добір методик та розробка соціальної реклами до нього (27 год)
6	Тема 2.2 Превенція як основа соціальної роботи в державних та недержавних соціальних інституціях	2/1	10/2	8/17	
7	Тема 2.3 Грантова соціально-проєктна діяльність недержавних соціальних інституцій та волонтерські ініціативи в умовах війни в Україні	4/1	2/2	8/11	
8	Тема 2.4 Робота з надання соціальних послуг в умовах мультидисциплінарної мобільної команди	2/1	2/2	1/2	
		10/4	28/8	25/51	27/27
Всього		20/8	40/10	60/102	30/30

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ДЕРЖАВНОМУ ТА ГРОМАДСЬКОМУ СЕКТОРІ

ТЕМА 1.1 Державна соціальна політика – основа соціальної роботи в державному та недержавному секторах соціальної сфери

Питання:

1. Генеза підходів до державного соціального забезпечення та нові тенденції й концептуальні підходи до розуміння ролі держави у соціальній підтримці громадян.
2. Основи державної соціальної політики: напрями, завдання, принципи.
3. Соціально-економічні засади соціальної політики.
4. Нормативно-правова база як основа соціальної роботи.
5. Сфера соціальної допомоги: суб'єкти, ієрархія, механізм дії.
6. Особливості соціальної роботи в державному та недержавному секторі.
7. Особливості державної соціальної політики в Україні в умовах війни.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. Державна соціальна політика – основа надання соціальних послуг.
2. Сфера соціальної допомоги в Україні: структура та механізм дії.
3. Робота в державному та недержавному секторі соціальної допомоги: сучасні реалії та тенденції розвитку.

1. Генеза підходів до державного соціального забезпечення та нові тенденції у визначенні ролі держави у соціальній підтримці громадян

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити певні етапи в генезі підходів до державного соціального забезпечення та соціальної підтримки громадян. Так дослідники А. О. Ярошенко, Т. В. Семигіна, Н. В. Сухицька виділяють певні періоди та надають характеристику ролі держави у процесі підтримки громадян, що в узагальненому вигляді наведено у *табл. 1* [74, с. 6–43]. Дослідник у галузі громадського здоров'я В. А. Сміянов акцентує увагу на зв'язках між теоретичними концепціями, що з'являлися в науці, ресурсами та укладом країни і вибором моделі соціальної роботи, яка набуває поширення та відображення у соціальній політиці держави та виділяє такі основи соціального захисту та моделі соціальної політики держави: *соціально-демократична модель скандинавських країн* (значну частину відповідальності за соціальний захист населення покладено на державу); *неоліберальна модель США* (проблеми переважно розв'язуються за участю профспілок); *неоконсервативна модель, характерна для Німеччини* (змішана державно-приватна відповідальність, що є поєднанням відповідальності окремого підприємця та колективної відповідальності під контролем держави);

англосаксонська модель розповсюджена у Великій Британії, Ірландії та Канаді (дещо проміжне між ліберальною американською та соціально-орієнтованою шведською і німецькою моделями, де держава захищає мінімальні доходи громадян) [63].

Таблиця 1

Гене́за підхо́дів до соціальної підтримки [74]

№ з/п	Назва періоду	Характеристика періоду
1	Архаїчна епоха	Взаємодопомога між племенами, філантропічна допомога вождів і старійшин роду співплеменникам, міжособистісна допомога.
2	Родове суспільство	Поширення допомоги за механізмами реципрокації (взаємний обмін подарунками та послугами у побутовій та господарській сферах) та редистрибуції (передавання частини виробленого громадою надлишкового продукту у розпорядження вождів на різні громадські потреби); відбувається оформлення суб'єктів допомоги та принципів, що регулюють зв'язки обміну і підтримки.
3	Епоха давніх держав: Єгипет, Вавилон, Китай	Відповідальність урядів за своїх громадян, що здійснювалась у періоди надзвичайних ситуацій.
4	Античне суспільство: Стародавня Греція, Стародавній Рим	Допомога бідним як засіб урегулювання проблем політичного характеру у передвиборчий період.
5	Становлення суспільної допомоги за часів іудейських та християнських релігійних традицій	Дотримання принципу служіння ближньому та надання благодійності, що передбачало роздавання милостині, харчування убогих, допомогу сиротам, вдовам.
6	Феодална епоха – етап формування концепції «соціальної держави»	У багатьох європейських країнах почали функціонувати державні установи для надання притулку та забезпечення працею злиднених, і посередництвом такого піклування держава намагалася контролювати маргінальні групи населення.
7	Епоха Відродження в Європі – зародження капіталістичних відносин	Широке розповсюдження ідей гуманізму, розповсюдження освіти, пропаганди наукових знань, ідей добра та справедливості, розповсюдження парафіяльної благодійності, що спрямовувалась і на соціальну підтримку потребуючих, в Україні осередками благодійницької діяльності стають братства.
8	Виникнення ліберально-демократичного напрямку політичної думки (кінець XVII – початок XVIII ст.)	Поява ідеї свободи індивіда у працях Т. Гоббса та Дж. Локка; розвивається суспільно-благодійний підхід до надання соціальної допомоги і формуються такі політико-філософські вчення, як лібералізм, утилітаризм.
9	Розвиток державної системи соціального забезпечення у XIX ст.	Поширення правового підходу, що характеризують ухвалення законів, виникає державно-муніципальне навчання, розвиваються профспілки й каси взаємодопомоги, набувають поширення соціально-радикальні ідеї марксизму та фемінізму.
10	Розвиток інститутів перерозподілу суспільних благ (кінець XIX – початок XX ст.)	Обов'язкове державне страхування, державне соціальне бюджетування соціальної сфери загалом, що відбувалось на тлі формування моделі соціальної держави, динамічного розширення політичних і соціальних прав.
11	Поширення теорії солідаризму (перша половина XX ст.)	Л. Дюгі, критикуючи марксизм і спираючись на ідеї французьких соціологів О. Конта, Л. Буржуа, Е. Дюркгейма, розвинув концепцію соціальної солідарності, де Держава є засобом забезпечення соціальної солідарності класів, організованою силою суспільства, яка встановлює взаємозалежність і спільність інтересів різних соціальних груп і класів, що не передбачає класових протиріч,

№ з/п	Назва періоду	Характеристика періоду
		політичної боротьби і соціалістичної революції.
12	Формування теорії і практики держави загального добробуту – Welfare State (1940-і роки)	Поширення ідей англійського економіста Дж. Кейнса стосовно того, що сучасна демократична держава втратила класовий характер і діє в інтересах усіх членів суспільства, використовуючи такі економічні важелі, як політика цін, податки, інвестиції, державне замовлення, кредити, регулювання експорту та імпорту і в такий спосіб впливає на приватний сектор, пристосовує його для блага всіх.
13	Удосконалення систем соціального страхування після закінчення війни західноєвропейськими країнами	Поширення ідеї егалітарного лібералізму, що проголошує необхідність поваги людей одне до одного та на створенні передумов для того, щоб усі могли робити моральні вчинки, а також протистоянням між капіталістичним і соціалістичними світами.
14	Період розквіту соціальних держав Європи (1960–1975 рр.)	Активне формування внутрішньодержавного соціального законодавства, прийняття значної кількості міжнародно-правових документів, які регулюють відносини у соціальній сфері, визначаючи мінімальні соціальні стандарти. Наприкінці 70-х – на початку 80-х років XX ст. у багатьох західних країнах відбувся так званий неоконсервативний поворот, коли в соціальній державі стали вбачати джерело економічної кризи та як наслідки необхідність зменшення ролі уряду у соціальній політиці з метою недопущення формування залежності у людей, що спричинено постійною допомогою.
15	Поширення комунітаристської теорії Е. Етціоні (1990-і роки)	Від англ. слова «community» – громада, що пропагує необхідність для суспільства діяльності з виховання громадян, аби вони демонстрували свої найкращі якості у громаді, бо права й очікування суспільства, громади, групи є важливішими за права і життєві плани конкретного індивіда.
16	Поширення концепції «Третього шляху» британських лейбористів	Пропонували сприяти розвитку активної участі громадян у колективній діяльності, переосмисленні громадянства як забезпеченості належною роботою, встановленні взаємозв'язку між соціальними правами людини та її зобов'язаннями, де держава є силою, яка захищатиме ефективні громади та волонтерські організації, заохочуючи їхнє зростання з тим, щоб вони самі розв'язували існуючі соціальні проблеми.
17	Роль Європейського Союзу (ЄС) у формуванні загальноєвропейських стратегій соціальної політики	Зумовлює необхідність уникати будь-яких соціальних нерівностей, забезпечувати права всіх, навіть тих груп населення, які традиційно зазнавали суспільної дискримінації; дотримання певних цінностей, що набули статусу загальноєвропейських.

Розглядаючи модель соціальної політики в сучасній Україні, пропонує поєднання лібералізму з моделлю соціальної орієнтації, що, на думку дослідника, дає можливість створити умови для самореалізації та самозабезпечення суб'єктів поряд із формуванням раціональної системи соціального захисту.

Отже, у сучасній політичній думці дослідники виділяють дві ключові політичні течії, що обумовлюють цінності і засоби реалізації соціальних програм: **комуналізм** (доводить пріоритет суспільства над людиною та виявляється у соціалістичних та феміністських рухах, марксизмі і комуністичних ідеях, комунітаризмі; в основі соціального захисту ідеї солідарності й універсальності);

лібералізм (поціновує індивідуалізм і свободу, намагається обмежити функції держави, звести їх до гарантій дотримуватися прав громадян). Поєднання цих підходів у соціальній політиці є основою для компромісних соціальних програм, що враховують особливості розвитку системи соціальної допомоги, ресурсні можливості держави, традиції та особливості менталітету громадян тощо.

2. Основи державної соціальної політики: напрями, завдання, принципи

Аналіз науково-методичної літератури та нормативного забезпечення дозволив виокремити суть поняття «державна соціальна політика», що є складним утворенням. Як зазначають А. О. Ярошенко, Т. В. Семигіна та Н. В. Сухицька, «з одного боку, соціальна політика – це мистецтво поєднання людських інтересів, інтересів індивідів і держави, різного рівня людських спільнот, груп у сфері соціальних відносин, а з іншого – це система взаємодії державної влади, що постійно оновлюється, недержавних структур, самої особистості з питань життєзабезпечення та розвитку людини» [74, с. 60]. Науковиці наголошують, що соціальна політика – це один із методів державного регулювання, що має забезпечувати загальний добробут. Тоді як В. А. Сміянов визначає «соціальну політику» як «комплекс соціально-економічних заходів держави та місцевих органів влади, спрямованих на захист населення від безробіття, зростання цін, знецінення трудових заощаджень, що забезпечує необхідний мінімум споживання, перерозподіл доходів, обмеження безробіття, гарантії підтримки сім'ї, забезпечення житлом, підвищення рівня освіти та культури тощо» [63]. У Вікіпедії поняття «соціальна політика» окреслено як комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення й узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад.

Ще більш широке визначення означеного терміну наведено Комісією Європейських громад: «всі заходи, здійснювані у соціальній сфері», а також у монографії за редакцією О. С. Васюка: «це діяльність державних та громадських інститутів, суспільних груп та окремих осіб (суб'єктів соціальної політики), спрямована на реалізацію природних прав людини, що забезпечують її життєдіяльність та розвиток як соціальної істоти при беззастережному дотриманні її громадянських прав та свобод» [69]. А. М. Гриненко надає таке визначення поняттю: «Соціальна політика – це важлива складова внутрішньої політики держави, яка втілюється в життя через соціальні програми і на практиці реалізує відносини в суспільстві в інтересах і через інтереси основних соціальних груп населення. Визначальною у соціальній політиці є діяльність держави, спрямована на регулювання, стабілізацію і розвиток

соціальних відносин у суспільстві та реалізацію (задоволення) соціальних потреб людини» [10] Г. Т. Завіновська розглядає «соціальну політику» як «стратегічний соціально-економічний напрям розвитку суспільства, що являє собою систему управлінських, організаційних, регулюючих дій і заходів, спрямованих передусім на сприяння цілеспрямованій діяльності громадян, їх всебічному розвитку, забезпеченню відповідного рівня їх життя і праці, їх соціальному захисту; основним механізмом соціальної політики є управління і регулювання соціальних процесів, що є послідовною зміною стану, елементів соціальної системи під впливом внутрішніх та зовнішніх умов» [20].

Отже, соціальна політика держави є залежною від багатьох умов, але визначальними є самі пріоритети регулювання життя, що залежать від типу держави, де двома крайніми випадками можна розглядати повний *патерналізм* (держава бере на себе всю відповідальність за долю людини та її добробут, починаючи з народження, отримання освіти, працевлаштування, організації відпочинку, забезпечення житлом та закінчуючи отриманням пенсії та похованням) та *лібералізм* (держава встановлює лише законодавчі правила й надає свободу своїм громадянам самим влаштовувати свою долю).

Дослідники визначають головні пріоритети соціальної політики [74, с. 64]:

- забезпечення людині від народження до старості нормальних умов життя і розвитку;
- створення умов для функціонування сім'ї як первинного осередку суспільства, особлива увагу надається матерям;
- гарантування економічної безпеки, надійний захист конституційних прав і свобод громадян;
- забезпечення ефективної захищеності населення: підвищення якості соціального захисту населення, охорона здоров'я, культура, забезпечення житлом, поліпшення демографічної ситуації.

Головною метою соціальної політики є: подолання соціального напруження, досягнення рівноваги, стабільності, цілісності, консолідації, злагоди й динамізму суспільства та забезпечення кожному громадянину можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності, одержувати належний дохід, поліпшувати добробут.

Виділяють такі **рівні соціальної політики** [15, с. 69]:

- *загальнодержавний* (урахування інтересів усього суспільства);
- *регіональний* (увага на інтереси адміністративної одиниці);
- *місцевий* (увага на інтереси міста, району, підприємства та ін.);

– *локальний* (допомога й підтримка громадян, конкретно на місцях, наприклад, що постраждали від стихійного лиха).

А *зміст соціальної політики* як регулятора розкривається через канали взаємозв'язку і функції її суб'єктів стосовно соціальної сфери суспільства. Виділяють такі основні напрями соціальної політики в Україні [15, с. 70–71]:

– підвищення добробуту завдяки особистому трудовому внеску, підприємництва та діловій активності;

– надання відповідної допомоги по безробіттю, збереження робочих місць, фахова перепідготовка осіб, що втратили роботу;

– проведення ґрунтовної пенсійної реформи, що буде забезпечувати справедливую систему пенсійних виплат, з урахуванням трудового вкладу особи;

– надання адресної допомоги найнужденнішим у грошовій та натуральній формах;

– сприяння всебічному державному захисту інтелектуального потенціалу суспільства, його ефективному використанню та примноженню;

– запобігання комерціалізації, забезпечення стабільного фінансування та державної підтримки розвитку духовної сфери, освіти, науки і культури;

– широка підтримка сім'ї, материнства та дитинства;

– проведення активної екологічної політики.

Серед *основних ланок* інституціональної структури соціальної політики виділяють:

– *систему соціальних гарантій* (мінімальні соціальні стандарти) – (припускає надання соціальних благ за умови їх загальної доступності, а розподіл благ відбувається за потребами, за що відповідає держава).

– *систему соціальної допомоги* (діє, виходячи з принципу соціальної турботи суспільства про своїх соціально уразливих членів і соціальну добродійність та передбачає уніфіковані підходи до визначення різних груп населення і надання їм соціальної допомоги);

– *систему соціального страхування* (припускає для всіх громадян зобов'язання сплати страхових внесків і пропорційний (або немає) взаємозв'язок між страховими платежами й об'ємом отримуваних соціальних благ).

В основу здійснення соціальної політики у соціальних демократичних державах покладаються такі *принципи* [10, с. 99]: соціальна справедливість, соціальна солідарність, індивідуальна соціальна відповідальність, соціальне партнерство.

Серед основних *суб'єктів соціальної політики* дослідники науковці виділяють [74, с. 65]:

– державні органи, відомства та установи;

– громадські, релігійні, благодійні та інші недержавні об'єднання;

– комерційні, фінансові та інші бізнесові структури;

– громадяни, які беруть участь на професійних чи добровільних заходах у здійсненні громадянських та суспільних ініціатив.

Отже, призначення соціальної політики полягає в тому, щоб створювати й підтримувати важливі основи цивілізованого суспільства та плекати позитивний соціальний клімат у суспільстві, розвивати економічну, політичну, духовну та інші сфери життя на засадах співробітництва, взаємодопомоги, партнерства у відносинах соціальних груп, етнонаціональних та інших спільнот у суспільстві та запобігати появі будь-якого соціального напруження, не допускати появи конфлікту інтересів як у окремих індивідів, так і у соціальних спільнот. Важливе значення також має політика держави як впливового суб'єкта соціальних відносин у створенні в суспільстві умов для соціальної безпеки людини, реалізації нею своїх соціальних прав, а також усвідомлення кожним громадянином відповідальності за рівень власного добробуту.

3. Соціально-економічні засади соціальної політики

Соціальна політика кожної країни має власні відмінності, які визначає устрій та економічні можливості держави. Саме держава є одним із політичних соціальних інститутів, який має історично сформовані стійкі форми організації суспільної життєдіяльності людей.

Конституція України (1996 р.) проголошує Українську державу суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій найвищою соціальною цінністю визнається людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека, а носієм суверенітету та єдиним джерелом влади є народ (конституція). Соціальна політика як складова державної політики покликана забезпечити громадянам гарантовані Основним Законом права: на життя, безпечні умови праці, винагороду за працю, захист сім'ї, відпочинок, освіту, житло, охорону здоров'я та медичну допомогу, соціальне забезпечення та сприятливе навколишнє середовище. Про це свідчить суттєве посилення уваги до неї як в офіційних державних документах та практичних діях державної влади та всіх політичних сил.

На основі аналізу та узагальнення літератури з проблеми соціального забезпечення та державного управління [10, 15, 20, 74] зазначмо, що соціальна політика *у вузькому значенні* спрямована на перерозподіл на основі чинного законодавства фінансових ресурсів між різними соціальними групами населення, галузями народного господарства з використанням механізмів державних податкової і бюджетної систем. Зміст соціальної політики в цьому контексті висвітлюється через соціальні програми і заходи, що пов'язані з підтримкою малозабезпечених сімей, а також зі сприянням розвитку некомерційної частини

соціально-культурної сфери, що фінансується з державного бюджету. Отже, головне місце в соціальному регулюванні належить державі, яка формулює загальну концепцію і основні напрями соціальної політики, забезпечує її законодавчу і правову основу. Крім держави, у вирішенні соціальних проблем беруть участь окремі підприємства і фірми, суспільні, політичні та профспілкові організації, громадські об'єднання, що базуються на добродійних та добровільних засадах, а також представники громад.

Основною метою держави в процесі формування і реалізації соціальної політики є досягнення високого рівня суспільного добробуту, забезпечення соціальним захистом незахищених громадян, регулювання соціальної інфраструктури, створення умов для всебічного розвитку людини. Важливе значення для досягнення цієї мети мають підприємства, які мають дбати про: забезпечення колективного й особистого добробуту підприємців, менеджерів вищої ланки і трудового колективу, формування соціального іміджу фірми. Проте держава теж докладас зусиль завдяки перерозподілу доходів населення шляхом оподаткування доходів і системи трансфертних платежів.

Поточні трансферти – це виплата громадянам соціальної та матеріальної допомоги, а також надбавок, доплат та компенсацій у натуральному вигляді, що здійснюється, перш за все, для збільшення їх доходу або на компенсування певних видів витрат або втрат (придбання продуктів харчування, оплату житлово-комунальних послуг чи проїзду у транспорті, придбання твердого чи рідкого побутового палива, соціальна допомога людям з інвалідністю, багатодітним сім'ям, стипендії, пенсії, путівки для оздоровлення чи лікування та ін.).

Капітальні трансферти – це невідплатні односторонні платежі органів управління, що не ведуть до виникнення або погашення фінансових вимог, а спрямовуються на придбання капітальних активів, компенсацію втрат, пов'язаних із пошкодженням основного капіталу, або збільшення капіталу одержувачів бюджетних коштів для покриття збитків, акумульованих ними за певний період, або таких, які виникли в результаті надзвичайних обставин.

Натуральні трансферти – це пільги на використання певних видів послуг та оплату за них, а також безпосередньо соціальні послуги: 1) *соціальні послуги, які надаються у стаціонарних установах* (дитячих будинках; будинках-інтернатах; будинках для людей похилого віку); 2) *соціальні послуги, що надаються у громаді* (притулками для неповнолітніх; територіальними центрами; відділеннями соціального обслуговування вдома; ЦСС; неурядовими організаціями та окремими особами); 3) *пільги для осіб, що мають на них право* (часткова компенсація вартості окремих товарів і послуг; можливість купувати окремі

товари та послуги за зниженими цінами; право на першочергове або позачергове придбання товарів або отримання послуг).

Важливими функціями держави є відтворювальна, стимулююча та регулююча функції. *Відтворювальна функція* зводиться до задоволення людей матеріальними і духовними благами, а також до створення умов для освіти, навчання і життя, які дозволяють здійснити нормальне відтворення робочої сили та запобігти виснаженню трудового потенціалу населення, зниженню професіоналізму, погіршенню трудової і виробничої дисципліни. *Стимулююча функція* реалізується шляхом фінансування фундаментальної економіки й освіти, що сприяє прискоренню науково-технічного прогресу, зменшенню тяжкості податкового тягаря, стимулює зростання ділової активності, активніше використання державою податкової і кредитно-грошової політики як засобу стимулювання технічного прогресу і зростання інвестицій та встановлення розміру винагороди за працю залежно від досягнутих працівником результатів. *Регулююча функція* зміщує пріоритетні напрями економічного розвитку, які виробляються в цілях формування механізму ринкового господарювання, досягнення оптимального рівня зайнятості населення і регулювання безробіття.

Аналізуючи особливості ресурсного забезпечення тих чи інших соціальних послуг, умовно їх можна розділити на дві групи: низькопорогові та високопорогові послуги. В практиці соціальної роботи, особливо в роботі з представниками груп ризику, сформувався підхід, що визначає *низькопороговими послугами* такі послуги, які не потребують використання значних ресурсів (час, кошти, залученість додаткових фахівців тощо). Наприклад, надання консультування з видачею інформаційних матеріалів, перенаправлення тощо. Отже, низькопорогова послуга є разовою послугою та не передбачає зміни моделі поведінки або формування в отримувача послуги навичок успішного вирішення проблеми.

Високопорогові послуги – це послуги, які, відповідно, потребують значного ресурсного забезпечення. Наприклад, послуга соціального супроводу, метою якої є формування у клієнта (отримувача соціальної послуги) моделі успішного вирішення життєво важливої проблеми. Така послуга, залежно від проблеми, потребує в середньому 6 міс роботи із залученням, за потреби, різних фахівців: психолога, юриста, медичного працівника та інших фахівців, розробки індивідуальної програми чи плану роботи, що, як правило, передбачає додаткове фінансування на реалізацію запланованих заходів.

У «Стратегії соціального та економічного розвитку України (2004–2015 рр.) шляхом європейської інтеграції» головним завданням держави було визначено формування соціально орієнтованої ринкової економіки, а серед стратегічних

пріоритетів було визначено курс на членство в ЄС, забезпечення сталого економічного зростання, утвердження інноваційної моделі розвитку та соціальна переорієнтація економічної політики. Як зазначено в «Дорожній карті самозарадності громадянського суспільства» як регіональному порядку денному на 2022–2026 рр., «на початку 2020-х років Україна знаходилася на роздоріжжі щодо реформування своїх інституцій. Значну роль у продовженні реформ та демократичних перетворень, побудові правової держави відіграє громадянське суспільство», а «27 вересня 2021 р. указом Президента України № 487/2021 було затверджено «Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 рр.» [18, с. 5], якою визначено стратегічні пріоритети розвитку у посиленні життєздатності громадянського суспільства, що будуються навколо 7 ключових сфер [18, с. 41]: 1) правове середовище; 2) організаційна спроможність; 3) фінансова стійкість; 4) адвокація; 5) надання послуг; 6) секторальна інфраструктура; 7) публічний імідж. Отже, важливою для успішного суспільного та економічного розвитку України є активна взаємодія державних та недержавних інституцій, а також формування громадянського суспільства, що є важливою третьою силою поряд із державою та бізнесом.

4. Нормативно-правова база як основа соціальної роботи

Важливим підґрунтям до якісного здійснення соціальної роботи є всеохоплююче та чітке нормативне її забезпечення. Законодавчі засади системи соціальних послуг в Україні відтворено в низці таких основоположних нормативних документів:

- Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р.) (визначає систему надання соціальних послуг і є основою у роботі фахівців соціальної галузі).

Також у своїй роботі фахівці соціальної галузі керуються законами, що регулюють особливості соціального захисту та надання соціальних послуг окремим категоріям громадян:

- «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.);
- «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.);
- «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» (1993 р.);
- «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.);
- «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (1991 р.);
- «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» (2005 р.);
- «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» (2011 р.);

- «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення» (1998 р.);
- «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2005 р.);
- «Про охорону дитинства» (2001 р.);
- «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000 р.).

Також окремі аспекти соціальної підтримки та соціального захисту розкрито в інших законодавчих актах:

- «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) (визначено повноваження місцевих рад щодо затвердження цільових програм, повноваження виконавчих органів міських рад у сфері соціального захисту населення (статті 26, 34, 43));
- «Про місцеві державні адміністрації» (1999 р.) (окреслено повноваження місцевих державних адміністрацій в галузі соціального захисту та соціального забезпечення населення (ст. 23));
- Бюджетний кодекс України (2010 р.) (містить положення щодо місцевих бюджетів);
- Цивільний кодекс України (2003 р.) (висвітлює загальні положення щодо зобов'язань, договорів, надання послуг, відшкодування шкоди (глави 47–53, 63, 82)).

Основні вимоги до надання різновидів соціальних послуг окреслено в 33 Державних стандартах, що затверджено Наказами Мінсоцполітики:

1. Стандарт надання послуг із соціальної профілактики торгівлі людьми (Наказ Мінсоцполітики від 30.07.2013 № 458, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.08.2013 за № 1327/23859).

2. Стандарт надання послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми (Наказ Мінсоцполітики від 30.07.2013 № 458, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.08.2013 за № 1328/23860).

3. Стандарт надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми (Наказ Мінсоцполітики від 30.07.2013 № 458, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.08.2013 за № 1329/23861).

4. Державний стандарт денного догляду (Наказ Мінсоцполітики від 30.07.2013 № 452, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 09.08.2013 за № 1363/23895).

5. Державний стандарт надання притулку бездомним особам (Наказ Мінсоцполітики від 13.08.2013 № 495, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22.08.2013 за № 1447/23979).

6. Державний стандарт соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб (Наказ Мінсоцполітики від 19.09.2013 № 596, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27.09.2013 за № 1671/24203);

7. Державний стандарт догляду вдома (Наказ Мінсоцполітики від 13.11.2013 № 760, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22.11.2013 за № 1990/24522).
8. Державний стандарт підтриманого проживання бездомних осіб (Наказ Мінсоцполітики від 03.04.2015 № 372, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22.04.2015 за № 458/26903).
9. Державний стандарт соціальної адаптації (Наказ Мінсоцполітики від 18.05.2015 № 514, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.06.2015 за № 665/27110).
10. Державний стандарт соціальної послуги консультування (Наказ Мінсоцполітики від 02.07.2015 № 678, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 17.07.2015 за № 866/27311).
11. Державний стандарт соціальної послуги профілактики (Наказ Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29.09.2015 за № 1155/27600).
12. Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів (Наказ Мінсоцполітики від 30.12.2015 № 1261, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22.01.2016 за № 127/28257).
13. Державний стандарт паліативного догляду (Наказ Мінсоцполітики від 20.02.2024 № 70-Н, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.04.2024 за № 504/41849).
14. Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності (Наказ Мінсоцполітики від 29.02.2016 № 198, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 23.03.2016 за № 432/28562).
15. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах (Наказ Мінсоцполітики від 01.07.2016 № 716, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 20.07.2016 за № 990/29120).
16. Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання. (Наказ Мінсоцполітики від 01.07.2016 № 716, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 20.07.2016 за № 990/29120).
17. Державний стандарт соціальної послуги медіації (Наказ Мінсоцполітики від 03.06.2024 № 269-Н 892, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29.07.2024 за № 1160/42505).
18. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (Наказ Мінсоцполітики від 03.06.2024 № 269-Н 892, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29.07.2024 за № 1159/42504).

19. Державний стандарт соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці (Наказ Мінсоцполітики від 21.09.2016 № 1044, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 17.10.2016 за № 1359/29489).

20. Державний стандарт соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ) (Наказ Мінсоцполітики від 26.09.2016 № 1067, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 19.10.2016 за № 1367/29497).

21. Державний стандарт соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю (Наказ Мінсоцполітики від 07.06.2017 № 956, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30.06.2017 за № 806/30674).

22. Державний стандарт соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування (Наказ Мінсоцполітики від 11.08.2017 № 1307, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 05.09.2017 за № 1089/30957).

23. Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами (Наказ Мінсоцполітики від 17.12.2018 № 1901, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 18.01.2019 за № 66/33037).

24. Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин (Наказ Мінсоцполітики від 01.10.2020 № 677, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 04.12.2020 за № 1218/35501).

25. Державний стандарт тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю (Наказ Мінсоцполітики від 19.01.2021 № 13, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 20.04.2021 за № 534/36156).

26. Державний стандарт натуральної допомоги (Наказ Мінсоцполітики від 25.03.2021 № 147, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 29.04.2021 за № 589/36211).

27. Державний стандарт перекладу жестовою мовою (Наказ Мінсоцполітики від 06.05.2021 № 220, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 18.06.2021 за № 819/36441).

28. Державний стандарт догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних (Наказ Мінсоцполітики від 09.03.2021 № 115, зареєстрований у Міністерстві юстиції 29.06.2021 за № 856/36478).

29. Державний стандарт супроводу під час інклюзивного навчання (Наказ Мінсоцполітики від 23.12.2021 № 718, зареєстрований у Міністерстві юстиції 21.01.2022 за № 72/37408).

30. Державний стандарт соціальної послуги фізичного супроводу осіб з інвалідністю з порушенням зору (Наказ Мінсоцполітики від 03.05.2022 № 145, зареєстрований у Міністерстві юстиції від 29 червня 2022 р. за № 711/38047).

31. Державний стандарт денного догляду дітей з інвалідністю (Наказ Мінсоцполітики від 05.04.2023 № 119-Н, зареєстрований у Міністерстві юстиції 30 травня 2023 р. за № 898/39954).

32. Державний стандарт соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей (Наказ Мінсоцполітики від 11.04.2024 № 175-Н, зареєстрований у Міністерстві юстиції 04.06.2024 за № 828/42173).

33. Ігрова залежність (Наказ Мінсоцполітики України 08 жовтня 2024 р. № 454-Н, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25 листопада 2024 р. за № 1779/43124).

Опанування суті та змісту вищезазначених нормативних документів є важливим у соціальній роботі в державному та недержавному секторі соціальної допомоги.

5. Сфера соціальної допомоги: суб'єкти, ієрархія, механізм дії

Аналіз наукової літератури [19, 38, 67, 70] та практики соціальної роботи і соціального забезпечення засвідчив, що сфера соціальної допомоги має різнорівневу ієрархію, але всі суб'єкти надання соціальних послуг є взаємопов'язаними в єдиному реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг, що підвищує ефективність роботи в цілому. Загальний механізм їх дії подано на *рис. 1*.



Рис. 1. Взаємодія основних суб'єктів у системі надання соціальних послуг (за О. Нечосіною [38])

Аналіз *рис. 1* дозволяє виявити важливість зв'язку між соціальними інституціями різного підпорядкування задля ефективного вирішення основного завдання – задоволення потреб отримувачів соціальних послуг.

Особливості соціальної роботи в державному секторі

Закон «Про соціальні послуги» (2019 р.) визначає різні повноваження між органами влади на центральному та місцевих рівнях. На національному рівні Мінсоцполітики як основний суб'єкт соціальної роботи на управлінському рівні формує державну політику та, відповідно, має вплив на оновлення нормативно-правової бази, тоді як на регіональному та місцевому рівнях суб'єктами соціальної роботи вживаються заходи щодо визначення потреб у соціальних послугах, здійснюється планування та фінансування програм, а також власне організація надання соціальних послуг.

Повноваження щодо створення та ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг [32], контролю, моніторингу та підвищення кваліфікації соціальних працівників розподілені на всіх рівнях (табл. 2, повний перелік повноважень визначено у статті 11 Закону «Про соціальні послуги»).

Таблиця 2

Розмежування повноважень на різних рівнях (за О. Нечосіною [38])

Ознаки порівняння	Районний / місцевий рівень		
	Мінсоцполітики	Обласні та Київська міська держадміністрації	Районні адміністрації, виконкоми органів місцевого самоврядування, у тому числі ОТГ
Державна політика	Формування державної політики	Реалізація державної політики на регіональному рівні	–
Нормативно-правова база	Нормативно-правове регулювання (у тому числі затвердження державних стандартів)	–	–
Визначення потреб у соціальних послугах	–	Узагальнення результатів оцінки потреб у соціальних послугах	Визначення потреб населення у соціальних послугах, виявлення осіб / сімей у СЖО
Планування / фінансування соціальних послуг	–		Планування, фінансування та виконання регіональних / місцевих програм щодо надання соціальних послуг
Надання базових соціальних послуг	–		Забезпечення надання базових соціальних послуг
Реєстр надавачів та отримувачів	Створення Реєстру надавачів та отримувачів		Ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг
Контроль та моніторинг	Координація, моніторинг, контроль за наданням соціальних послуг		Здійснення контролю за дотриманням законодавства. Забезпечення прав отримувачів соціальних послуг. Моніторинг та контроль за цільовим використанням бюджетних коштів, оцінки якості
Координація та інформування	Інформаційне забезпечення		Інформування населення щодо соціальних послуг. Забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг
Підвищення кваліфікації соціальних працівників	–		Організація навчання соціальних працівників

6. Особливості соціальної роботи в державному та недержавному секторі

Надання соціальних послуг в Україні здійснюється через мережу державних (комунальних) та недержавних надавачів. Кожен сектор має свої специфічні риси, переваги та виклики.

6.1 Державні та комунальні інституції

До основних соціальних інституцій – надавачів соціальних послуг у державному секторі соціальної допомоги відносяться: територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), центри соціальних служб та інтернатні установи.

Основними характеристиками державних установ сфери соціальної допомоги можна визначити:

- **гарантованість та стабільність** (послуги надаються на основі державного стандарту та фінансуються з бюджету, що забезпечує певну стабільність для найбільш вразливих верств населення);

- **масштабність** (державні установи мають розгалужену мережу по всій країні, що дозволяє охоплювати велику кількість людей у сільській місцевості та невеликих містах);

- **бюрократизація** (процес отримання послуг часто супроводжується складним документообігом; рішення про надання допомоги приймається органами соціального захисту на основі оцінки потреб);

- **типізація** (послуги часто є стандартними, що іноді заважає повною мірою реалізації індивідуальному підходу до клієнта зі складними або нестандартними проблемами).

6.2 Недержавні інституції (НУО, фонди, релігійні громади)

Цей сектор включає громадські організації, благодійні фонди, приватні заклади та релігійні організації. До основних характеристик недержавних установ сфери соціальної допомоги можна віднести:

- **гнучкість та інноваційність** (недержавні організації швидше реагують на нові виклики (наприклад, кризові ситуації) і впроваджують нові методики роботи, які ще не закріплені в державних стандартах);

- **спеціалізація** (часто НУО фокусуються на конкретних групах (люди з рідкісними захворюваннями, ВПО, жертви домашнього насильства), що дозволяє надавати глибшу та якіснішу експертну допомогу);

- **залежність від донорів** (фінансування часто є проєктним (гранти, пожертви), що може створювати ризики для безперервності надання послуг після завершення гранта);

• **адвокація** (окрім надання послуг, недержавні організації активно займаються захистом прав своїх підопічних та зміною законодавства).

6.3 Порівняльна характеристика державних та недержавних інституцій

<i>Критерій</i>	<i>Державні інституції</i>	<i>Недержавні інституції</i>
Фінансування	Бюджетні кошти (стабільне)	Гранти, донати, платні послуги (варіативне)
Доступність	Для всіх категорій згідно із законом	Часто для вузьких цільових груп
Процедури	Суворі відповідність нормам	Гнучкість, спрощений доступ
Підхід	Орієнтований на норму	Орієнтований на потреби особистості

6.4 Механізм соціального замовлення

Аналіз сучасних тенденцій у сфері соціальної допомоги дозволяє стверджувати, що спостерігається певна синергія обох секторів, коли Держава через механізм соціального замовлення може закуповувати послуги у недержавних організацій за бюджетні кошти, що дозволяє поєднати фінансову потужність держави з мобільністю та якістю приватного чи громадського сектора. Клієнт при цьому отримує право вибрати найкращого надавача соціальних послуг.

Найбільш ефективною системою вважається та, де держава виступає регулятором і контролером якості, а безпосередні послуги надає той, хто робить це найбільш професійно, незалежно від форми власності.

7. Державна соціальна політика в умовах війни в Україні

Аналіз наукової літератури з проблеми формування основ соціальної політики України в умовах війни засвідчив значний інтерес дослідників до питання пошуку проблем та важливих першооснов для ефективного здійснення соціальної допомоги в умовах сьогодення нашої країни, що вже багато років поспіль перебуває у стані жакливної війни.

Так, як зазначає Зоряна Бурик, в умовах війни в Україні «соціальна політика стала не лише інструментом підтримки населення, а й чинником збереження національної єдності, довіри до держави та суспільної стабільності» [5, с. 34]. Дослідниця наголошує на необхідності переходу до нової моделі соціальної політики, заснованої на принципах сталого розвитку, що передбачають її інклюзивність, адресність, відкритість до цифрових рішень, децентралізованість і соціальну справедливість, а також стверджує, що ефективна соціальна політика у повоєнний період «має включати підтримку зайнятості, перекваліфікацію населення, психосоціальну допомогу ветеранам та ВПО, відновлення соціальної інфраструктури на засадах енергоефективності та екологічної безпеки» [5, с. 41].

3. Бурик запропоновано стратегію впровадження пріоритетів соціальної політики в післявоєнний період у контексті сталого розвитку [5, с. 40], де виділено 4 спрямування з відповідними цілями та заходами: 1) *аналіз і стабілізація* з метою визначення масштабів потреб, відновлення базових функцій соціального захисту, надання екстреної допомоги (оновлення реєстрів соціальної допомоги населенню, створення кризових центрів, мобілізація власних ресурсів та залучення міжнародних); 2) *відбудова та реорганізація* з метою відновлення інфраструктури, модернізації державних інституцій та зміни соціальної політики (реконструкція соціальних закладів, децентралізація системи управління, розширення цифрових сервісів); 3) *інтеграція та розвиток* із метою побудови сталої, адаптивної системи, забезпечення рівного доступу та інтеграції вразливих категорій у суспільство (запуск програм працевлаштування ветеранів, ВПО, інтеграція послуг «під одним дахом», соціальні інновації); 4) *закріплення змін та моніторинг* із метою підвищення ефективності та вдосконалення політики і забезпечення звітності та прозорості (створення системи оцінки впливу політик, здійснення громадського моніторингу, навчання кадрів, гарантії стабільного фінансування).

Згідно з науковими дослідженнями В. Литинської, соціальна політика в нашій державі в умовах війни характеризується наявністю певних проблем та специфічних особливостей, що потребують вирішення [29, с. 70–71]: значне зниження рівня життя населення; високий рівень безробіття; значна міграція населення; підвищення вразливості соціально-незахищених верств населення (дітей-сиріт, родин військовослужбовців, пенсіонерів, багатодітних родин тощо); поява нових категорій вразливості населення (громадяни на непідконтрольних територіях, сім'ї загиблих та полонених військових тощо); ухвалення великої кількості законодавчих актів лише на період дії воєнного стану.

На основі аналізу проблем соціальної політики та правового регулювання соціальної сфери суспільства в Україні Т. Гуменюк виокремлено низку проблем, які постали перед Україною на шляху до ЄС («проблеми законодавства України про соціальне забезпечення; проблеми регулювання ринку праці, зайнятості населення та подолання бідності; проблематика удосконалення законодавства про охорону праці; проблеми стимулювання підприємництва як основи забезпечення соціальних стандартів та зайнятості населення; проблеми адаптації соціально незахищених верств населення; обтяженість соціальної політики та правового регулювання збройним конфліктом на Донбасі»), а також визначено основні шляхи її удосконалення («ратифікація Європейської соціальної хартії та плану її реалізації в Україні; створення цілісної стратегії у сфері надання

соціальних послуг; приєднання України до Європейського кодексу соціального забезпечення; часткове реформування правового регулювання праці і зайнятості населення; удосконалення правового регулювання та соціальної політики у сфері соціального захисту, праці та зайнятості внутрішньо переміщених осіб із тимчасово окупованих територій України») [12, с. 68–69].

Дослідники доводять, що «війна зазвичай викликає відчуття вразливості, що посилює очікування громадян щодо ролі держави у забезпеченні їх безпеки та добробуту, зокрема фізичного захисту, економічної підтримки, збереження інфраструктури, доступу до медицини та гарантування базових прав. Крім цього, війна може змінювати суспільну свідомість і підвищувати солідарність, водночас посилюючи запити на реформування держапарату, який міг би швидко реагувати на надзвичайні ситуації» [61, с. 193–194].

Отже, в умовах війни в Україні та у повоєнний період соціальна політика нашої держави потребує модернізації з метою забезпечення сталого добробуту всіх категорій населення на основі поєднання зусиль державного та недержавного секторів соціальної допомоги і створення умов для розвитку громадянської єдності та відповідальності.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте, що у вашому розумінні собою представляє соціальна держава?
2. Охарактеризуйте суть і зміст соціальної політики.
3. Окресліть співвідношення суб'єктів та об'єктів соціальної політики.
4. Визначити та охарактеризувати головні напрями соціальної політики в Україні.
5. У чому полягають особливості функціонування соціальної політики в умовах війни в Україні?
6. Охарактеризуйте суть і особливості соціальної роботи в державному та недержавному секторі соціальної допомоги.

ТЕМА 1.2 Система соціальної роботи в державному секторі

Питання:

1. Особливості соціальної роботи в державному секторі на вищому управлінському рівні (Національна соціальна сервісна служба України).
2. Соціальна складова роботи у профільних міністерствах та службах (Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Кримінально-виконавча служба, Міграційна служба, Служба з надзвичайних ситуацій).
3. Управління соціальними установами на територіальному рівні (Управління праці та соціального захисту, Служба у справах дітей та сім'ї, Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад).

Теми рефератів для самостійної роботи

1. *Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України.*
2. *Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України.*
3. *Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України.*
4. *Установи державної турботи про осіб з інвалідністю.*
5. *Установи державної турботи про осіб літнього та похилого віку.*
6. *Державні установи соціальної роботи для осіб, що в конфлікті із законом.*

1. Особливості соціальної роботи в державному секторі на вищому управлінському рівні (Національна соціальна сервісна служба України)

Національна соціальна сервісна служба України – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики і який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей.

Як юридичні особи публічного права існують територіальні органи Національної соціальної сервісної служби.

ПЕРЕЛІК територіальних органів Національної соціальної сервісної служби:

- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Вінницькій області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Волинській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Донецькій області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Дніпропетровській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Житомирській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Закарпатській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Запорізькій області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби в Івано-Франківській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Кіровоградській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Луганській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Львівській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Миколаївській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби в Одеській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Полтавській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Рівненській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Сумській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Тернопільській області;

- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Харківській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Херсонській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Хмельницькій області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Черкаській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Чернівецькій області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Чернігівській області;
- Головне управління Національної соціальної сервісної служби у м. Києві та Київській області.

Основними завданнями Нацсоцслужби є:

1) реалізація державної політики у сфері соціального захисту населення з питань:

- надання соціальних послуг та провадження соціальної роботи;
- соціальної підтримки сім'ї, соціального захисту бездомних осіб;
- соціальної адаптації осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнених від подальшого відбування зазначених видів покарання;
- запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, торгівлі людьми;
- забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- соціального захисту осіб з інвалідністю, осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів праці, ветеранів військової служби, жертв нацистських переслідувань, дітей війни, жертв політичних репресій;
- соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються, осіб, звільнених із військової служби;
- волонтерської діяльності;
- активного та здорового довголіття, подолання негативних наслідків старіння.

2) реалізація державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей;

3) *реалізація державної політики у сфері здійснення державного контролю:*

➤ за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки (державна допомога, пільги, житлові субсидії та інші виплати, що здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, соціальні послуги);

➤ за використанням коштів державного бюджету, виділених для надання соціальної підтримки, зокрема під час проведення перерахунку її розмірів у разі встановлення фактів надмірної виплати коштів або надання її з порушенням законодавства;

➤ за дотриманням прав дітей;

4) *у межах повноважень, визначених законом, методичне забезпечення та координація діяльності органів місцевого самоврядування, центрів надання адміністративних послуг у частині надання адміністративних послуг соціального характеру, організації соціальної роботи та надання базових соціальних послуг з урахуванням потреб жителів територіальної громади.*



Завдання: за матеріалами посилань, що наведено нижче, ознайомтеся зі змістом і специфікою діяльності Національної соціальної сервісної служби та підготуйте невеличкі повідомлення стосовно її призначення, розташування та підпорядкування; особливостей соціальної роботи її фахівців:

1) Національна соціальна сервісна служба <https://www.youtube.com/watch?v=y2-u-gFN5og>;

2) Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України Постанова КМУ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text>;

3) Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Харківській області <https://nssu.gov.ua/sotsialni-posluhy/kharkivska-oblast>

2. Соціальна складова роботи у профільних міністерствах та службах

(Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України,

Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України,

Міністерство внутрішніх справ України, Кримінально-виконавча служба,

Міграційна служба, Служба з надзвичайних ситуацій, поліція)



Завдання: продивіться відео та визначте місію та візію соціальної роботи, що презентує ексочолиниця Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України Оксана Желнович: «Нові горизонти соціальної роботи»: Мінсоцполітики презентує візію майбутньої соціальної сфери» https://www.youtube.com/watch?v=lmN_k5qGmPE.

Міністерство – ключовий орган виконавчої влади, що формує державну політику в межах своєї компетенції, контролює діяльність інших центральних органів виконавчої влади, які перебувають у його підпорядкуванні.

Міністерство соціальної політики України сім'ї та єдності України (МСП) – утворене шляхом реорганізації Міністерства праці та соціальної політики України, що є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах:

- зайнятості населення та трудової міграції;
- трудових відносин, соціального захисту, соціального обслуговування населення;
- з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну;
- спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, попередження насильства в сім'ї та з питань протидії торгівлі людьми;
- центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей;
- спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань гуманітарної допомоги.



Завдання: ознайомтеся з основними напрямками діяльності Міністерства соціальної політики сім'ї та єдності України за інформацією на сайті. Визначте важливі нововведення, що стосуються соціальної роботи з сім'єю та дітьми [32].

Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) – центральний орган виконавчої влади України у галузі охорони здоров'я. МОЗ є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що:

- забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, протидії ВІЛ-інфекції / СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням;
- забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів і медичних виробів;
- у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, а також
- забезпечує формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного добробуту населення.



Завдання: ознайомтеся з основними напрямками діяльності Міністерства охорони здоров'я України за інформацією на сайті. Визначте важливі нововведення, що стосуються соціальної роботи [35].

Міністерство освіти і науки України (МОН) – центральний орган виконавчої влади України.

Міністерство освіти і науки України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Міністерство внутрішніх справ України (МВС) – центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

МВС України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, ведення боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, охорони та оборони особливо важливих державних об'єктів.



Завдання: ознайомтеся з основними напрямками діяльності Міністерства внутрішніх справ України за інформацією на сайті. Визначте важливі нововведення, що стосуються соціальної роботи в умовах воєнного стану [34].

Державна кримінально-виконавча служба України (ДКВС) – правоохоронний орган, на який покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Служба складається з центрального апарату, 25 територіальних органів управління, 184 установ, 703 уповноважених органів із питань пробації, навчальних закладів (два центри первинної підготовки, коледж другого рівня акредитації).

Державна міграційна служба України (ДМС) – є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України. ДМС України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики в сферах цивільного захисту, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідацію надзвичайних ситуацій, рятувальної справи,

гасіння пожеж, пожежну та техногенну безпеку, діяльність аварійно-рятувальних служб, профілактику травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій утворена шляхом реорганізації Міністерства надзвичайних ситуацій і Державної інспекції техногенної безпеки України. З 25 квітня 2014 р. діяльність Служби спрямовується і координується Кабінетом міністрів через Міністра внутрішніх справ.

3. Управління соціальними установами на територіальному рівні

(Управління праці та соціального захисту, Служба у справах дітей та сім'ї, Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад)

Управління соціального захисту населення реалізують державну політику в галузі соціального забезпечення та соціального захисту мешканців громад, які внаслідок недостатньої матеріальної забезпеченості потребують допомоги та соціальної підтримки.

Служба у справах дітей (ССД) є структурним підрозділом облдержадміністрації, підпорядковується голові обласної державної адміністрації, а також підзвітний і підконтрольний Міністерству соціальної політики України.

Основні завдання:

- реалізація в області державної політики з питань соціального захисту дітей і запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;
- розроблення і здійснення самостійно або спільно з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, громадськими організаціями заходів щодо захисту прав, свобод та законних інтересів дітей;
- координація зусиль місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності у вирішенні питань соціального захисту дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності;
- забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення, влаштування в дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї;
- здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей усіх форм власності;

- ведення державної статистики щодо дітей;
- ведення обліку дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок);
- визначення пріоритетних напрямів поліпшення на відповідній території становища дітей, їх соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень.

Нормативно-правові засади діяльності ССД

Служба у справах дітей у своїй діяльності керується Конституцією, Сімейним кодексом та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства соціальної політики України, розпорядженнями голови обласної адміністрації та рішеннями обласної ради, прийнятими у межах її компетенції, а також Положенням про службу у справах дітей.

Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад

Для якісного надання соціальних послуг та здійснення ефективного ресурсозабезпечення клієнтів, а також управлінської діяльності у сфері соціальної допомоги фахівці соціальної галузі мають бути ознайомлені з ієрархією взаємодії у різних державних соціальних інституціях різних рівнів. Так, в умовах війни в Україні на обласному та районному рівнях системи державного управління діють державні адміністрації (ОДА / РДА), які на час дії воєнного стану трансформовані у військові адміністрації (ОВА / РВА), що керують бюджетом, програмами соціально-економічного розвитку області / району. Тоді як на селищному та сільському рівнях ці питання вирішуються у відповідних відділах та управліннях об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте, що собою представляє соціальна робота в державному секторі.
2. Хто здійснює роботу в державному секторі на вищому управлінському рівні? Охарактеризуйте суть і зміст цієї роботи.
3. Окресліть співвідношення суб'єктів та об'єктів соціальної роботи у профільних міністерствах та службах.
4. Визначте, хто здійснює та охарактеризуйте суть управління соціальними установами на територіальному рівні.

ТЕМА 1.3 Особливості соціальної роботи в недержавному секторі

Питання:

1. Сфера соціальної допомоги у недержавному секторі: суб'єкти, ієрархія, механізм дії.
2. Характеристика НУО. Характеристика основних цілей та функцій у недержавних соціальних інституціях.
3. Особливості роботи в недержавному секторі соціальної допомоги.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. *Недержавний сектор надання соціальних послуг.*
2. *Особливості соціальної роботи в неурядових організаціях: закордонний та вітчизняний досвід.*
3. *Особливості роботи в громадському секторі соціальної допомоги під час війни: сучасні реалії та практики.*

1. Сфера соціальної допомоги у недержавному секторі:

суб'єкти, ієрархія, механізм дії

До сфери соціальної допомоги, що відносять до недержавного сектора України, належать громадські, благодійні та релігійні організації. Більшість цих соціальних інституцій діють паралельно з державними та надають різноманітні соціальні послуги (догляд вдома, адаптація, реабілітація, консультування та ін.) у співпраці або партнерстві з волонтерами, формуючи єдину систему соціальної допомоги.

Серед основних суб'єктів недержавного сектора соціальної допомоги можна виокремити:

- **громадські організації** (ГО), що є об'єднаннями громадян, які працюють у соціальній сфері (захист дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю);
- **благодійні організації** (БО), які спрямовують ресурси на допомогу вразливим групам, надаючи різні види послуг;
- **релігійні організації** (РО), що мають багаторічний досвід соціального служіння та відповідні соціальні служби, які надають різноманітну допомогу як вразливим представникам громади, так і більш широкому колу потребуючих осіб;
- **благодійні фонди** (БФ), які спеціалізуються на наданні допомоги у вирішенні певних проблем (медична допомога, підтримка сімей);
- **волонтери** – фізичні особи, які надають безкоштовну допомогу.

2. Характеристика НУО, їх основні цілі та функції

Згідно з Енциклопедією сучасної України, Неурядові організації (НУО) – «це добровільні об'єднання громадян за інтересами, що не мають на меті боротьбу за державну владу та отримання прибутку. НУО не належать до державних

(урядових) і бізнес (прибуткових) секторів, через що їх називають третім сектором суспільства. Оскільки їхню діяльність забезпечують громадяни на громадських засадах, НУО називають громадськими організаціями, або організаціями громадянського суспільства. В Україні діяльність НУО регламентована Законом «Про громадські об'єднання» (2013), згідно з яким громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів. НУО розрізняють за напрямками діяльності, до кола їхньої уваги входять: боротьба за роззброєння; допомога біженцям; дослідницькі проекти з проблем сім'ї та молоді, соціальних питань, прав людини тощо. Серед інших видів діяльності – правовий захист інтересів громадян, тренінги та консультування; зв'язок між державними органами влади, громадськістю та незалежними експертами; моніторинг діяльності властивий уряду або іншим інститутів влади та інформування громадськості про отримані результати. Основні джерела фінансування НУО – національний бізнес, зарубіжні фонди» [37].

Наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 21 лютого 2025 р. № 309 затверджено перелік українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, в якому налічується 41 організація [42].

Як зазначають І. Вахович та Д. Смолич [6], основними цілями НУО є: соціальні (боротьба за права людини, проти дискримінації); економічні (боротьба з бідністю шляхом допомоги у навчанні та перекваліфікації у найбідніших регіонах); політичні (захист біженців, мігрантів та постраждалих від війни); екологічні (захист навколишнього середовища). Серед основних функцій НУО дослідниці виділяють: надання підтримки (фінансова, матеріальна чи нематеріальна підтримка); співпраця з урядом (допомога уряду у досягненні конкретних цілей); адвокація (забезпечення рівних прав для всіх); навчання (навчання людей заробляти на життя та підтримка розвитку бізнесу); поінформованість (поширення достовірної інформації про проблеми і шляхи їх вирішення); мобілізація масової підтримки (мобілізація людей для вирішення проблем).

3. Особливості роботи в недержавному секторі соціальної допомоги

Серед основних надавачів соціальних послуг у недержавному секторі є благодійні фонди й громадські організації. Важливим для успішної роботи фахівців у недержавних соціальних інституціях є розуміння особливостей їхньої діяльності з опорою на специфічні підходи: *партнерський* (спрямованість на співпрацю з іншими НУО, державними органами, бізнесом та громадами

з метою координації послуг та уникнення їх дублювання); *децентралізований* (мають передбачено гнучку структуру, оперативне прийняття рішень, близькість до отримувачів послуг); *комплексний* (холістичний підхід до розгляду проблем клієнта, створення мультидисциплінарних команд); *клієнторієнтований* (орієнтовані на індивідуальні потреби особистості клієнта, його залучення до прийняття рішень та розширення його можливостей), з акцентом на гнучкість, використання інновацій, прозорості та відповідальності (підзвітність донорам, громаді, клієнтам). У власній професійній діяльності фахівці недержавних соціальних інституцій реалізують соціальні проекти, що передбачають активне використання інструментів проєктного менеджменту, управління якістю та фандрейзингової діяльності з метою забезпечення ефективності у наданні соціальних послуг, та швидкої адаптації до актуальних потреб громади та реформ, що відбуваються у соціальній сфері. Ще однією важливою характеристикою роботи фахівців соціальної сфери, які працюють в НУО є їхня висока соціально-адвокаційна активність та вплив на модернізацію соціальної політики.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте, що собою представляє суть соціальної роботи в недержавному секторі?
2. Хто здійснює роботу в недержавному секторі? Охарактеризуйте специфіку та зміст цієї роботи.
3. Окресліть характеристику основних підходів до управління в недержавних соціальних інституціях?
4. Які особливості роботи в недержавному секторі соціальної допомоги?

ТЕМА 1.4 Територіальна громада як осередок надання соціальних послуг

Питання:

1. Аналіз наукових досліджень з питань соціальної роботи на рівні громади.
2. Громада як осередок надання соціальної допомоги.
3. Моделі надання соціальних послуг у громаді.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. Громада – суб'єкт і об'єкт надання соціальних послуг.
2. Моделі надання соціальних послуг на рівні громади: закордонний та вітчизняний досвід.
3. Специфіка надання соціальних послуг на рівні громади під час війни: сучасні реалії та перспективи.

1. Аналіз наукових досліджень з питань соціальної роботи на рівні громади

Важливим осередком надання соціальної допомоги сучасні дослідники та практики [28] розглядають саме громаду, від активності якої залежить успіх як зусиль державних соціально-підтримуючих інституцій, так і діяльності неурядових організацій, які за допомогою реалізації корисних соціальних проєктів можуть значно підсилити її спроможність у підтримці вразливих контингентів.

Теоретичні та практичні засади соціальної та соціально-педагогічної роботи на рівні громади розроблено О. Безпалько [4], В. Поліщук [43], А. Поповою [45], О. Поповим [44], Т. Семигіною [59, 60], Г. Слезанською [62] та ін. Науковцями проаналізовано закордонний досвід та визначено можливості для створення вітчизняних найкращих практик, що є дієвими та ефективними в умовах запровадження децентралізації та деінституалізації й створення сприятливих умов для всіх мешканців громади.

Як зазначає О. Попов, важливими для роботи в громаді є моделі, що базуються на підході емпайерменту та спрямовані на активізацію, анімацію, мобілізацію членів громади для спільної роботи й самопомогі, а також сприяють мобілізації інституцій і мереж співпраці та підтримки [44, с. 46–47].

Аналізуючи різноманіття існуючих моделей соціальної роботи в громаді, Г. Слезанська доводить їх недосконалість та наголошує на необхідності використання в практиці сучасної соціальної роботи в Україні комплексних (модель вирішення проблем, модель, зосереджена на завданні, модель кризового втручання, модель сімейної терапії, та модель психосоціальної терапії, модель, орієнтована на пошук рішення, соціально-педагогічна, наративна та когнітивно-поведінкова модель) моделей соціальної роботи в територіальній громаді [62, с. 166]. Дослідниця пропонує низку зобов'язань фахівця із соціальної роботи для надання ефективних соціальних послуг на рівні ОТГ: налагодження і підтримка партнерських стосунків з органами місцевої влади, іншими соціальними структурами, які функціонують на локальному, регіональному та державному рівнях; здійснення розвитку громади, оцінка її ресурсів і потреб; розробка та реалізація стратегічних планів соціального захисту населення громади; планування та здійснення замовлення соціальних послуг, здійснення контролю, моніторингу і оцінки якості їх надання; ведення переговорів, вирішення конфліктів тощо. Також науковицею на основі аналізу зарубіжного досвіду організації соціальної роботи в громаді та перспектив роботи фахівців із соціальної роботи в ОТГ в Україні запропоновано три основні моделі соціальної роботи в громаді [62, с. 230–242]: *адміністративну модель* надання соціальних послуг в ОТГ (базується на ідеї побудови гнучкої системи управління у сфері планування, організації і надання соціальних послуг населенню через створення мережі соціальних установ на рівні

ОТГ та налагодження партнерської міжсекторальної взаємодії, узгодженість і координацію спільної роботи всіх суб'єктів суспільних відносин на рівні громади та за її межами, де контроль розглядається базовою функцією адміністрування); *модель організаційного розвитку ОТГ* (базується на концептуальних підходах до організації соціальної роботи в громаді, виділених Д. Ротманом, та є комплексною моделлю, яка базується на ідеї розробки і реалізації спільно із жителями стратегічного плану з організаційного розвитку громади, направлено на продукування позитивних змін, ініціювання і реалізацію комплексу заходів для покращення рівня й якості життя, створення умов і забезпечення рівних можливостей для усіх членів громади та сталий розвиток громади) та *модель надання інтегрованих соціальних послуг* (базується на ідеї комплексного надання широкого спектра соціальних послуг, максимально зосереджених у місці, яке має територіально зручне розташування та враховує вікові, гендерні, фізичні та інші особливості населення громади, а також має гнучкість переліку пропонованих послуг залежно від зміни потреб та інтересів клієнта).

Корисними в роботі соціального працівника, що працює на рівні громади, є розроблена У. Токаревою [68] модель інтегрованих соціальних послуг для українських громад та напрацьовані практики визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади в соціальних послугах та їх отримання [46, 57, 64].

Отже, для надання якісних соціальних послуг на рівні громади фахівцю соціальної галузі потрібно, спираючись на розроблене теоретичне підґрунтя закордонного та вітчизняного досвіду, будувати власну взаємодію з клієнтами на засадах емпатії, у тісній взаємодії з державними, недержавними соціальними інституціями та активістами громадського простору, створюючи умови для підсилення як можливостей клієнтів, так і сталого розвитку громад.

2. Громада як осередок надання соціальної допомоги

Соціальна робота у громадах є ключовою складовою соціального розвитку та підтримки вразливих категорій населення, що регулюється низкою нормативно-правових актів, які є основою роботи у сфері соціальних послуг.

Соціальна робота в громадах є важливим аспектом сучасного суспільства, оскільки вона сприяє формуванню інклюзивного середовища, покращенню якості життя та підтримці соціальної згуртованості мешканців громади. Ефективна організація соціальної роботи на рівні громади передбачає застосування різноманітних принципів та підходів, які враховують специфіку кожної громади, її етнокультурний та історичний контекст, соціально-економічні особливості та потреби населення.

Соціальні послуги відіграють ключову роль у розвитку сучасного суспільства, забезпечуючи підтримку вразливих груп, сприяючи соціальній інтеграції та покращуючи якість життя. Аналіз міжнародних нормативних документів з організації надання соціальних послуг населенню є важливим аспектом для розуміння глобальної соціальної політики та можливостей її втілення з урахуванням місцевих потреб громади. Так, *основними міжнародними документами з організації соціального захисту населення є:*

1) **Універсальна декларація прав людини** (1948 р.). Документ проголошує основні права, які мають бути забезпечені всім людям, включаючи право на соціальне забезпечення, що стає основою для надання соціальних послуг;

2) **Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права** (1966 р.) – передбачає зобов'язання держав забезпечити доступ до соціальних благ, включаючи освіту, охорону здоров'я і соціальне забезпечення, що створює основу для розробки державної політики в сфері соціальних послуг;

3) **Конвенція про права людини з інвалідністю** (2006 р.) – підкреслює необхідність забезпечення доступу до соціальних послуг для людей з інвалідністю, фокусуючи увагу на інтеграції та всебічній підтримці цієї соціальної групи;

4) **Конвенція ООН про права дитини** (1989 р.) – підкреслює важливість надання соціальних послуг для дітей, зокрема в контексті освіти, охорони здоров'я та забезпечення загального благополуччя.

Спираючись на вищезазначені нормативні документи, можна виокремити **основні принципи** надання соціальних послуг:

– *доступність* (соціальні послуги мають бути доступними для всіх верств населення, незалежно від їх економічного, соціального або фізичного стану);

– *якість* (послуги повинні відповідати стандартам якості, що гарантує ефективність і безпечність надання підтримки);

– *участь* (важливо залучати населення до процесу формування та реалізації соціальних програм, що сприяє підвищенню їх ефективності та відповідності потребам громади);

– *прозорість та підзвітність* (системи надання соціальних послуг повинні бути прозорими, а їхню діяльність слід піддавати незалежному моніторингу і оцінці).

Аналіз реалій сьогодення засвідчує, що попри безперечну важливість реалізації вищезазначених принципів та норм сучасна система соціальної допомоги зіштовхується з низкою викликів та проблем, що потребують знаходження шляхів їхнього вирішення:

– *обмеженість фінансування* (багато країн стикаються з труднощами в забезпеченні достатнього фінансування соціальних програм, що обмежує їхню спроможність виконувати міжнародні зобов'язання);

– *відсутність якісної координації між державними органами* (часто різні відомства не співпрацюють в організації соціальних послуг, що призводить до дублювання зусиль або, навпаки, до прогалин у покритті всього спектра соціальних послуг);

– *різний доступ до послуг* (віддалені та малонаселені райони часто залишаються поза увагою при наданні соціальних послуг, що погіршує ситуацію вразливих груп населення в цих місцевостях);

– *наявність міжкультурних бар'єрів* (урахування культурних особливостей та традицій є важливим фактором у формуванні та якісному наданні соціальних послуг).

Отже, урахування положень міжнародних нормативних документів закладають основи для організації ефективної системи соціальних послуг на рівні місцевих осередків, проте їх успішна реалізація вимагатиме докладання зусиль на всіх рівнях: від міжнародних організацій і держав до місцевих громад. Необхідно забезпечити координацію діяльності, належне фінансування та врахування потреб населення для досягнення справжньої соціальної справедливості.

Аналіз нормативного забезпечення організації соціальної роботи в громадах України є важливим елементом для розуміння механізмів функціонування соціальної сфери на місцевому рівні. На підставі реалізації основ стратегічного розвитку та функціонування системи соціальної допомоги, що визначено у її законодавчій базі, забезпечується ефективність надання соціальних послуг, соціальна підтримка найуразливіших категорій населення та загальний розвиток громади. Перелік нормативних документів у галузі соціального захисту налічує близько 50 основних найменувань, не враховуючи галузевих наказів, інструкцій та стандартів.

Основними нормативними актами, що заклали основи в регулювання соціальної роботи в громадах України, є:

– ***Конституція України*** (закріплює основні права і свободи громадян, а також зобов'язання держави щодо їх забезпечення);

– ***Закон України «Про соціальні послуги»*** (визначає основні принципи, структуру та форми соціальних послуг, окреслює права отримувачів соціальних послуг, обов'язки надавачів та встановлює норми щодо якості надання соціальних послуг);

– ***Національна стратегія розвитку соціальних послуг на 2020–2025 рр.:*** (визначає пріоритети у розвитку соціальних послуг, сприяє інтеграції та координації дій між різними секторами та установами сфери соціальної допомоги);

– ***Державні стандарти надання соціальних послуг*** (регламентують вимоги до умов надання соціальних послуг, організації процесу їх надання, орієнтують

на індивідуальний підхід, конфіденційність та дотримання етичних норм, а також вимоги до кваліфікації працівників);

– **Регіональні нормативні акти** (на місцевому рівні можуть бути прийняті різні програми та рішення, які деталізують і конкретизують загальнонаціональні норми).

Для якісного надання соціальних послуг соціальна робота в громадах має бути налагоджена згідно зі **структурою**, що забезпечує комплексне задоволення потреб отримувачів шляхом роботи таких суб'єктів сфери соціальної допомоги:

– *соціальні служби* (відділи та управління, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері соціального захисту на місцевому рівні);

– *неприбуткові організації* (волонтерські, благодійні організації, фонди, які взаємодіють з державними установами і надають додаткові соціальні послуги);

– *спеціалісти соціальної роботи* (професійні працівники, які здійснюють допомогу соціально незахищеним верствам населення).

Зміст роботи фахівців вищезазначених соціальних інституцій, що працюють на рівні громади, визначають такі **основні напрями**:

– *соціальний захист* (надання фінансової і натуральної допомоги);

– *психосоціальна підтримка* (надання психологічної підтримки, консультацій);

– *розвиток соціальних послуг* (впровадження сучасних технологій і нових форм надання послуг);

– *профілактика соціальних проблем* (робота з молоддю, профілактика насильства, бездомності, алкоголізму тощо).

Незважаючи на розвинену нормативну базу, фахівці сфери соціальної допомоги в Україні мають долати значні виклики і проблеми у професійній діяльності:

– *недостатнє фінансування* (обмежений державний бюджет не завжди дозволяє реалізувати всі соціальні програми у повному обсязі);

– *нерівномірний доступ до соціальних послуг* (у сільських районах доступ до якісних послуг може бути значно ускладненим або взагалі відсутнім);

– *кадрові проблеми* (недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів у сфері соціальної роботи, що ще більш проявляється на тлі міграційних процесів під час війни);

– *неналагодженість міжсекторальної взаємодії* (потреба у кращій координації між соціальними службами, недержавним сектором та бізнесом).

Аналіз вищезазначеного засвідчив, що проблеми дещо є схожими з тими, які відчувають інші країни у галузі соціального захисту населення, але є і власні особливості, що вказує на необхідність вирішення проблемних питань як на глобальному рівні, так і на рівні окремої громади.

Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду надання соціальних послуг на рівні громади дозволяє стверджувати, що для покращення їх організації можуть бути запропоновані такі заходи:

- *зміцнення фінансової бази* (забезпечення стабільного фінансування соціальних програм та проєктів шляхом залучення коштів міжнародних та вітчизняних донорів, а також проведення активної фандрейзингової діяльності);
- *підвищення кваліфікації кадрів* (організація курсів та тренінгів із підвищення кваліфікації для працівників соціальної сфери на рівні громади);
- *впровадження інноваційних підходів* (адаптація міжнародного досвіду у сфері соціальної роботи на рівні громади з урахуванням місцевих особливостей та викликів);
- *активізація громадських ініціатив* (залучення населення громади до процесу прийняття рішень у сфері соціального захисту).

Отже, стратегічний підхід до розвитку соціальної роботи в громадах відкриває нові можливості для поліпшення життєвих умов населення, особливо уразливих груп. Також вкрай важливо забезпечити ефективне впровадження вже існуючих нормативних актів, а також адаптувати нові механізми до потреб конкретних територій.

Ураховуючи наявність складних викликів в умовах довготривалої війни в Україні та спираючись на всі вищезазначені керівні положення, що визначено у змісті міжнародних та вітчизняних нормативних документів, які регламентують якість надання соціальних послуг на рівні громади, можна виокремити такі важливі етапи роботи:

- *оцінка потреб громади*, яку проводять перед початком надання соціальних послуг шляхом організації соціологічних опитувань; фокус-груп; співпраці з місцевими організаціями та НДО;
- *розробка індивідуальних планів допомоги*, які мають: визначати цілі та потреби конкретного отримувача послуг; передбачати дії, терміни виконання та відповідальних осіб;
- *підвищення кваліфікації працівників*, що потрібно для забезпечення високої якості надання соціальних послуг, для чого важливо: проводити регулярні тренінги та семінари; організовувати участь у конференціях та обміні досвідом із фахівцями інших регіонів;
- *забезпечення доступності послуг* для всіх верств населення шляхом: інформування населення про доступні послуги; залучення волонтерів та громади до надання допомоги;

– *моніторинг та оцінка ефективності та якості надання послуг* за допомогою: організації регулярних звітів про результати роботи; проведення оцінки задоволеності отримувачів, що дозволяє адаптувати послуги відповідно до їхніх вимог;

– *співпраця з іншими установами* для підвищення ефективності соціальної роботи за допомогою: налагодження партнерства з медичними, освітніми та правоохоронними органами; створення міждисциплінарних команд фахівців різних організацій для комплексної роботи з проблемами громади.

Отже, соціальна робота в громадах є складним і багатогранним процесом, який потребує постійного розвитку. Важливо дотримуватись державних стандартів, законодавчих норм та забезпечувати високий рівень якості надання соціальних послуг. Залучаючи представників громади до процесу соціальної роботи, ми можемо досягти більш значущих результатів у підтримці вразливих груп населення. Пропоновані рекомендації мають на меті поліпшення соціальних послуг у громадах та підвищення їх ефективності відповідно до потреб населення.

3. Моделі надання соціальних послуг у громаді

Організація соціальної роботи в громадах України має свої особливості, які формуються під впливом соціально-економічних, політичних та культурних чинників. Основні підходи до соціальної роботи в українських громадах можна умовно класифікувати наступним чином:

- *кейс-менеджмент*: цей підхід передбачає індивідуалізовану роботу з кожним клієнтом як окремим випадком, де соціальний працівник виступає в ролі координатора, що допомагає клієнту у вирішенні соціальних проблем. Кейс-менеджмент включає: оцінку потреб, планування послуг і моніторинг їхньої реалізації;

- *комунікативний підхід*: акцентує увагу на важливості комунікації між всіма учасниками соціального процесу (клієнтами, соціальними працівниками, волонтерами та представниками інших організацій), де взаємодія і партнерство є важливими елементами для успішної реалізації соціальних послуг;

- *профілактичний підхід*: основна мета цього підходу полягає у запобіганні соціальним проблемам до їх виникнення, що включає проведення просвітницьких кампаній, програм раннього втручання та моніторингу соціальної ситуації в громаді;

- *суспільно-орієнтований підхід*: набуває популярності в рамках децентралізації та полягає в залученні громади до процесів прийняття рішень, що стосуються соціальних потреб і передбачає організацію громадських дорадчих комітетів, активістських груп та інших форм участі жителів у соціальній роботі;

- *інтегрований підхід*: передбачає об'єднання різних видів послуг (медичних, психологічних, освітніх) з метою забезпечення комплексної допомоги клієнтам,

що дозволяє більш ефективно вирішувати проблеми людей із комплексними потребами;

- **волонтерський підхід:** в Україні волонтери активно залучаються до соціальної роботи в громадах, надаючи допомогу найбільш уразливим верствам населення, що підкреслює важливість активної участі громадян у соціальних процесах;

- **проектний підхід:** полягає у розробці та реалізації соціальних проєктів, що вирішують конкретні соціальні проблеми в громадах та дозволяє залучати додаткові ресурси, реалізувати нові ініціативи та забезпечити сталий розвиток соціальної роботи;

- **дослідницький підхід:** соціальні працівники активно збирають та аналізують дані про соціальні проблеми, щоб розуміти їхні причини та наслідки, що дозволяє створювати більш ефективні стратегії та програми соціальної роботи.

Отже, організація соціальної роботи в українських громадах проявляється у різноманітності підходів, що базуються на потребах соціуму, ресурсах та специфіці місцевих умов. Обираючи той чи інший підхід, важливо враховувати індивідуальні особливості громади та її членів.

Документування та документообіг у галузі надання соціальних послуг у громадах є важливими елементами ефективного управління соціальною політикою. Вони забезпечують систематичний підхід до збору, зберігання та обробки інформації, що стосується надання соціальних послуг, прав та обов'язків клієнтів, а також діяльності організацій, що їх надають.

Серед основних аспектів документування та документообігу у соціальних послугах виділяють:

- *створення документів* (важливо точно фіксувати всі дії, пов'язані з наданням соціальних послуг, починаючи від прийому заяв від громадян до видачі рішень про надання послуг; документи мають містити інформацію про особу, яка отримує послугу, її потреби, обсяги та види соціальної допомоги);

- *систематизація інформації* (ефективний документообіг передбачає впровадження системи реєстрації та обліку документів, що дозволяє контролювати процеси надання соціальних послуг та включає ведення електронних реєстрів, автоматизацію процесів, що зменшують ймовірність помилок);

- *захист даних* (у сфері соціальних послуг важливо забезпечити конфіденційність інформації про клієнтів, тому всі документи повинні зберігатися у безпечних умовах, щоб уникнути несанкціонованого доступу і витоку персональних даних);

- *контроль та аудити* (необхідно здійснювати періодичні перевірки та аудити документації для виявлення недоліків у веденні документообігу та вдосконалення процесів).

Неналежне ведення документації у сфері соціальних послуг може призвести до таких серйозних правових і соціальних наслідків як для співробітників, так і для установи в цілому:

- *юридична відповідальність* (недостатня або неточна документація може стати причиною юридичних справ, зокрема адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері соціального захисту);

- *фінансові наслідки* (якщо документи не ведуться належним чином, це може призвести до втрати фінансування або клейма на установу, що надає соціальні послуги);

- *соціальна відповідальність* (неналежне ведення документів може призвести до затримок у наданні послуг, що негативно вплине на життя людей, які потребують соціальної підтримки);

- *репутаційні ризики* (відсутність або низька якість документації може завдати шкоди репутації організації та знищити довіру з боку громадян).

Отже, чітке ведення документації та належний документообіг є не лише вимогою законодавства, а й необхідністю для ефективного управління соціальними послугами в громадах. Це сприяє забезпеченню прав та інтересів населення, а також підвищує якість надання соціальної допомоги.

Професійне вигорання є серйозною проблемою, яка може вплинути на людей, що надають соціальні послуги в громадах. Цей стан характеризується емоційною виснаженістю, відчуттям безнадійності та зниженням професійної ефективності. Щоб запобігти вигоранню, важливо застосовувати комплексний підхід, який включає індивідуальні, організаційні та суспільні стратегії.

Індивідуальні стратегії профілактики професійного вигорання:

- *управління стресом* (навчання технік релаксації, медитації, дихальних вправ можуть знизити рівень стресу);

- *баланс роботи та життя* (важливо встановити межі між роботою та особистим життям, виділяючи час на відпочинок, хобі, спілкування з близькими);

- *постійне навчання* (участь у навчальних програмах та тренінгах допоможе підвищити кваліфікацію та зберегти інтерес до роботи);

- *підтримка соціальних зв'язків* (спілкування з колегами, друзями та родиною допомагає отримувати емоційну підтримку та обмінюватися досвідом).

Організаційні стратегії профілактики професійного вигорання:

- *створення підтримуючого середовища* (важливо формувати культуру, в якій визнання досягнень працівників та підтримка їхніх ініціатив стають нормою);

- *моніторинг навантаження* (регулярний аналіз робочих навантажень та коригування їх у разі необхідності може допомогти уникнути перевантаження);

- надання доступу до ресурсів для психологічної підтримки (організації можуть забезпечити психологічну допомогу чи консультації для своїх працівників);
- формування командної роботи (створення команд, які підтримують одна одну, може знизити ризик вигорання через спільний обмін досвідом та емоційну підтримку).

Суспільні стратегії профілактики професійного вигорання:

- поширення обізнаності про вигорання (освітні кампанії для громади, які підвищують обізнаність про професійне вигорання, можуть стимулювати підтримку та розуміння);
- залучення громади до добровільної діяльності (стимулювання громадських ініціатив, у яких беруть участь надавачі соціальних послуг, може допомогти зміцнити зв'язки та підтримувати мотивацію).

Отже, профілактика професійного вигорання надавачів соціальних послуг у громадах вимагає зусиль з усіх рівнів – індивідуального, організаційного та суспільного. Адекватні заходи можуть не лише покращити добробут працівників, але й підвищити якість соціальних послуг, які вони надають громадам.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте, що собою представляє суть соціальної роботи на рівні громади?
2. Охарактеризуйте, хто з науковців досліджував специфіку та зміст соціальної роботи на рівні громади?
3. Окресліть основні моделі надання соціальних послуг у громаді.
4. Які особливості соціальної роботи на рівні громади Ви можете навести?
5. Які існують проблеми у соціальній роботі на рівні громади? Як їх можна вирішити?

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ДЕРЖАВНОМУ ТА ГРОМАДСЬКОМУ СЕКТОРІ

ТЕМА 2.1. Інтервенції як важливий напрям у соціальній роботі в державних та недержавних соціальних інституціях

Питання:

1. Інтервенції у соціальній роботі.
2. Кризове та екстрене втручання в роботі з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування, в державних установах сфери соціальної допомоги та недержавних соціальних інституціях.
3. Соціальна робота в територіальних та реабілітаційних центрах.
4. Термінальна, госпісна та паліативна допомога в державних та недержавних інституціях соціальної сфери.
5. Надання соціальної допомоги в Центрах соціальних служб.
6. Надання соціальної допомоги в територіальних центрах соціального обслуговування.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. *Державні установи, що здійснюють інтервенції в роботі з дітьми та молоддю.*
2. *Державні установи, що здійснюють кризове та екстрене втручання.*
3. *Особливості соціальної роботи в реабілітаційних установах.*
4. *Паліативна допомога: традиції та інновації.*
5. *Особливості надання соціальної допомоги в ЦСС.*

1. Інтервенції у соціальній роботі

Аналіз наукової літератури з питань здійснення інтервенцій (втручання) у соціальній галузі засвідчив, що це один із важливих напрямів у роботі соціальних працівників. Як зазначає Г. Слосанська, «Інтервенції – це цілеспрямована діяльність соціального працівника, спрямована на реалізацію алгоритмічно вибудованої діяльності, що передбачає застосування форм, методів і засобів задля вирішення проблем клієнта / групи клієнтів або задоволення їхніх потреб. Інтервенція, як правило, включає кілька етапів: 1) планування втручання; 2) безпосереднє втручання; 3) оцінка та підбиття підсумків» [62, с. 205]. Під час першого етапу важливим є вивчення проблеми клієнта та вибір певного плану дій з її вирішення, що передбачає опис теорії соціальної роботи, яка дозволяє

розібратися в проблемі, вибудовуванні моделі діяльності фахівця з клієнтом з її розв'язання, вибір доречних методів соціальної роботи. Дослідниця наводить таку модель планування інтервентного втручання (рис. 2).

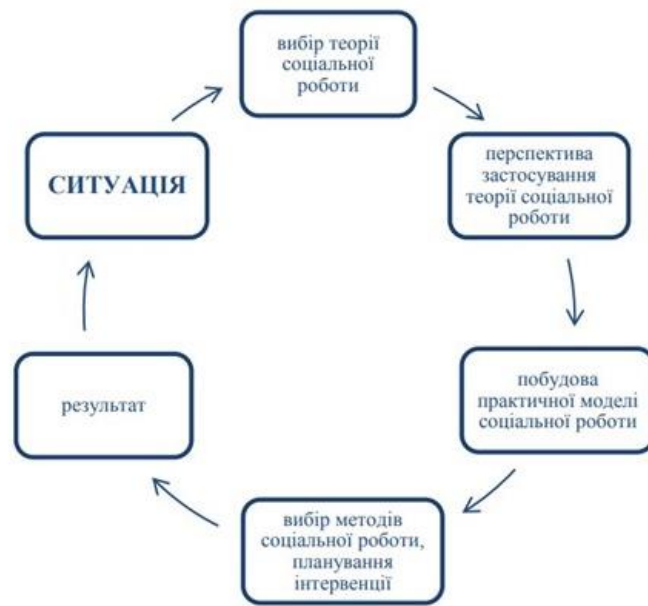


Рис. 2. Цикл планування роботи соціального працівника з метою зміни ситуації, що виникла (за Г. Слозанською) [62]

Стратегії інтервенції поділяють на три типи:

1) *пряме втручання*, тобто безпосереднє надання послуг тим, хто їх потребує (догляд, ведення випадку, соціально-психологічне консультування, навчання (наставництво), зміна поведінки);

2) *втручання, спрямоване на зміну системи*, тобто дії щодо створення, підтримання або зміни тих інституцій, у яких надають послуги клієнтам (передбачають підтримку і вдосконалення системи соціального захисту, забезпечення ефективного і гуманного надання соціальних послуг);

3) *комбіноване або проміжне втручання*, тобто таке, в якому використовують елементи як першого, так і другого типу втручання (допомога іншим фахівцям, консультування, представництво і захист інтересів клієнтів, активізація / мобілізація (організація груп само- та взаємодопомоги, навчальних гуртків, освітніх товариств, які є ефективними засобами підвищення свідомості), фасилітація).

Вибір стратегії втручання залежить від загального підходу, якого дотримується соціальна інституція, та індивідуальної ситуації клієнта. Лише ретельне виявлення проблем, потреб та очікувань клієнтів, обставин, що спричинили їх, є передумовою концентрації на найактуальніших завданнях і вибору найпродуктивнішої для конкретної ситуації стратегії.

О. Столярик та Т. Семигіною розроблено та апробовано експериментальну модель інтервенції, спрямованої на підвищення якості життя сімей, що

виховують дітей з аутизмом, засновану на концептуальних положеннях підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів, на базі Комунального закладу Львівської обласної ради Навчально-реабілітаційного центру І–ІІ ст. «Довіра», що передбачала такі експериментальні напрями впливу [65, с. 156–157]: 1) *розвиток адаптивних навичок та соціальної мобільності сім'ї* (розвиток адаптивних, соціальних, «м'яких» навичок сім'ї, навички комунікації та медіації, інформаційне наснаження, настанови на взаємодію); 2) *трансформація сімейного ціннісного контексту: орієнтація на ресурси та рішення* (переосмислення та надання сенсу труднощам, культивування позитивних перспектив, оптимістичної надії на позитивний результат, зосередження на потенціалі та сильних сторонах сім'ї, наснаження мотивації, бажання до дій, зміни соціальної дійсності, розвиток духовно-трансцендентних цінностей сім'ї, формування позитивних сценаріїв рішення ситуації); 3) *реорганізація сімейної системи та сімейна реструктуризація* (розвиток гнучкості сім'ї до реорганізації у випадку неефективного результату, консолідація активів і ресурсів окремих членів над вирішенням спільних завдань, підтримання балансу між сферами функціональної активності сім'ї, розвиток ефективної взаємодії, навиків рефлексивної співпраці), орієнтація на конструктивну взаємодію. Дослідницями доведено високу дієвість інтервенції, вибудованої на методологічному підході, орієнтованому на сильні сторони клієнтів.

Отже, важливими у роботі соціальних працівників під час здійснення інтервентних втручань є опора на сильні сторони клієнтів, вміння здійснювати фасилітаційні впливи, наснаження, розвиток резильєнтності, а також навчання вибудовувати підтримуючі зв'язки та долучатися до ресурсних мереж.

2. Кризове та екстрене втручання в роботі з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування, в державних установах сфери соціальної допомоги

Важливими різновидами соціальних інтервенцій є кризове та екстрене втручання. Законом України «Про соціальні послуги» (2019 р.) визначено: у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях для невідкладного надання соціальних послуг структурний підрозділ із питань соціального захисту населення може надати право надавачам соціальних послуг державної / комунальної власності приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо) особам / сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану пожежею, стихійним лихом,

катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією.

Відповідні зміни внесено у травні 2022 р. до Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 587.

Соціальні послуги можуть надаватися екстрено (кризово): *у разі існування загрози життю чи здоров'ю особи; під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях.*

Якщо оцінка проводилася надавачем соціальних послуг, до якого особа / сім'я звернулася безпосередньо, такий надавач протягом одного дня після проведення оцінки інформує про її результати уповноважений орган.

За результатами оцінки та відповідно до потреб особи / сім'ї екстрено (кризово) можуть надаватися такі соціальні послуги:

- інформування;
- консультування;
- надання притулку, зокрема нічного;
- короткотермінове проживання;
- екстрене (кризове) втручання.

Під час дії на території України або адміністративно-територіальної одиниці надзвичайного або воєнного стану також може забезпечуватися надання екстрено (кризово) таких соціальних послуг:

- представництво інтересів;
- підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, бездомних осіб;
- соціальний супровід сімей / осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- соціальний супровід сімей, в яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування;
- догляд вдома;
- догляд стаціонарний;
- денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю;
- паліативний догляд;
- соціально-психологічна реабілітація;
- натуральна допомога;
- переклад жестовою мовою;
- транспортні послуги.

Рішення про надання послуг екстрено (кризово) приймається уповноваженим органом / надавачем невідкладно та протягом однієї доби забезпечується надання соціальних послуг.

Надання соціальних послуг екстрено (кризово) здійснюється без застосування ведення випадку та може здійснюватися за місцем звернення особи / сім'ї незалежно від її задекларованого / зареєстрованого місця проживання (перебування).

У разі отримання звернення (письмового або усного) особи, у тому числі дитини / сім'ї, про надання соціальних послуг екстрено (кризово) або отримання повідомлення від суб'єкта про необхідність надання таких послуг проводиться оцінка ситуації, в якій перебуває особа / сім'я (згідно з додатком 2 до Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання, затвердженого наказом Мінсоцполітики від 01.07.2016 № 716).

За результатами оцінки складається акт про надання соціальних послуг екстрено (кризово) за формою, затвердженою Мінсоцполітики (наказ Мінсоцполітики від 18.04.2022 № 135 «Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)»).

Акт формується протягом місяця з початку надання соціальних послуг. За результатами роботи в акті зазначаються відомості про необхідність продовження надання соціальних послуг, про що повідомляється уповноваженому органу з надісланням примірника акта.

У разі необхідності продовження надання соціальних послуг, що надавалися екстрено (кризово), надавач соціальних послуг здійснює оцінювання індивідуальних потреб, складає індивідуальний план надання соціальних послуг та укладає договір про їх надання.

У разі виявлення потреби в інших соціальних послугах надавач соціальних послуг допомагає отримувачу або його законному представнику (якщо опікуна недієздатній особі не призначено або втрачено з ним зв'язок під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях – уповноваженому представнику органу опіки та піклування) подати до уповноваженого органу заяву або повідомлення про надання соціальних послуг.

У разі відсутності в особи, яка потребує надання послуг екстрено (кризово), або особи, яка відповідно до акта про надання соціальних послуг потребує продовження надання соціальних послуг, документів, визначених пунктом 28 Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 587, рішення про надання таких соціальних послуг приймається без їх подання.

При цьому надавач соціальних послуг надає допомогу отримувачу соціальних послуг в оформленні заяви та / або документів для звернення в установленому порядку до територіального органу / територіального підрозділу ДМС, центру надання адміністративних послуг, державного підприємства, що належить до сфери управління ДМС, або його відокремленому підрозділу для оформлення втрачених документів (паспорта громадянина України, паспорта громадянина України для виїзду за кордон, тимчасового посвідчення громадянина України, довідки про звернення за захистом в Україні, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, посвідчення біженця, посвідки на тимчасове проживання, посвідки на постійне проживання).

Рішення про надання соціальних послуг особі, яка відповідно до акта про надання соціальних послуг потребує продовження надання соціальних послуг, без визначення середньомісячного сукупного доходу отримувача соціальних послуг приймається до припинення / скасування надзвичайного або воєнного стану та протягом місяця після його припинення / скасування.

Підтвердженням надання послуги кризового та екстреного втручання дитині є акт проведення оцінки рівня безпеки дитини, складений за формою, визначеною у додатку 10 до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866.

3. Соціальна робота в територіальних та реабілітаційних центрах

Важливими суб'єктами надання інтервентних впливів є територіальні та реабілітаційні центри.

Територіальні центри соціального обслуговування є одними з провідних державних інституцій, що надають такі соціальні послуги за місцем проживання людини [66]. Серед основних послуг відповідних соціальних інституцій виділяють такі:

- догляд вдома;
- денний догляд;
- паліативний догляд;
- соціальна адаптація;
- консультування;
- натуральна допомога;
- транспортні послуги, представництво інтересів;
- фізичний супровід, інформування та ін.

Для отримання соціальних послуг в умовах територіального центру соціального обслуговування громадянам необхідно звернутися із заявою до управління праці та соціального захисту населення районних у м. Київ державних адміністрацій за місцем проживання.

Розглянемо більш детально вищезазначені види послуг.

Соціальні послуги догляду вдома та паліативного догляду

Соціальна послуга догляду вдома надається відділеннями соціальної допомоги вдома, що здійснюють соціальне обслуговування одиноких громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з частковою втратою рухової активності (мають III, IV, V групу рухової активності) і згідно з медичним висновком потребують сторонньої допомоги за місцем їх проживання.

Основні заходи, що складають зміст соціальної послуги:

- допомога у самообслуговуванні (купання, надання допомоги при купанні, зміна натільної, постільної білизни, вдягання, роздягання, взування, миття голови тощо);
- ведення домашнього господарства (придбання і доставка продовольчих, промислових та господарських товарів, медикаментів, допомога у приготуванні, приготування їжі, годування (для ліжкових хворих), прибирання житла, миття, обклеювання вікон, прання білизни та одягу, прасування тощо);
- забезпечення супроводження (супровід споживача соціальних послуг у поліклініку тощо);
- надання допомоги в оплаті комунальних послуг (заповнення абонентних книжок, оплата комунальних послуг, звірення платежів, заміна книжок);
- надання допомоги в оформленні документів (оформлення субсидій на квартирну плату і комунальні послуги);
- спостереження за станом здоров'я, допомога у проведенні процедур, пов'язаних зі здоров'ям, надання допомоги до приходу лікаря, виклик лікаря додому;
- сприяння в отриманні медичної допомоги в установах охорони здоров'я та лікувально-профілактичних установах;
- сприяння у направленні до стаціонарної установи, установи охорони здоров'я та соціального захисту населення;
- інші заходи.

Особливою категорією є громадяни, які потребують паліативної допомоги, що дозволяє поліпшити якість життя осіб та їх сімей, які зіткнулися з проблемами невиліковного захворювання.

Порівняно зі звичайними відділеннями соціальної допомоги вдома, де соціальні робітники відвідують отримувачів соціальних послуг до 3–4 разів на тиждень і здійснюють для них такі заходи як придбання і доставка продовольчих та промислових товарів, медикаментів, прибирання житла, оплата комунальних платежів, допомога в оформленні документів тощо, у відділенні паліативної допомоги вдома, з огляду на тяжкий стан та поважний вік отримувачів, соціальні робітники, відвідуючи своїх підопічних 5 разів на тиждень, крім зазначених вище заходів, які є необхідними для переважної більшості громадян, додатково здійснюють такі заходи: миття голови, купання, обтирання, обмивання, обрізання нігтів, заміна постільної і натільної білизни, прання білизни й одягу, допомога у користуванні або заміна памперсів, приготування їжі, годування, допомога у користуванні туалетом, також отримувачам надається психологічна підтримка.

Відділення не здійснює надання соціальних послуг громадянам, які потребують цілодобового стороннього догляду.

Соціальна послуга соціальної адаптації

Соціальна адаптація передбачає комплекс заходів, необхідних для процесу активного гармонійного пристосування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі осіб похилого віку, осіб з інвалідністю до змінених умов соціального середовища, спрямованих на усунення / пристосування обмежень життєдіяльності для підтримки соціальної незалежності, збереження та продовження їхньої соціальної активності.

Дана соціальна послуга надається у відділеннях денного перебування. Отримувачами послуги є громадян, які мають часткове порушення рухової активності, частково не здатні до самообслуговування та не мають медичних протипоказань для перебування в колективі та потребують соціально-побутової і психологічної адаптації, надання соціальних послуг із метою усунення обмежень життєдіяльності, запобігання виникненню та розвитку можливих захворювань особи, підтримки її здоров'я, соціальної незалежності, відновлення знань, вмінь та навичок з орієнтування в домашніх умовах, ведення домашнього господарства, самообслуговування, поведінки у суспільстві, сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, допомога в організації денної зайнятості та дозвілля.

Соціальна послуга «Університет третього віку»

Слухачами курсу можуть бути люди старшого віку, що мають освіту будь-якого рівня, зацікавлені брати участь в освітніх програмах та перебувають на обліку в районному територіальному центрі. Особливістю навчання в університеті

є залучення колосального життєвого досвіду людей літнього віку до навчального процесу, адже навчання будується, як правило, на програмах, розроблених з урахуванням інтересів та потреб самих людей старшого віку. Навчання в *«Університеті третього віку»* поєднує людей різних професій, з різним соціальним та матеріальним статусом.

Навчання проводять волонтери з числа викладачів, студентів вищих навчальних закладів м. Києва, запрошені професіонали (працівники бібліотек, музеїв тощо), фахівці територіальних центрів або самі ж люди старшого віку, що мають певний досвід у викладанні. Одним із багатьох позитивних моментів є те, що слухачі мають можливість відвідувати одночасно різні факультети.

Серед функціонуючих в Університетах факультетів найбільша кількість слухачів відвідує наступні: «Мистецтвознавство», «Здорового способу життя», «Прикладного та художнього мистецтва», «Інформаційних технологій», «Психології», «Іноземної мови», «Красзнавство, історичний» і «Музичний, хорового співу». Також для відвідувачів можуть проводитися святкові та тематичні зустрічі, концерти, відвідування театральних вистав та концертів, екскурсії.

Соціальна послуга консультування

Соціальна послуга консультування *надається у відділеннях денного перебування* та передбачає надання допомоги в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації, психологічне консультування.

Соціальна послуга натуральної допомоги

Соціальна послуга *надається відділеннями організації надання адресної натуральної та грошової допомоги*, які виходячи з можливостей наявної фінансової та матеріально-технічної бази, забезпечують підтримку одиноких людей похилого віку, осіб з інвалідністю, малозабезпечених осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах та внутрішньо переміщених осіб.

Соціальна послуга передбачає надання громадянам одягу, взуття б / в, інших предметів першої потреби, засобів особистої гігієни, миючих засобів, продовольчих та промислових товарів, а також надаються послуги перукаря, ремонту одягу, прання білизни тощо.

Соціальна послуга денного догляду

Соціальна послуга передбачає забезпечення умов для денного перебування дітей з інвалідністю, забезпечення харчуванням, допомогу у самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, годування), спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг, формування та підтримку навичок самообслуговування, організацію денної зайнятості.

У структурах районних територіальних центрів функціонують відділення надання соціальних та реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю, відділення ранньої соціально-медичної реабілітації дітей із дитячим церебральним паралічем, дітей із розумовою відсталістю та дітей з ураженням центральної нервової системи з порушенням психіки.

Відділення забезпечують умови для всебічного розвитку дітей з особливими потребами, здійснюють корекцію психофізичного стану відповідно до індивідуальних програм реабілітації дитини з інвалідністю. Фахівці відділення надають соціальну, психологічну, педагогічну реабілітацію та забезпечують медичний супровід. Реабілітаційний процес здійснюють кваліфіковані спеціалісти: лікар-невропатолог, лікар-фізіотерапевт, реабілітолог, логопед, дефектолог, корекційний педагог, психолог, медичні сестри з масажу та лікувальної фізкультури.

Для дітей, які знаходяться у відділеннях на денному перебуванні, організовано триразове харчування та транспортне перевезення у відділення та додому на спеціалізованому автомобілі територіального центру.

Транспортні послуги

Більшістю районних територіальних центрів для людей похилого віку, дітей та осіб з інвалідністю, які є отримувачами соціальних послуг і перебувають на обліку, надаються послуги з перевезення до районних територіальних центрів, медичних, реабілітаційних установ та навчальних закладів.

Реабілітаційні послуги

Одним із провідних напрямів реабілітаційної діяльності наразі є ***соціальна реабілітація військовослужбовців та ветеранів***, а також цивільного населення, що постраждало від війни. Наразі в Україні діє розгалужена мережа реабілітаційних центрів для військових та ветеранів, що надають комплексні соціальні послуги та допомогу у різних напрямках: фізичне відновлення (протезування, фізіотерапія); психологічна підтримка (ПТСР, наслідки контузій); соціальна реабілітація. Ця діяльність здійснюється як у великих державних установах (Центр психічного здоров'я «Лісова Поляна» (м. Київ), Національний реабілітаційний центр UNBROKEN (м. Львів), Республіканський центр лікування наслідків нейротравми (Клевань, Рівненщина) та ін.), так і сучасних приватних центрах (SUPERHUMANS, RECOVERY, U+ Systemта ін.), які надають послуги у партнерстві з державою за направленням або самостійним зверненням клієнтів. У цьому напрямі активно ведуть роботу і недержавні інституції. Так, Карітас України має програму реабілітації ветеранів та їхніх родин, що постраждали внаслідок конфлікту [48].

Аналіз науково-методичної літератури засвідчив наявність корисних розробок стосовно особливостей здійснення кейс-менеджменту [23] та комплексної програми корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику [25], та рекомендації до роботи з пацієнтами що пережили полон, тортури чи сексуальне насильство [56].

В Україні актуальними є послуги з реабілітації осіб із залежністю від психоактивних речовин. Здебільшого такі послуги надаються приватними реабілітаційними центрами або реабілітаційними центрами на базі релігійних установ. В основі реабілітаційних заходів там використовується так звана програма «12 кроків», що була розроблена в середині XX ст. в США для людей з алкогольною залежністю. Ця програма адаптована для роботи з людьми, які знаходяться в залежності від наркотичних речовин, і передбачає кількомісячну ізоляцію залежної особи від звичного соціального оточення.

Проблемою залишається реабілітація неповнолітніх осіб із залежністю. Оскільки в країні не має спеціалізованих реабілітаційних центрів для дітей, а сама програма, що використовується для дорослих, не є найкращим інструментом в роботі з дітьми.

Альтернативу такій програмі для підлітків, які мають досвід вживання наркотиків, було створено фахівцями Центру денного перебування Харківського благодійного фонду «Благо» спільно з партнерами з Міжнародного благодійного фонду «СНІД Фонд Схід–Захід» (AFEW – Україна). Програма реабілітації підлітків, які зловживають або знаходяться в залежності від психоактивних речовин, отримала назву «Компас». Даною програмою передбачено чітку структуру процесу реабілітації, визначено перелік фахівців та їх компетенцію. За програмою реабілітація підлітка здійснюється у 10 етапів. Окрім фахівців із соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології, програма передбачає залучення менторів для підтримки позитивних змін. За необхідності програма передбачає надання медичної допомоги, що здійснюється відповідним фахівцем у спеціалізованих медичних закладах. Програмою також передбачено для підлітків, які проходять програму реабілітації, два короткотривалі табори, метою яких є підкріплення мотивації на лікування – на початку програми та підтримка мотивації безпечної поведінки й закріплення навичок протистояння негативним факторам соціального середовища наприкінці програми реабілітації.

4. Термінальна, госпісна та паліативна допомога в державних та недержавних інституціях соціальної сфери

Аналіз наукової літератури [7, 13, 84] та практики [39–41] надання медико-соціальних послуг засвідчив активне впровадження паліативної та госпісної допомоги в Україні.

Як зазначає К. Данилюк, «слово «паліативний» має архаїчне походження та двояке щонайменше смислове значення, асоціюючись зі: смертю людини – чорним покривалом, яке з ритуальною метою використовують на похоронах; турботою, піклуванням про людей, що потребують допомоги, догляду за ними. На даний час «паліатив» є усталеним поняттям, що застосовують відносно до людини зі смертельним захворюванням, якій не може допомогти ніяке лікування, але можна полегшити її нестерпний біль, пом'якшити обставини її страждання» [13, с 2]. Смертельно хворих пацієнтів на останній стадії таких захворювань поміщають для проживання в спеціальні соціально-медичні заклади – госпіси. «Госпіс» – це спеціалізований заклад, як правило, стаціонарного типу, але не виключно медичний, оскільки специфіка його діяльності є багатoproфільною та потребує залучення лікарів, медсестер, соціальних працівників, психологів, священнослужителів, юристів та інших фахівців; а відтак допомога в госпісах є кваліфікованою, хоча надавати її можуть як державні соціально-медичні заклади, так і недержавні організації відповідно до встановлених ВООЗ стандартів і вимог, коли необхідності їх лікування в лікарні немає, а догляд у домашніх умовах або в будинках для людей похилого віку неможливий.

Аналіз термінів «паліативна допомога» та «госпісна допомога», які іноді вживають як синонімічні, дозволяє визначити їхні особливі ознаки. Так, термін «паліативна допомога» (від англ. *palliative care*) розглядається як «допомога, яка надається термінальним / інкурабельним пацієнтам та їхнім сім'ям. Термінальними або інкурабельними пацієнтами є особи з невиліковними (смертельними) хворобами та обмеженим прогнозом життя, що називають термінальна стадія хвороби. До невиліковних хвороб відносять: онкологічні захворювання (рак); туберкульоз; важкі хронічні захворювання, що мають злоякісний перебіг (цукровий діабет, хронічні захворювання нирок і печінки тощо), хвороба Альцгеймера, епілепсія, ускладнена судинна патологія (інсульт, інфаркти), ВІЛ / СНІД та ін.» [7, с. 293]. Експертами ВООЗ запропоновано визначення «паліативної допомоги», що є «важливою частиною інтегрованих, орієнтованих на людей послуг охорони здоров'я, що передбачає полегшення серйозних страждань, пов'язаних зі здоров'ям, фізичних, психологічних, соціальних чи духовних, є глобальною етичною відповідальністю та, незалежно від того, чи є причиною страждань (серцево-судинні захворювання, рак, недостатність основних органів, стійкий до ліків туберкульоз, важкі опіки, термінальна хронічна хвороба, гостра травма,

передчасне народження дитини або слабкість у похилому віці), має бути доступною на всіх рівнях догляду» [83]. Отже, паліативна допомога – це напрям соціально-медичної діяльності, метою якого є покращення якості життя хворих, що опинилися у ситуації невиліковного захворювання, а також допомога їхнім сім'ям. Термін «**хоспісна допомога**» використовується більше в медичній літературі та відрізняється від паліативної зміщенням акценту в процесі лікування пацієнта, отже, хоспісну допомогу можна розглядати як частину (різновид) паліативної допомоги, що надається у спеціалізованому лікарняному закладі – «хоспісі», що зорієнтована на покращення або підтримання на оптимальному рівні якості життя пацієнта (полегшення страждань, послаблення болю, інших болісних симптомів інкурабельного пацієнта; задоволення потреб і надання пацієнту всебічної підтримки, зокрема соціальної, морально-психологічної та духовної, яка дає йому змогу зберігати активність на максимально можливому рівні до останньої миті свого життя), а також підтримка членів сім'ї, родичів і близьких пацієнта шляхом надання їм допомоги в подоланні трагічної ситуації, застосування (за потреби) психологічного консультування після смерті хворого.

Варто відмітити, що експерти Європейської асоціації паліативної допомоги (ЄАПД) (European Association for Palliative Care (EAPC)) [84, 280–282] виокремлюють різні форми паліативної та хоспісної допомоги, зокрема: паліативна допомога (palliative care), хоспісна допомога (hospice care), підтримуюча допомога (supportive care), допомога наприкінці життя (end-of-life care), термінальна допомога (terminal care), допомога «вихідного дня» (respite care).

Відповідно до «Порядку надання паліативної допомоги», затвердженого Наказом МОЗ України від 04.07.2020 р. № 1308 [49], основними складовими паліативної допомоги є: *медична* (симптоматична терапія, попередження та лікування хронічного больового синдрому, медикаментозна терапія, надання ефективного знеболення); *соціальна* (в тому числі надання соціальної послуги паліативного догляду), *духовна* і *психологічна* підтримка Пацієнта та його сім'ї, інших осіб, що здійснюють догляд за Пацієнтом. Паліативну допомогу в Україні надають як державні спеціалізовані лікарняні інституції, так і спеціалізовані соціальні інституції, що є суб'єктами-надавачами, які належать до недержавного сектора. Серед активних діячів недержавного сектора можна виокремити БОБФ «Соціальна служба допомоги» [80], Громадська організація «Українська ліга розвитку паліативної та хоспісної допомоги» [8] та ін.

5. Надання соціальної допомоги в Центрах соціальних служб

Згідно з Постановою КМУ «Деякі питання діяльності центрів соціальних служб» (2020), одним із суб'єктів – надавачів соціальних послуг, які здійснюють інтервентні впливи, є Центри соціальних служб, що є спеціалізованою соціальною інституцією, яка надає соціальні послуги сім'ям та людям, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Мережа центрів складається з республіканського (Автономної Республіки Крим), обласних, Київського та Севастопольського міських, районних, міських, районних у містах, селищних та сільських центрів. Основною метою діяльності центрів є надання психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, інформаційних і юридичних послуг.

Республіканський Автономної Республіки Крим, обласний, Київський та Севастопольський міський центр соціальних служб (далі – *регіональний центр*) є закладом, що проводить методичне забезпечення організації соціальної роботи, надання соціальних послуг, організовує навчання з питань проведення соціальної роботи, надання соціальних послуг. Метою діяльності регіонального центру є методичне забезпечення проведення у територіальних громадах соціальної роботи, надання соціальних послуг, соціальної допомоги, соціальної підтримки особам / сім'ям, які належать до вразливих груп населення та / або перебувають у складних життєвих обставинах, організація навчальних заходів із питань соціальної роботи, надання соціальних послуг. Примірна структура та штатний норматив чисельності працівників регіонального центру затверджуються Мінсоцполітики.

Регіональний центр провадить діяльність за принципами дотримання прав людини, прав дитини та прав осіб з інвалідністю; гуманізму; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; поваги до честі та гідності; толерантності; законності; соціальної справедливості; доступності та відкритості; неупередженості та безпечності; добровільності; індивідуального підходу; комплексності; конфіденційності; максимальної ефективності та прозорості використання надавачами соціальних послуг бюджетних та інших коштів; забезпечення високого рівня якості соціальних послуг.

Основними завданнями регіонального центру є:

- методична допомога громадам у проведенні соціальної роботи, наданні соціальних послуг;
- організація навчання із соціальної роботи, надання соціальних послуг;
- організація інформування громад щодо сімейних цінностей, профілактики соціального сирітства, недопущення насильства, жорстокого поводження з дітьми;

➤ проведення навчальних заходів для надавачів соціальних послуг, спеціалістів виконавчих органів місцевого самоврядування, які здійснюють управління системою надання соціальних послуг сім'ям та дітям.

Міський, районний, районний у місті, селищний, сільський центр соціальних служб є закладом, що проводить соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю, які належать до вразливих груп населення та / або перебувають у складних життєвих обставинах, і надає їм соціальні послуги. Центр утворюється, реорганізується та ліквідується районною держадміністрацією або органом місцевого самоврядування у порядку, передбаченому законодавством, з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці. У великих адміністративно-територіальних одиницях і містах із районним поділом можуть утворюватися філії центру. Діяльність центру відповідає критеріям діяльності надавачів соціальних послуг.

Методичний та інформаційний супровід діяльності центру забезпечує регіональний центр соціальних служб. Основними завданнями центру є:

➤ соціально-профілактична робота із запобігання потраплянню у складні життєві обставини осіб та сімей з дітьми;

➤ комплекс соціальних послуг сім'ї та дітям із метою подолання складних життєвих обставин та мінімізації негативних наслідків таких обставин шляхом утворення стаціонарних служб (відділень) та денних служб (відділень), що виконують окремі функції, зокрема: відділення соціальної роботи у громаді; мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі, та притулок для постраждалих від насильства.

Відповідно до потреб громади у соціальних послугах у центрі можуть утворюватися:

1) *стаціонарні служби (відділення)*, що:

➤ виконують роботу із запобігання відмовам від новонароджених дітей;

➤ здійснюють соціально-психологічну реабілітацію дітей та соціальну адаптацію осіб із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

➤ надають тимчасовий притулок сім'ям із дітьми;

2) *денні служби (відділення)*, що забезпечують:

➤ соціально-психологічну підтримку внутрішньо переміщених осіб, учасників антитерористичної операції, осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях і членів їх сімей;

➤ соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;

➤ соціальний супровід прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей опікунів, піклувальників та усиновлювачів;

➤ соціальний патронаж дітей і молодих людей, які перебувають у конфлікті із законом;

➤ денний догляд за дітьми з інвалідністю, а також дітьми, яким не встановлено інвалідність, із тяжкими захворюваннями, розладами, травмами, станами, що дають право на надання їм відповідно до законодавства соціальних послуг;

3) *спеціалізовані служби підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, зокрема денний центр соціально-психологічної допомоги, службу первинного соціально-психологічного консультування;*

4) *мобільну бригаду екстреного реагування.*

Центр може утворювати інші структурні підрозділи (служби), діяльність яких спрямовується на проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю і надання їм соціальних послуг, з урахуванням потреб, визначених у відповідній адміністративно-територіальній одиниці.

Центр відповідно до визначених для нього завдань:

1) *здійснює заходи щодо:* запобігання потраплянню у складні життєві обставини осіб та сімей, або мінімізацію чи подолання складних життєвих обставин; виявлення отримувачів соціальних послуг та ведення їх обліку; соціальної та психологічної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа з метою підготовки до самостійного життя, організації наставництва; надання особам, які постраждали від насильства вичерпної інформації про їх права та можливість отримання допомоги;

2) *проводить оцінювання потреб осіб / сімей, які належать до вразливих груп населення та / або перебувають у складних життєвих обставинах, у соціальних послугах, визначає методи соціальної роботи, забезпечує психологічну підтримку;*

3) *надає соціальні послуги відповідно до державних стандартів соціальних послуг, зокрема: соціального супроводу; консультування; соціальної профілактики; соціальної інтеграції та реінтеграції; соціальної адаптації; соціального супроводу сімей, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; кризового та екстреного втручання; представництва інтересів; посередництва (медіації); інші соціальні послуги відповідно до визначених потреб;*

4) *забезпечує соціальне супроводження прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу;*

5) *забезпечує соціальний патронаж осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк, а також звільнених від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;*

6) *складає план реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми;*

7) *вносить відомості до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;*

8) *проводить моніторинг та оцінювання якості наданих ним соціальних послуг;*

9) *створює умови для навчання та підвищення кваліфікації фахівців, які надають соціальні послуги;*

10) *взаємодіє з іншими суб'єктами системи надання соціальних послуг, а також з органами, установами, закладами, фізичними особами – підприємцями, які у відповідній адміністративно-територіальній одиниці в межах своєї компетенції надають допомогу вразливим групам населення та особам / сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та / або забезпечують їх захист;*

11) *інформує жителів адміністративно-територіальної одиниці та кожного отримувача соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я, про перелік соціальних послуг, які він надає, обсяг і зміст таких послуг, умови та порядок їх отримання;*

12) *інформує жителів адміністративно-територіальної одиниці про сімейні форми виховання та проводить попередній відбір кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі;*

13) *бере участь у визначенні потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, а також у розробленні та виконанні програм надання соціальних послуг, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах;*

14) *готує статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали стосовно наданих соціальних послуг і проведеної соціальної роботи, які подає засновнику;*

15) *забезпечує захист персональних даних осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, інших вразливих категорій осіб, яким центром надаватимуться соціальні послуги, а також осіб, що повідомили про перебування осіб / сімей у складних життєвих обставинах, відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».*

Отже, центр соціальних служб є поліфункціональною державно соціальною інституцією, яка надає комплекс соціальних послуг на рівні територіальної громади, сприяючи завдяки здійсненню активних інтервенцій вирішенню багатьох соціальних проблем. У сучасних умовах війни в Україні різноманіття інтервентних впливів, що надають фахівці Відділів соціальної роботи ЦСС, є доволі різноспрямованим (соціальний супровід сімей, дітей-сиріт, молоді у СЖО, соціальна допомога ветеранам та військовослужбовцям і членам їхніх сімей та ін.).

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте суть поняття «інтервенції у соціальній роботі»?
2. Охарактеризуйте специфіку роботи з кризового та екстреного втручання в роботі з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування, в державних установах сфери соціальної допомоги та недержавних соціальних інституціях?
3. Окресліть та порівняйте перелік соціальних послуг у територіальних та реабілітаційних центрах.
4. Охарактеризуйте суть і особливості термінальної, госпісної та паліативної допомоги в державних та недержавних інституціях соціальної сфери.
5. Визначте напрями та охарактеризуйте специфіку соціальної допомоги в Центрах соціальних служб.
6. Визначте напрями та охарактеризуйте специфіку соціальної допомоги в Територіальних центрах соціального обслуговування.

ТЕМА 2.2 Превенція як основа соціальної роботи в державних та недержавних соціальних інституціях

Питання:

1. Державний стандарт соціальної послуги профілактики.
2. Соціальна робота з профілактики в Державних центрах (службах) зайнятості.
3. Соціальна робота з профілактики в закладах освіти.
4. Соціальна робота з профілактики із залученням співробітників поліції.
5. Соціальна робота з профілактики в закладах пенітенціарної сфери.
6. Соціальна робота з профілактики соціально-ризикованої поведінки в закладах охорони здоров'я.
7. Соціальна робота з профілактики в недержавних соціальних інституціях.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. *Особливості профілактичної роботи у державних закладах, що здійснюють опіку та піклування.*
2. *Зміст та організаційна основа роботи згідно з Державним стандартом профілактики.*
3. *Особливості профілактичної роботи шкільного офіцера поліції.*
4. *Особливості профілактичної роботи в закладах пенітенціарної системи.*
5. *Особливості профілактичної роботи в закладах охорони здоров'я.*

1. Державний стандарт соціальної послуги профілактики

Згідно з Державним стандартом (2015 р.), соціальна послуга профілактики надається безоплатно, за плату або з установами диференційованої плати відповідно до законодавства. Послуга надається відповідно до індивідуального плану надання соціальної послуги профілактики, що є документом, який

складають на підставі проведеної оцінки потреб отримувача соціальної послуги профілактики та в якому зазначено заходи, що здійснюватимуться для надання такої послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і терміни виконання, відповідальних виконавців, дані щодо моніторингу результатів та інформація стосовно перегляду індивідуального плану.

Під час надання послуги фахівці постійно здійснюють моніторинг якості її надання з метою оцінювання поточних результатів, виявлення труднощів, визначення проблем, надання рекомендацій для їх усунення. Для підвищення якості надання соціальної послуги її може надавати мультидисциплінарна команда, до складу якої входять не менше трьох осіб із числа таких працівників: соціальний працівник, соціальний робітник, фахівець із соціальної роботи, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, лікар (гінеколог, дерматолог, венеролог, нарколог, інфекціоніст, реабілітолог тощо), фельдшер, сестра медична та інші, які працюють у штаті суб'єкта або залучаються з інших установ, організацій, закладів.

Послуга соціальної профілактики передбачає комплекс заходів, що здійснюються суб'єктом, який надає соціальні послуги, спрямований на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру.

Соціальна послуга надається особам, сім'ям, групам осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо. Під час надання соціальної послуги розробляють спеціальну *профілактичну програму*, яка є спеціально розробленим комплексом (системою) профілактичних заходів, спрямованих на попередження конкретної соціальної проблеми (або декількох пов'язаних між собою проблем), негативного явища, складних життєвих обставин. Послуга може надаватися на різних рівнях (рівні регіону чи громади), груп осіб (рівні закладу) або окремого індивіда чи сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо).

Залежно від ступеня розвитку проблеми або соціального явища, визначається вид соціальної профілактики та відповідно зміст послуги профілактики: *первинна* (коли проблема / негативне явище в отримувачів послуг

не сформовані), *вторинна* (за наявності високого ризику розвитку проблеми / негативного явища в отримувача послуги) та *третинна* (проблема / негативне явище існує та завдає негативних наслідків / збитків) соціальна профілактика.

Підставами для отримання соціальної послуги профілактики є:

– *звернення (заява) потенційного отримувача соціальної послуги або його законного представника до Міністерства соціальної політики Автономної Республіки Крим, структурного підрозділу з питань соціального захисту населення обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій або органу місцевого самоврядування (далі – структурний підрозділ із питань соціального захисту населення), яке спрямовується протягом 3 робочих днів із дати надходження суб'єкта, що надає послугу, або безпосередньо до суб'єкта, що надає послугу;*

– *влаштування дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, до закладу соціального захисту дітей.*

Рішення про надання соціальної послуги чи відмову в її наданні приймається суб'єктом, що надає соціальну послугу, протягом 14 календарних днів із дати звернення отримувача соціальної послуги або невідкладно у випадку надання соціальної послуги дитині, яка перебуває у складних життєвих обставинах, на підставі попереднього визначення індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги або попередньої оцінки ситуації.

Суб'єкт надання соціальних послуг може відмовити отримувачеві соціальної послуги в її наданні із супроводженням пояснення цього, якщо напрям діяльності суб'єкта не відповідає визначеним індивідуальним потребам отримувача соціальної послуги.

Підставами для припинення надання соціальної послуги є:

➤ *відмова отримувача соціальної послуги та / або його законного представника від отримання соціальної послуги;*

➤ *зміна місця проживання отримувача соціальної послуги;*

➤ *надана соціальна послуга досягла поставленої мети;*

➤ *закінчення строку дії договору про надання соціальної послуги та / або порушення умов такого договору, за винятком, коли отримувачем послуги є дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, влаштована до закладу соціального захисту дітей;*

➤ *грубе, принизливе ставлення отримувача соціальної послуги до надавача соціальної послуги або інших отримувачів послуги, за винятком, коли отримувачем послуги є дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, влаштована до закладу соціального захисту дітей;*

- порушення громадського порядку (сварки, бійки тощо);
- систематичне перебування в стані алкогольного, наркотичного сп'яніння;
- наявність медичних протипоказань для надання соціальної послуги;
- смерть отримувача соціальної послуги.

З метою якісного надання соціальної послуги профілактики суб'єкт, її надавач, має здійснити *оцінку потреб (ситуації) отримувача* соціальної послуги з обов'язковим залученням до цього процесу отримувача соціальної послуги або його законного представника, або представника підприємства, установи, організації, закладу, де потенційний отримувач навчається, працює, перебуває, проживає, отримує соціальні послуги, що здійснюється за трьома рівнями надання соціальної послуги:

1) *на рівні громади* здійснюється оцінка ситуації та можливості потенційного отримувача надавати послугу в два етапи: **первинна оцінка** (строк проведення – до 14 календарних днів), що є підставою для прийняття рішення про надання соціальної послуги; **вторинна (комплексна) оцінка** (строк проведення – від 3 до 6 міс) – здійснюється аналіз ситуації про поширення негативних явищ, соціально-небезпечних захворювань та ризиків виникнення загроз для суспільного здоров'я та благополуччя, оцінки стану реалізації законодавства, соціальних програм із використанням різних досліджень (соціологічних, біоповедінкових, спеціальних тощо), оцінка спроможності суб'єкта надавати соціальну послугу;

2) *на рівні групи* проводиться оцінка ситуації та спроможності суб'єкта надавати соціальну послугу в два етапи: **первинна оцінка** (строк проведення – до 14 календарних днів), що є підставою для прийняття рішення про надання соціальної послуги; **вторинна (комплексна) оцінка** (строк проведення – від 1 до 3 міс) – використовуються різного роду дослідження, включаючи соціологічні;

3) *на індивідуальному рівні* оцінюються потреби та можливості отримувача послуги в два етапи: **первинна оцінка потреб** (строк проведення – до 14 календарних днів), що є підставою для прийняття рішення про надання соціальної послуги; **вторинна оцінка потреб** (комплексна) оцінка (строк проведення – до 30 календарних днів), що є підставою для визначення (коригування) мети, завдань, заходів, форм надання соціальної послуги.

Оцінка потреб та можливостей отримувача соціальної послуги проводиться з використанням методів опитування (анкетування, інтерв'ю), спостереження, аналізу документів, незалежних характеристик та експертних висновків про стан розвитку проблеми / негативного явища, на профілактику якого буде спрямовано діяльність надавача послуг (вивчення умов проживання та життєзабезпечення).

Результати оцінки потреб отримувача соціальних послуг є підґрунтям для складання індивідуального плану надання соціальної послуги та укладання договору на надання цієї послуги.

Індивідуальний план (профілактична програма) надання соціальної послуги складається у двох примірниках та підписується у двосторонньому порядку отримувачем соціальної послуги та / або його законним представником та суб'єктом, що надає соціальну послугу. У разі коли соціальна послуга надається закладом, що виконує обов'язки опікуна відносно отримувача, індивідуальний план надання соціальної послуги **затверджується керівником закладу**. Один примірник надається отримувачу послуги або його законному представнику, другий – залишається у суб'єкта, що надає соціальну послугу.

У випадку, якщо отримувачем соціальної послуги є дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, складається та затверджується індивідуальний план соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, відповідно до Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866.

Структура індивідуального плану (профілактичної програми):

- загальні відомості про отримувача соціальної послуги;
- заходи, що здійснюються в рамках надання соціальної послуги;
- періодичність та строки виконання заходів;
- місця проведення заходів;
- відомості про необхідні ресурси (обладнання, технічні засоби реабілітації, інвентар, витратні матеріали);
- очікувані результати заходів;
- відомості про виконавців заходів;
- дані щодо моніторингу результатів надання соціальної послуги та перегляду індивідуального плану (за потреби).

Якщо для надання соціальної послуги залучаються фахівці різних спеціалізацій або різних установ, організацій, закладів, індивідуальний план (профілактична програма) надання соціальної послуги має розроблятися за їх участю **на основі міждисциплінарного підходу**.

Індивідуальний план надання соціальної послуги (профілактичної програми) *переглядається разом з отримувачем соціальної послуги або його законним представником через місяць з дня початку її надання з метою коригування, надалі – раз на півроку (за потреби).*

З кожним отримувачем соціальної послуги та / або його законним представником **протягом 7 днів із дня прийняття рішення** про надання соціальної послуги **укладається договір** про її надання, **за винятком**, коли отримувачем послуги є дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, влаштована до закладу соціального захисту дітей. У разі коли соціальна послуга надається закладом, що виконує обов'язки опікуна відносно отримувача, договір про надання послуги не укладається, послуга надається на підставі індивідуального плану, затвердженого керівником закладу.

Укладення договору про надання соціальної послуги здійснюється за участю отримувача соціальної послуги та / або його законного представника.

Договір про надання соціальної послуги підписується отримувачем соціальної послуги та / або його законним представником і представником суб'єкта, що надає соціальну послугу. Кожна зі сторін отримує примірник договору.

Соціальна послуга може бути разовою чи багаторазовою.

Строки надання соціальної послуги визначаються індивідуально для кожного отримувача соціальної послуги залежно від його потреб, узгоджуються з отримувачем соціальної послуги та / або його законним представником після комплексного визначення індивідуальних потреб, оцінки ситуації, складання індивідуального плану (профілактичної програми).

Соціальна послуга надається:

- у приміщенні суб'єктів, що надають соціальну послугу;
- у приміщенні підприємств, установ, організацій та закладів, що замовили соціальну послугу;
- у приміщенні установ соціального обслуговування, які функціонують в умовах цілодобового і денного перебування;
- у закладах освіти, охорони здоров'я, захисту дітей, установах виконання покарань та правоохоронних органів;
- на вулиці;
- за місцем проживання отримувача послуги.

Принципи надання соціальної послуги

Доступність соціальної послуги:

- суб'єкт, що надає соціальну послугу, організовує свою діяльність у приміщеннях, спеціально обладнаних і пристосованих для обслуговування осіб з обмеженими фізичними можливостями;
- суб'єкт, що надає соціальну послугу, вживає заходів щодо інформування отримувачів соціальної послуги та / або їхніх законних представників про соціальну послугу, порядок звернення за її наданням, порядок та умови

її надання. Інформація для отримувачів соціальної послуги розміщується на спеціальних стендах у доступному місці в приміщенні суб'єкта, в якому надається соціальна послуга, а також поширюється за допомогою соціальної реклами та у вигляді інформаційних матеріалів на різних підприємствах, в установах, організаціях та закладах, місцях скупчення людей, на вулиці, у засобах масової інформації, на веб-сайтах тощо.

Незалежність отримувача соціальної послуги:

➤ надавачі соціальної послуги застосовують індивідуальний підхід (з урахуванням віку, фізичного і психічного стану отримувачів соціальної послуги) та з повагою ставляться до раси, національності, культури, віросповідання, статі, інших індивідуальних особливостей отримувачів соціальної послуги;

➤ отримувачі соціальної послуги та / або їх законні представники повинні бути поінформовані про свої права, обов'язки, а також про державні та громадські організації, до повноважень яких належить здійснення захисту прав людини шляхом розміщення матеріалів на інформаційних стендах, сайтах, вручення інформаційних листівок, буклетів тощо.

Захист і безпека отримувачів соціальної послуги:

➤ надавач соціальної послуги провадить свою діяльність з повагою до гідності отримувачів соціальної послуги та з недопущенням негуманних і дискримінаційних дій щодо них;

➤ отримувачам соціальної послуги та / або їхнім законним представникам надається інформація про порядок оскарження непрофесійних дій надавача соціальної послуги;

➤ отримувачі соціальної послуги або їхні законні представники інформуються про свої права та обов'язки;

➤ у разі надання соціальної послуги в умовах вулиці надавач соціальної послуги дотримується громадської безпеки та порядку. Надавач соціальної послуги проводить масові заходи у спеціально відведених або пристосованих для цього місцях, де можна забезпечити під час їх проведення безпеку отримувачів соціальної послуги. Перед проведенням заходу необхідно сповістити про його проведення органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування. Громадський порядок і безпека отримувачів послуги забезпечується разом із представниками органу внутрішніх справ та закладу охорони здоров'я. Під час масового заходу надавачі соціальної послуги повинні мати розпізнавальні знаки організатора заходу.

Конфіденційність інформації:

- суб'єкт, що надає соціальну послугу, вживає заходів щодо захисту персональних даних відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних» і конфіденційної інформації про отримувачів послуги або їхніх законних представників;
- отримувачі соціальної послуги та / або їх законні представники в обов'язковому порядку ознайомлюються із заходами з дотримання принципу конфіденційності;
- надавачі соціальної послуги повинні дотримуватися вимог законодавства щодо нерозголошення отриманої ними конфіденційної інформації.

Зміст соціальної послуги

Зміст, обсяг та особливості соціальної послуги для кожного її отримувача визначаються індивідуально за результатами оцінки потреб, оцінки ситуації, а також з огляду на рівень та вид соціальної профілактики, в межах якого мають здійснюватися профілактичні втручання.

Основні заходи, що складають зміст соціальної послуги, передбачають:

- організацію навчання та просвіту щодо зміни поведінки на більш безпечну, що мотивує до здорового способу життя;
- надання довідкових послуг, зокрема щодо проходження профілактики, реабілітації, програм замісної чи антиретровірусної терапії та проходження тестів на ВІЛ та ПСШ;
- розроблення та розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів, індивідуальних засобів (у тому числі шприців, презервативів).

Заходи соціальної послуги реалізуються через такі основні форми:

- соціальна реклама (розробка, тиражування, розповсюдження інформаційних матеріалів, соціальної реклами);
- інформаційно-освітні матеріали (ІОМ) (розробка, тиражування, розповсюдження), лекція, відеолекторій, бесіда (групова та індивідуальна), дебати, семінар, тренінг, форум-театр, «жива бібліотека», масовий захід / акція.

Зазначені форми можуть застосовуватись у разі надання послуг первинної, вторинної та третинної соціальної профілактики. У кожному випадку вибір форми залежить від потреб отримувача та мети надання послуги.

Використання ресурсів для надання соціальної послуги

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, забезпечує необхідну кількість працівників відповідно до потреб отримувачів соціальної послуги згідно зі штатним розписом, складеним в установленому законодавством порядку.

Безпосереднє надання соціальної послуги здійснюють надавачі соціальної послуги.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, в разі потреби може залучати до надання соціальної послуги інших спеціалістів, зокрема психологів, реабілітологів, юристів, медичних працівників або осіб, які пройшли відповідне навчання, тощо. Для виконання заходів, визначених в індивідуальному плані та договорі, суб'єкт, що надає соціальну послугу, на договірних засадах може залучати інші підприємства, установи, організації тощо.

Працівники, що надають соціальну послугу, повинні володіти необхідними знаннями й навичками відповідно до кваліфікаційних вимог.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, вживає заходів щодо:

- підвищення кваліфікації надавачів соціальної послуги;
- формального та неформального професійного навчання надавачів соціальної послуги;
- проведення атестації надавачів соціальної послуги.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, розробляє і затверджує посадові інструкції надавачів соціальної послуги.

Надавач соціальної послуги повинен проходити обов'язкові профілактичні медичні огляди відповідно до законодавства.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, організовує виконання заходів із надання цієї соціальної послуги із залученням (за потреби та на договірній основі) інших підприємств, закладів, установ, організацій.

Ефективність надання соціальної послуги визначається під час *зовнішнього та внутрішнього оцінювання* якості зазначеної послуги.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, здійснює опитування отримувачів соціальної послуги та / або їхніх законних представників із метою отримання відгуків стосовно організації та надання соціальної послуги.

Результати опитувань обговорюються під час проведення аналізу діяльності суб'єкта, що надає соціальну послугу, та надавачів соціальної послуги і враховуються в подальшій роботі з метою підвищення ефективності та якості надання цієї послуги.

Документація щодо організації надання соціальної послуги

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, здійснює свою діяльність відповідно до установчих документів, цивільно-правових договорів (для фізичних осіб – підприємців), де визначено перелік соціальних послуг, категорії осіб, яким вони надаються.

Документація ведеться, оформляється та зберігається відповідно до вимог чинного законодавства України.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, *не рідше ніж один раз на рік проводить внутрішнє оцінювання* своєї діяльності щодо відповідності соціальної послуги, яка ним надається, вимогам цього Державного стандарту та вживає заходів щодо усунення виявлених недоліків.

До процедури оцінювання залучаються надавачі соціальної послуги, отримувачі соціальної послуги та / або їхні законні представники, що мають бути проконсультованими щодо відповідності обсягу, змісту, умов і порядку надання соціальної послуги вимогам, установленим у цьому Державному стандарті.

Суб'єкти, що надають соціальну послугу, *підлягають зовнішньому оцінюванню*, що здійснюється центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами відповідно до законодавства.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, вживає заходів щодо:

- інформування отримувачів соціальної послуги, їхніх законних представників про проведення та результати зовнішнього оцінювання діяльності суб'єкта, що надає соціальну послугу;
- забезпечення безперешкодного доступу отримувачів соціальної послуги та / або їхніх законних представників до органу, що здійснює зовнішнє оцінювання.



***Завдання.** Користуючись матеріалами додатків до ДССПП, створіть 2 постери-листівки, або презентацію щодо важливих моментів: види, форми, методичні рекомендації для надання СПП (для кожного виду окремо).

2. Соціальна робота з профілактики в Державних центрах (службах) зайнятості

Аналіз змісту сайту Державний центр зайнятості засвідчив, що [16] на сьогодні Служба є активним посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи, що на безоплатній основі надає послуги з пошуку роботи та підбору персоналу, послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття, а також здійснює виплату матеріального забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою роботи.

Основними завданнями Державної служби зайнятості на сучасному етапі є:

- 1) реалізація державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції, соціального захисту від безробіття;
- 2) здійснення аналізу стану ринку праці;
- 3) сприяння громадянам у підборі відповідної роботи;
- 4) надання роботодавцям послуг із добору працівників;

- 5) участь в організації проведення громадських та інших робіт тимчасового характеру;
- 6) сприяння громадянам в організації підприємницької діяльності;
- 7) участь у реалізації заходів, спрямованих на запобігання масовому вивільненню працівників, профілактика настання страхового випадку, сприяння мобільності робочої сили та зайнятості населення;
- 8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних з урахуванням поточної та перспективної потреб ринку праці, підтвердження результатів неформального професійного навчання;
- 9) проведення професійної орієнтації населення;
- 10) додаткове сприяння у працевлаштуванні окремих категорій громадян, які неконкурентоспроможні на ринку праці.

У Службі створена *уніфікована оперативна база вакансій*, шукачів роботи та можливостей проходження професійного навчання по всій країні, що дозволяє розширити зону пошуку роботи для безробітних не тільки в межах району чи області, а й держави в цілому.

Міністерством соціальної політики впроваджено проєкт для створення безбар'єрного простору в Україні, що сприяє працевлаштуванню людей з інвалідністю [47], який надає додаткові можливості також і для самих роботодавців.

3. Соціальна робота з профілактики в закладах освіти

Профілактичну діяльність у закладах освіти здійснює психологічна служба закладу освіти (ЗО), до складу якої входять соціальний педагог та практичний психолог. Важливими суб'єктами взаємодії, що залучає психологічна служба закладів освіти для здійснення профілактики правопорушень серед дітей, є шкільний офіцер поліції (ШОП) та представники ювенальної превенції та ювенальної пробації [71, 72].



Завдання: 1) Ознайомтеся з посадовими інструкціями діяльності ШОП і представників ювенальної превенції та Типовим положенням про діяльність психологічної служби закладу освіти та **оформіть у вигляді інформаційної листівки чи постеру**, що можна використовувати в роботі фахівців цієї інституції.

2) Ознайомтеся з досвідом роботи соціального педагога за допомогою перегляду змісту публікацій та виберіть і узагальніть потрібний для себе матеріал, на основі якого **створіть інформаційну листівку / постер / презентацію** щодо важливих напрямів профілактичної діяльності в закладах освіти: А) Костіна В. В. Використання етнопедагогічних засобів у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до профілактики дезадаптації учнів <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/b3d24ce0-82c6-4184-a490-531fc3c45ab4>; Б) Інтегровані заняття з профілактики у роботі соціального педагога (Дистанційна освіта в період воєнного стану) <https://naurok.com.ua/integrovani-zanyattya-z-profilaktiki-u-roboti-socialnogo-pedagoga-distanciyna-osvita-v-period-voennogo- stanu-353900.html>; В) Фесун С. Є. Профілактична діяльність соціального педагога в навчальному закладі https://school7.ck.ua/wp-content/uploads/Profilaktichna_diyalnist_sotsialnogo_pedagoga_v_navchalnomu_zakladi.pdf

4. Соціальна робота з профілактики із залученням співробітників поліції

Спираючись на результати всеукраїнського опитування громадської думки «Омнібус», що проведено Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), 58 % українців довіряють Національній поліції [11].

Аналіз наукової літератури [53, 72] з питань профілактичної діяльності співробітників ювенальної превенції та поліції показав, що напрацьовано вже багаторічний досвід відповідної діяльності. Так, Г. Джагупов зазначає, що «в Україні правовою основою діяльності правоохоронних органів щодо профілактики правопорушень дітей є відповідне національне законодавство. Умовно його можна розподілити за сімома рівнями [53, с. 9–10]:

1) становить Конституція України;

2) джерела міжнародного контексту, деякі з них, ратифіковані Верховною Радою України, мають обов'язковий характер, а інші – лише рекомендаційний (рішення Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та Європейського суду з прав людини й міжнародні договори);

3) Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний Кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний Кодекс України, Сімейний Кодекс України та інші, закони України «Про Національну поліцію», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та інші закони;

4) укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України (Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей», постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» та «Про затвердження плану заходів із реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 р.»);

5) відомчі та міжвідомчі акти органів виконавчої влади (накази, інструкції, правила, положення тощо: наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних зі здійсненням службової діяльності працівниками Державної міграційної служби України», наказ МВС «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України», наказ Національної поліції України «Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції», наказ МВС «Про затвердження Положення про Правові засади профілактичної діяльності поліції. Управління протидії незаконному обігу наркотиків МВС», наказ МВС «Про організацію діяльності Департаменту

боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми МВС України та підрозділів боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми ГУМВС, УМВС», наказ МВС «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції», наказ МВС «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» та ін.);

6) методичні рекомендації, тлумачення відомчого чи судового характеру (зокрема Рекомендації до обладнання «зеленої кімнати», видані Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна» спільно з Харківським національним університетом внутрішніх справ та Одеським державним університетом; «Практичний досвід роботи спеціалістів спеціалізованих служб та партнерських організацій Київського міського центру соціальних служб для молоді»);

7) джерела не нормативного, а навчального консультативного характеру, що мають також характер науково-навчального роз'яснення (підручники, посібники, монографії, методичні рекомендації тощо, наприклад, «Діти у кризових ситуаціях: профілактика негативних явищ і соціально-психологічна допомога».

Згідно зі статтею 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення, до видів поліцейських заходів відносять і *превентивні поліцейські заходи*. Відповідно до статті 31 Закону України «Про Національну поліцію» до переліку превентивних поліцейських заходів належать такі: перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце й обмеження доступу до певної території; обмеження пересування особи або транспортного засобу; обмеження фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки чи відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом, стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб, а також поліцейське піклування.

Поліцейське піклування запроваджене Законом України «Про Національну поліцію» (п. 11 ч. 1 ст. 31) з метою охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [53, с. 11–12]. Як зазначає дослідник, у контексті реалізації стратегії

Community Policing («партнерство заради спокою») поліцейське піклування є інноваційною формою превентивної діяльності поліції щодо формування безпечного суспільного простору, коли діяльність Національної поліції здійснюється у співпраці з населенням, територіальними громадами і громадськими інститутами, якщо особа через певні причини або обставини не може реалізувати свої права та інтереси самотійно або може створити реальну небезпеку як оточуючим, так і безпосередньо собі, то тоді й застосовується «піклування», що має забезпечити недопущення таких негативних наслідків. Категорії осіб, щодо яких застосовуються поліцейське піклування (пункт 1 ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію») (2015 р.): неповнолітні особи віком до 16 років, які залишилися без догляду; особа, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особа, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі, та особа, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самотійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі. Поліцейський повинен негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування цього поліцейського заходу та роз'яснити особі право отримати медичну допомогу, дати пояснення та оскаржити дії поліцейського. Також поліцейському необхідно негайно повідомити зацікавлених осіб про місце перебування зазначеної особи.

Як зазначає Г. Джагулов, відповідно до «Змін до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 25 червня 2020 року № 488» у разі надходження повідомлення про вчинення домашнього насильства дитиною та стосовно неї поліцейський дає оцінку ризиків, за результатами якої може бути винесено терміновий заборонний припис, та негайно інформує службу у справах дітей про виявлену дитину для організації їй соціального захисту [53, с. 13]. До надання такої оцінки можуть додатково залучатися інші суб'єкти виявлення та / або організації соціального захисту дітей у межах їх повноважень. Поліцейські ювенальної превенції можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, що пов'язані з припиненням вчинення акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

Отже, фахівці ювенальної превенції та національної поліції є важливими суб'єктами надання соціальних послуг та мають здійснювати послуги соціальної профілактики у взаємодії з фахівцями соціальної галузі, сприяючи запобіганню розповсюдження соціальних ризиків на рівні громади.

5. Соціальна робота з профілактики в закладах пенітенціарної сфери

Як зазначає О. Л. Караман, «Відповідно до Кримінального кодексу України об'єктом соціально-педагогічної роботи в межах пенітенціарного процесу є неповнолітні особи віком від 14 до 18 років, які засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі за вчинення злочинів, передбачених цим кодексом, серед яких всі особи, яким до здійснення злочинів виповнилося 16 років, та окремі особи, що досягли 14 років і підлягають відповідальності тільки за окремі види злочинів» [22, с. 59]. Враховуючи вищезазначене, важливими у роботі з неповнолітніми злочинцями є не тільки корекційна та реабілітаційна робота, а й цілеспрямована соціально-профілактична діяльність, що має за своєю специфікою більше акцентувати увагу на вторинну та третинну профілактику.

До суб'єктів соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України дослідниця відносить: Державну пенітенціарну службу України та її територіальні органи управління; спеціальні виховні установи (виховні колонії); органи державної влади, місцевого самоврядування, громадські та релігійні організації, окремі особи, об'єднані у піклувальні ради при виховних колоніях, що надають соціально-педагогічну, матеріально-технічну та соціальну допомогу, і спостережні комісії, які здійснюють громадський контроль за дотриманням прав засуджених; батьківські комітети при колоніях. Тоді як безпосередніми суб'єктами, що здійснюють соціально-педагогічну роботу з неповнолітніми засудженими, виокремлює: соціального педагога та (або) персонал, який безпосередньо виконує соціально-педагогічні функції; заступника начальника колонії з соціально-виховної та психологічної роботи; психологів; старшого інспектора, інспектора, інспектора зі звільнення засуджених, інспектора з фізичного виховання і спорту відділу соціально-виховної та психологічної роботи; начальника відділення соціально-психологічної служби; старшого вихователя, вихователя відділення соціально-психологічної служби; педагогічних працівників загальноосвітньої школи та професійно-технічних навчальних центрів; педагогічні ради, піклувальні ради та спостережні комісії, батьківські комітети при виховних колоніях; персонал виховної колонії, що безпосередньо не пов'язаний із соціально-виховною роботою – персонал відділів режиму, охорони та оперативної роботи; з контролю за виконанням судових рішень; медичної частини та інші; органи місцевої законодавчої та виконавчої влади; територіальне управління Державної пенітенціарної служби України; районні та міські центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; кримінальна міліція у справах дітей; служба у справах дітей; територіальні органи

внутрішніх справ; органи праці та соціального захисту населення, центри зайнятості; підприємства, установи; громадські та релігійні організації; окремі особи, волонтери, соціальні працівники та ін.

Усі перелічені вище суб'єкти соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими, вступаючи у взаємодію, мають сприяти створенню відкритої соціально-педагогічної системи як виховного середовища на рівні громади, в умовах якої знаходиться певна окрема колонія, що є *основним суб'єктом взаємодії* та організатором і координатором соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими на регіонально-локальному рівні, а *основним суб'єктом управління* – управління Державної пенітенціарної служби України в тій області (регіоні), до якої належить виховна колонія.

Для успішної ресоціалізації дослідницею запропоновано такі основні напрями соціально-педагогічної роботи в пенітенціарному закладі [22, с. 60]: 1) *підготовка персоналу до соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими* за допомогою підготовки та підвищення кваліфікації персоналу колоній до соціально-педагогічної роботи із засудженими; 2) *соціально-педагогічна робота з неповнолітніми засудженими*, що містить освітню, виховну, психологічну і соціальну складові та передбачає створення сприятливих умов для ресоціалізації особистості неповнолітнього на основі використання ресурсів особистості, пенітенціарного закладу, громади і держави.

До змісту виховної роботи із засудженими відносять:

- спеціально організоване всебічне правове, трудове, морально-етичне, художньо-естетичне, фізичне, санітарно-гігієнічне, релігійне виховання;
- участь засуджених у програмах диференційованого виховного впливу з урахуванням соціально-демографічних особливостей, ступеня соціально-педагогічної занедбаності та потреб засуджених: «Освіта», «Професія», «Правова просвіта», «Духовне відродження», «Творчість», «Фізкультура і спорт», «Подолання алкогольної та наркотичної залежності», «Підготовка до звільнення» («Повернення»);
- організація роботи самодіяльних організацій та органів самоврядування засуджених.

Психологічна робота із засудженими передбачає професійну діяльність персоналу психологічної служби колонії, спрямовану на:

- надання засудженим психологічної допомоги у попередженні психотравмуючого впливу умов позбавлення волі на особистість;
- профілактику, корекцію та реабілітацію поведінки й деформованих у процесі розвитку дезадаптації якостей та спрямованості особистості;

- надання персоналу колонії об'єктивних даних про особистість засудженого на основі психодіагностики;
- участь у розробці та реалізації індивідуальних програм соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими;
- подолання професійної деформації персоналу, озброєння персоналу психологічними знаннями та інструментарієм та ін.

Соціальна робота з неповнолітніми засудженими в пенітенціарному закладі передбачає організацію взаємодії та співпраці між суб'єктами соціально-педагогічної роботи колонії та соціального середовища регіону і громади і на цій основі соціальний розвиток особистості неповнолітнього засудженого, що включає відновлення (або ж встановлення) соціального статусу, сімейних та корисних соціальних зв'язків, створення умов для побутового та працевлаштування після звільнення, інтеграції в суспільство повноправним громадянином.

Основними засобами реалізації змісту соціальної роботи дослідниця визначає [22, с. 60–61]:

- паспортизацію колонії та соціального середовища громади й регіону для визначення їх соціально-педагогічного потенціалу;
- спільне планування та координацію соціально-педагогічної роботи із засудженими на основі взаємодії між суб'єктами соціально-педагогічної роботи як у пенітенціарний, так і постпенітенціарний періоди;
- зворотний зв'язок та контроль діяльності суб'єктів соціально-педагогічної роботи в період постпенітенціарної ресоціалізації неповнолітніх.

Серед ефективних форм та методів соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими дослідниця виділяє [22, с. 61]:

1) *освітні* (урок, лекція, екскурсія, факультативи, гуртки, дистанційне навчання; дослід, експеримент, вправа, ділові ігри, тренінги; ілюстрація, демонстрація, спостереження; диспут, бесіда, розповідь, роз'яснення; читання, конспектування, переказ, вивчення; перегляд телепередач, прослуховування радіопередач та аудіозаписів, робота з комп'ютерними програмами; поточний та підсумковий контроль тощо);

2) *виховні* (бесіда, лекція, дискусія, «вибух», переконання, навіювання, приклад, консультація; педагогічна вимога, громадська думка, довіра, привчання, тренування, доручення, контроль, створення виховних ситуацій, прогнозування; фестивалі, гуртки, секції, зустрічі з цікавими людьми, гра, змагання, заохочення, покарання, критика, довіра; самоаналіз, самоосуд, самонаказ, самонавіювання, самоконтроль, самооцінка, самодіяльність, самоврядування; спостереження, аналіз продуктів діяльності, узагальнення незалежних характеристик, анкетування, аналіз документації та ін.);

3) *психологічні* (спостереження, тестування, анкетування, соціометрія, експеримент; бесіда, лекція, диспут, тренінг, круглий стіл; вправа, психодрама, соціограма, ігрова терапія, арт-терапія, казкотерапія, поведінкова терапія, психогімнастика; консультація, бесіда, розповідь тощо);

4) *соціальні* (соціально-педагогічна паспортизація регіону і громади; планування спільної роботи колонії з суб'єктами соціально-педагогічного середовища; відновлення соціального статусу та позитивних соціальних зв'язків засуджених; сприяння в побутовому та працевлаштуванні засуджених після звільнення тощо).

Отже, аналіз наукових досліджень О. Л. Караман засвідчив, що науковицею запропоновано *систему соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими, яка містить* цільовий, об'єкт-суб'єктний, організаційно-управлінський, функціональний, змістовний та технологічний компоненти, запровадження якої забезпечує створення умов для успішної ресоціалізації особистості засудженого за допомогою створення в умовах закладу пенітенціарної системи превентивного середовища соціального впливу на особистість, а також побудови превентивного простору як підтримуючої мережі допоміжних важливих для успішного соціального виховання інституцій в умовах громади.

Важливим суб'єктом профілактичної діяльності з людьми, що є в конфлікті з законом, є також установи соціальної пробації, що є закладами, які здійснюють нагляд та проводять соціально-виховну роботу із засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Особливого значення у діяльності цих установ мають Центри ювенальної пробації, які опікуються відповідною діяльністю з дітьми та молоддю, що є у конфлікті з законом. Наразі в Україні функціонує додатково до підрозділів пробації 14 центрів ювенальної пробації (Харків, Дніпро, Кривий Ріг, Запоріжжя, Мелітополь, Маріуполь, Київ, Житомир, Львів, Рівне, Одеса, Миколаїв, Полтава, Кропивницький.).



Завдання. Ознайомтеся з інформацією щодо здійснення профілактики правопорушень серед неповнолітніх у Полтаві, що здійснює Сектор ювенальної пробації [58], визначте форми та методи роботи.

Протягом багатьох років між Київським районним відділом філії Державної установи «Центр пробації» в Харківській області налагоджено співпрацю з ХНПУ ім. Г. С. Сковороди з питань підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, яких залучають до програми Волонтери пробації (здобувачі освіти отримують можливість здійснювати профілактичні впливи під час неформальної взаємодії з підлітками та молоддю, що є у конфлікті з законом, та здобувати досвід професійної взаємодії з відповідною групою клієнтів).

6. Соціальна робота з профілактики соціально-ризикованої поведінки в закладах охорони здоров'я

Феномен соціально-ризикованої поведінки активно досліджується фахівцями різних галузей знань. Для визначення його суті науковці акцентують увагу на різних його аспектах. Для фахівців сфери соціальної допомоги вкрай важливим в умовах сьогодення є пошук шляхів зміцнення та відновлення потенціалу здоров'я різних контингентів, особливо у співпраці з різними закладами, що належать до системи Міністерства охорони здоров'я. Особливе значення у цьому контексті мають наукові розвідки та практика соціальної роботи з профілактики ризикованої поведінки дітей та молоді. Так, Т. Ф. Алексєєнко та С. В. Кушнар'єв характеризують «ризиковану поведінку» як поведінку, що характеризується порушенням здоров'я або іншими небезпеками як для соціального оточення, так і для того, хто її проявляє [2, с. 9]. Дослідники виокремлюють такі причини, що зумовлюють появу ризикованої поведінки [2, с. 10–11]: наявність конфлікту між суспільними та особистісними інтересами; спроба уникнути певних зобов'язань, відповідальності, подолати невпевненість або неувагу до себе та своїх проблем і потреб, захистити власну самість або перевірити власні можливості.

Як зазначають Т. Лях, А. Спірін та В. Жуков, «у здійсненні профілактичної роботи фахівцеві з соціальної роботи важливо добирати зміст профілактичної програми відповідно до етапів зміни поведінки підлітка [31]:

- якщо підліток навіть не замислюється про небезпечність власної поведінки, можливо, варто звернути увагу на ризики, яких він зазнає;
- якщо підліток починає замислюватися над своїми вчинками та поведінкою, потрібно дати конкретну інформацію про ступінь ризику та допомогти проаналізувати можливі переваги та недоліки зміни поведінки;
- якщо підліток готовий відмовитись від ризикованих практик і змінити свою поведінку, варто його навчити новим навичкам поведінки, техніці самоконтролю, заохочувати успіхи, допомогти змінити звичне оточення, навчити уникати ризикованих ситуацій.

Дослідники доводять, що фахівець із соціальної роботи має забезпечити систему підтримки з боку оточуючих та інших фахівців, формувати впевненість у досягненні позитивного результату, якщо підліток вже працює над зміною своєї поведінки, а також він має стимулювати в підлітка почуття гордості за досягнутий результат тоді, коли у підлітка вже сформувались навички позитивної поведінки [30]. Тому важливу роль у профілактиці ризикованої поведінки відіграють спеціалізовані заклади системи охорони здоров'я, що

створюють умови для підтримки та консультування молодих людей у випадках, які пов'язані зі зниженням їхнього потенціалу здоров'я. Важливими закладами, що мають здійснювати превентивні впливи, є медичні установи, що працюють з дітьми та молоддю на засадах дружнього підходу [1, 64]. Мережа «Клінік, дружніх до молоді» – це мережа закладів, які надають медико-соціальну та психологічну допомогу дітям і молоді на основі дружнього до них підходу, рекомендованого Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Дитячим Фондом ООН (ЮНІСЕФ); на принципах доступності, добровільності, доброзичливості, конфіденційності, анонімності та неосудливого ставлення до відвідувачів. Ці клініки не є альтернативою і не замінюють для підлітків дитячі поліклініки. Вони доповнюють одна одну для досягнення єдиної мети – забезпечення здоров'я молодого покоління. «Клініка, дружня до молоді» надає не тільки медичний, а ще психологічний і соціальний комплекс послуг для підлітків і молоді.

Активно здійснює соціальну роботу з профілактики Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» (ЦГЗ) [14], що є санітарно-профілактичним закладом охорони здоров'я, головними завданнями якого є діяльність у галузі громадського здоров'я і забезпечення потреб населення шляхом здійснення епідеміологічного нагляду, виконання повноважень щодо захисту населення від інфекційних та неінфекційних захворювань, лабораторної діяльності, біологічної безпеки та біологічного захисту. Соціальна інституція здійснює діяльність з профілактики поширення соціально-небезпечних хвороб (ВІЛ / СНІДу, туберкульозу, вірусних гепатитів тощо). На сайті Центру розміщується актуальна інформація для здійснення профілактичної діяльності, а також є можливість проходити дистанційне навчання для фахівців із питань збереження та зміцнення здоров'я.



Завдання. *Оберіть за власним бажанням певний курс, що розміщено на платформі дистанційної освіти ЦГЗ, та опануйте його, щоб отримати додаткові знання та практичні навички з профілактики у системі МОЗ.*

1. Надання послуг психологічної підтримки людям, що живуть з ВІЛ, під час війни в Україні <https://courses.phc.org.ua/courses/course-v1:PHC+117+2023/about>
2. Когнітивно-поведінкова терапія для осіб, які мають залежність від психоактивних речовин. <https://courses.phc.org.ua/courses/course-v1:PHC+133+2024/about>
3. Профілактика та контроль неінфекційних захворювань <https://courses.phc.org.ua/courses/course-v1:PHC+118+2023/about>

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте суть поняття «превенція у соціальній роботі».
2. Охарактеризуйте Державний стандарт соціальної послуги профілактики.
3. Окресліть особливості соціальної роботи з профілактики в Державних центрах (службах) зайнятості.
4. Охарактеризуйте суть і особливості профілактики в закладах освіти.
5. Визначте напрями та охарактеризуйте специфіку профілактики із залученням співробітників поліції.
6. Визначте напрями та охарактеризуйте специфіку профілактики в закладах пенітенціарної сфери.
7. Визначте напрями та охарактеризуйте специфіку профілактики соціально-ризикованої поведінки в закладах охорони здоров'я.
8. Охарактеризуйте специфіку профілактики в недержавних соціальних інституціях.

ТЕМА 2.3 Грантова соціально-проектна діяльність недержавних соціальних інституцій та волонтерські ініціативи в умовах війни в Україні

Питання:

1. Поняття «грант», «грантодавці».
2. Грантова система в Україні за часів війни.
3. Грантова заявка.
4. Практичні аспекти соціального партнерства у грантовій соціально-проектній діяльності.

1. Поняття «грант», «грантодавці»

Важливим напрямом соціальної допомоги, особливо за часів війни, є грантова соціально-проектна діяльність недержавних соціальних інституцій. З її допомогою фахівці соціальної галузі мають можливість знайти ресурси для вирішення великої кількості проблем.

Грантом у соціальній сфері називають ресурси, що безповоротно передаються донором (фондом, корпорацією, державною установою або приватною особою) некомерційній організації або приватній особі для виконання конкретного соціального проекту, що не треба повертати.

Гранти є найбільш поширеною формою фінансування проектів **донорськими** організаціями, що надаються за результатами грантових програм-конкурсів, що оголошуються для неприбуткових організацій, під час яких **фандрейзер** повинен пройти складну процедуру подання заявки на отримання гранта, і, у випадку перемоги в конкурсі, отримати кошти (допомогу або донацію).

Грантові програми бувають:

– *відкритими* (коли до участі допускаються всі організації, які відповідають певним вимогам донорської організації, наприклад, НПО повинна бути внесена до Реєстру неприбуткових організацій);

– *закритими* (коли допускаються лише НПО, що відповідають особливим умовам грантової програми, наприклад, тільки регіональні партнери донорської організації або НПО, які раніше отримували (або не отримували) гранти від даного (або іншого) фонду, НПО певної адміністративної області тощо).

Грантодавець – це вітчизняна чи зарубіжна благодійна організація, що надає грантову підтримку (донацію) конкретним проектам, які відповідають її цілям. Грантодавцями можуть бути фонди, міністерства, представництва зарубіжних країн та ін.

Грантодавцями можуть бути:

- фонди;
- міністерства (Міністерство загальної та професійної освіти, Міністерство закордонних справ, Міністерство внутрішніх справ, Міністерстві охорони здоров'я);
- представництва зарубіжних країн (у представництвах, консульствах та посольствах іноземних держав в Україні також є інформація про фонди і різних донорів, їх пріоритети, проекти, програми та гранти);
- бібліотеки (бібліотеки США, Франції та Німеччини, Великої Британії);
- центри фондів (Foundatkm Center – служба містить бібліотеки та бази даних, випускає довідники);
- Інтернет (практично кожен фонд має web-сторінку, де про нього можна дізнатися. Наприклад, Ресурсний центр Гурт <https://gurt.org.ua/news/grants/>).

Так, Благодійний фонд Всеукраїнська асоціація ОТГ (<https://hromady.org/>) надає такі рекомендації стосовно взаємодії з грантодавцями та виконання грантової діяльності початківцям:

1) починати грантову діяльність краще за все з участі у не дуже значних за обсягом фінансування грантових конкурсах;

2) працювати за такою схемою: крок 1 – потреби (визначення проблеми, формулювання її актуальності, невідкладності її вирішення, планування проекту (програми), складання бюджету); крок 2 – пошук джерел відсутніх ресурсів (пошук грантових конкурсів, мета і завдання яких співпадають із метою і завданням вашого проекту); крок 3 – звернення (підготовка грантової заявки з урахуванням вимог відповідного грантодавця, надсилання цієї заявки, контакт із представниками благодійної організації (донора) і отримання коштів або інших ресурсів); крок 4 – результат (інформування донора про досягнуті результати, надання звіту; висловлення подяки донору, аналіз своєї діяльності, планування наступного проекту).

2. Грантова система в Україні за часів війни

За підрахунками Світового банку, через війну Україна у 2022 р. втратила до 45 % ВВП, тому для продовження боротьби з ворогом наймасштабнішою стала державна грантова програма «єРобота», яка охоплює всі сфери діяльності малого бізнесу і спрямована на створення робочих місць.

За часів війни українці змогли отримати: 1) мікрогранти для створення власного бізнесу; 2) гранти для розвитку переробного підприємства; 3) державне фінансування закладки саду; 4) кошти для розвитку тепличного господарства; 5) грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ; 6) кошти на навчання ІТ-спеціальностям.

Гранти для громадських організацій, які допомагають українцям під час війни, можна знайти за посиланням [9]. Також доволі поширеними стали конкурси, де можна подати заявку на субгрантування за спрощеною процедурою [21].

3. Грантова заявка

Однією з важливих компетентностей у роботі фахівця соціальної галузі, що шукає можливості для ресурсозабезпечення в умовах воєнного стану, є здатність до подання грантової пропозиції у формі грантової заявки.

Кожен донор, як правило, надає власні шаблони для її подання, але всі вони мають спільні важливі розділи: анотація; опис організації; постановка проблеми; мета проєкту; завдання проєкту; методи вирішення поставлених завдань; календарний план (графік); кошторис (бюджет); критерії оцінки ефективності проєкту; перспективи подальшого розвитку проєкту.

Приклад заповнення Грантової заявки за драфтовою формою наведено у Додатку К.



Завдання. Ознайомтеся зі змістом додатку К та спробуйте заповнити заявку за цікавою Вам темою соціального проєкту.

4. Практичні аспекти соціального партнерства у грантовій соціально-проєктній діяльності

Як показують дослідження [36, с. 193–194], Харківським благодійним фондом «Благо» у період з 2022 по 2023 рік проведено 3 конкурси мінігрантів від ініціативних спільнот у Харківській області та підтримано 19 проєктних заявок. Аналіз усіх проєктних пропозицій засвідчив, що до участі в конкурсах залучалися як юридичні особи, так й ініціативні спільноти, що тільки в умовах війни почали реалізувати власну соціальну активність у волонтерській діяльності. Конкурси проводилися за фінансової підтримки МБФ «Альянс громадського здоров'я» та проходили у межах таких проєктів: «Інтегрована

гуманітарна відповідь в умовах війни та післявоєнного відновлення» та «Survivor and community-led crisis response in Ukraine» / «Підтримка ініціатив спільнот». До цільових груп проєктних пропозицій належали люди, що постраждали внаслідок війни: 193 внутрішньо переміщені особи (ВПО), включно з тими, хто повернувся на звільнені території; окремі особи, домогосподарства, групи, які постраждали внаслідок воєнних дій; люди, які були переселені, втратили прибуток, соціальні мережі підтримки, мають обмежений доступ до медичних та інших послуг; люди з ускладненим доступом до послуг та підтримки (жінки, діти, люди похилого віку, з обмеженими можливостями); люди, які живуть з ВІЛ або вразливі до ВІЛ-інфекції та пов'язаних із нею проблем (ЛВНІ, СР, ЧСЧ, ТГ), а також їх партнери, рідні і близьке оточення та інші ключові групи. Сума однієї субгрантової підтримки становила до 150 000,00 грн.

Аналіз практики надання соціальних послуг в умовах державних соціальних інституцій системи охорони громадського здоров'я та неурядових організацій за часів війни в Україні засвідчив, що представники уразливих груп мають менше можливостей отримати послуги зі зменшення шкоди. Серед основних причин можна виокремити такі [26, с. 522]: порушення логістики громадського та міжміського транспорту, страхи за власне життя та здоров'я, пов'язані з близькістю території воєнних дій, що підсилюються під час тривалих повітряних тривог та обстрілів, страх мобілізації, наслідки внутрішньої міграції (наприклад, виїхали з міста в сільську місцевість, де немає специфічних послуг) тощо. Спираючись на вищезазначене нормативне забезпечення та накопичений досвід надання соціальної допомоги вразливим групам населення, представники громадського сектора у партнерстві з державними соціальними інституціями сфери громадського здоров'я вирішують низку нових соціальних проблем та викликів в умовах війни із залученням міжнародних донорів та реалізацією актуальних соціальних проєктів.

Так, благодійна організація «Харківський благодійний фонд «Благо» за Міжнародної донорської підтримки організації UNAIDS з грудня 2023 по жовтень 2024 р. реалізує соціальний проєкт «Допомога ключовим групам населення та людям, які живуть з ВІЛ, що страждають через наслідки війни в Харкові та Харківській області». Метою проєкту є здійснення негайної відповіді на виклики, пов'язані з війною для забезпечення сталості ВІЛ-послуг для ключових груп шляхом забезпечення гуманітарної підтримки клієнтам / пацієнтам та комплексної підтримки надавачів послуг у сфері протидії ВІЛ-інфекції. Серед основних завдань проєкту є: створення додаткової мотивації

для отримання соціальних послуг; надання соціальних послуг клієнтам у важкодоступних місцях мобільними групами на транспорті; допомога клієнтам у підготовці до складних умов у зимовий період; фінансування на безкоштовне лабораторне обстеження для перевірки на наявність опортуністичних захворювань; допомога дружнім закладам охорони здоров'я – (СНІД центр, наркології, психіатрична лікарня) щодо подолання наслідків війни (обладнання, вставлення вікон тощо); підтримка надавачів послуг в умовах війни [26, с. 523–524]. До партнерів та / або бенефіціарів БО «ХБФ Благо» під час реалізації проекту були долучені ГО «Альянс глобал», Філія Центру пробації в Харківській області, Харківський обласний центр профілактики і боротьби зі СНІДом, Харківський обласний протитуберкульозний диспансер № 1, Харківська обласна клінічна інфекційна лікарня. Під час реалізації проекту соціальні послуги та допомогу надавали за такими напрямками: гуманітарна підтримка ключових груп та сприяння їх доступу до послуг; забезпечення сталості надання медичних послуг, послуг тимчасового проживання; підтримка спроможності надавачів послуг. Важливими результатами впровадження соціального проекту «Допомога ключовим групам населення та людям, які живуть із ВІЛ, що страждають через наслідки війни в Харкові та Харківській області» є не тільки покращення умов життя та здоров'я цільової групи, але й налагодження партнерської підтримуючої мережі соціальних інституцій, що здатні і надалі надавати відповідні соціальні послуги, сприяючи розвитку гуманістичних відносин у суспільстві та його сталому розвитку у майбутньому.

Для здійснення волонтерської діяльності важливим є ознайомлення з нормативним забезпеченням провадження відповідної діяльності та оформлення Договору про провадження волонтерської діяльності [17].

5. Управління грантовою діяльністю

Управління проектом (проектний менеджмент) – це діяльність, спрямована на реалізацію проекту з максимально можливою ефективністю при заданих обмеженнях щодо часу, коштів (ресурсів) та якості кінцевих результатів. Управління грантовим проектом – це процес керівництва й координації людськими та матеріальними ресурсами протягом життєвого циклу грантового проекту шляхом застосування сучасних підходів, методів і технік управління та мінімізації ризиків для досягнення визначених у проекті результатів.

Серед важливих суб'єктів управління соціально-проектною грантовою діяльністю виділяють:

- керівника проекту;
- координаторів певних видів діяльності проекту;
- донорів.

В умовах війни специфіка взаємодії суб'єктів грантової соціально-проектної діяльності зазнала певних змін та особливостей, серед яких основними є наявність кластаризації, поява необхідності отримання грантів на рахунок певної ГО чи соціальної інституції, наявність великої кількості волонтерських ініціатив тощо.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте суть поняття «грантова соціально-педагогічна / соціальна проектна діяльність».
2. Охарактеризуйте особливості грантової соціально-педагогічної / соціальної проектної діяльності під час війни в Україні.
3. Окресліть нормативне забезпечення грантової соціально-проектної діяльності в Україні.
4. Яку роль відіграють волонтери в грантовій соціально-проектній діяльності в Україні за часів війни?

ТЕМА 2.4 Робота з надання соціальних послуг в умовах мультидисциплінарної мобільної команди

Питання:

1. Аналіз наукових досліджень із питань використання мультидисциплінарного підходу у соціальній роботі.
2. Мультидисциплінарний підхід при організації та наданні соціальних послуг у громадах.
3. Специфіка роботи мультидисциплінарної команди в соціальній галузі.
4. Перелік соціальних послуг, де передбачено мультидисциплінарний підхід.
5. Рекомендації щодо роботи з мультидисциплінарними командами, які здійснюють оцінку потреб потенційних отримувачів послуги підтриманого проживання.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. *Мультидисциплінарний підхід – основа надання соціальних послуг.*
2. *Особливості роботи в МДК в умовах війни України: структура та механізм дії.*
3. *Підготовка фахівців соціальної галузі до роботи в МДК.*

1. Аналіз наукових досліджень із питань використання мультидисциплінарного підходу у соціальній роботі

У сучасних умовах, коли навантаження на сферу соціальної допомоги значно зросло з появою нових викликів (війна, екологічні проблеми, інфекційні хвороби, які набувають рівня пандемій та призводять до катастрофічного збільшення маргіналізованої частини населення), важливим завданням соціальної роботи є пошук нових шляхів надання соціальної допомоги та захисту. Одним із дієвих рішень, за визначенням ВООЗ, є налагодження командної роботи та співпраці в мультипрофесійних міждисциплінарних командах (МДК), що дозволяє фахівцям набутися додаткового ресурсу та навичок і швидше та якісніше вирішувати складні соціальні проблеми та виклики, а також покращити організацію та координацію медичних послуг і послуг із догляду у сфері охорони здоров'я. Робота багатьох МДК базуються на загальних практиках і зазвичай зосереджуються на догляді за дорослими зі складними потребами у здоров'ї та догляді.

Аналіз вітчизняної та закордонної наукової літератури надав можливість стверджувати, що проблему мультидисциплінарної теорії і практики у соціальній роботі досліджено у таких аспектах: особливості підготовки мультидисциплінарної команди фахівців до роботи з людьми похилого віку (І. Артеменко та Г. Діденко [3]); теорія та практика соціально-педагогічної підтримки та супроводу дітей з особливими освітніми потребами та їхніх сімей за допомогою фахівців мультидисциплінарної команди в умовах інклюзії (Л. Вавіна [51], А. Колупаєва [24]; Д. Романовська, С. Собкова [50]; Я. Юрків [73] та ін.); теорія та практика соціальної роботи в мультидисциплінарних командах у сфері громадського здоров'я з питань вирішення дилем професійної практики (Н. Фрост, М. Робінсон, А. Еннінг [76]); роль фахівців соціальної роботи в мультидисциплінарній команді та перспективи їхньої роботи на прикладі аналізу найкращих практик у сфері громадського здоров'я (Р. Джайлз [78], С. Кіршбаум [79], Д. Херод, М. Лімбері [77]); аналіз досвіду роботи фахівців соціальної галузі у складі мультидисциплінарних команд в умовах війни в Україні та виокремлення специфіки підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до відповідного типу діяльності (В. Костіна, О. Могилка [27], Т. Лях, Т. Спіріна, В. Рогожинська [30]).

2. Мультидисциплінарний підхід при організації та наданні соціальних послуг у громадах

Інститут досконалості соціальної допомоги Social Care Institute for Excellence (SCIE), що є однією з агенцій соціального догляду, яка допомагає та підтримує зв'язки зі службами догляду в Англії, Північній Ірландії, Уельсу,

Шотландії шляхом спільних досліджень, обміну, підтримки, соціальної допомоги, утворення мультидисциплінарних груп на основі громади multidisciplinary teams (MDT), або українською – МДК, визначають як «об'єднання фахівців з охорони здоров'я та догляду з метою планування й координування допомоги людям, що мають серйозні ускладнення у власному житті чи складні потреби у здоров'ї та догляді» [82].

Науковцями (Т. Ллойд, Дж. Біч, А. Волтерс, К. Таллак [81]) доведено необхідність дотримання таких важливих характеристик роботи МДК як: призначення менеджера та / або керівника практики, який сприяє роботі всієї команди; організація єдиного процесу доступу до команди зі спільними зустрічами для обміну думками та проблемами; загальний електронний запис усіх контактів, оцінок та втручань членів команди з особою та її родиною; система ключових працівників, за допомогою якої здійснюють догляд за тими, хто має складні пакети підтримки, координація роботи команди різних фахівців, які можуть задовольнити потреби певної цільової групи [81, с. 11–12]).

Дослідники та практики соціальної допомоги засвідчують, що мультидисциплінарні команди, які об'єднують професіоналів і практиків, можуть бути ефективним засобом у роботі з такими контингентами: особи зі складними потребами (молоді люди, які вчинили правопорушення; люди з діагнозом рак, або важкими психічними розладами, або, які знаходяться під загрозою жорстокого поводження чи зневаги); мешканці громади з високим ризиком схильності до поганого здоров'я та соціальних наслідків; клієнти, які виписуються з лікарні; люди старшого віку, які живуть у будинках інтернатного типу, тощо [82, с. 4].

Канадські дослідники стверджують, що використання практики міждисциплінарної роботи фахівців сприяє додатковій фасилітації хронічно хворих людей, зменшенню певних бар'єрів у їхній взаємодії з лікарями, а також підвищенню стійкості та ефективності у роботі міжпрофесійних команд [85, с. 654].

Практики надання соціальної допомоги з використанням мультидисциплінарного підходу є доволі розповсюдженими у Сингапурі: «1) **громадські бригади з питань психічного здоров'я** (соціальні працівники, психіатричні медсестри та інші спеціалісти, такі як ерготерапевти, психіатри та психологи), що є моделлю для всіх мультидисциплінарних команд; 2) **групи розслідування поведінки неповнолітніх правопорушників** (соціальні працівники, офіцери пробації, спеціалісти з працевлаштування та освіти); 3) **служби психічного здоров'я дітей та підлітків, які працюють на сесіях із питань психічного здоров'я в громаді або в амбулаторній дитячій психіатричній службі**

та надають спеціалізовані послуги дітям та молоді з розладами психічного здоров'я (дитячі психіатри, соціальні працівники, клінічні психологи, ерготерапевти, художні, музичні та драматичні терапевти); 4) **команда із захисту дорослих, що працюють з питаннями жорстокого поводження з літніми людьми** (служби захисту дорослих, системи цивільного та кримінального правосуддя, медичні та соціальні послуги та служби психічного здоров'я, деякі команди включають захисників домашнього насильства, спеціалістів зі зловживання психоактивними речовинами та політиків» [75, с. 2]. Ang Bee Lian також наголошує, що ефективність роботи в МДК зростає, коли: є більша кількість фахівців, що надають комплексну послугу; є висока спрацьованість і спільна робота команди; команда здійснює рефлексію власної ефективності; є багато контактів між членами команди.

На основі аналізу вищенаведених закордонних практик догляду, який базується на міждисциплінарному підході та інтеграції зусиль різних фахівців сфери громадського здоров'я, констатовано, що вони є дієвими інструментами в роботі сучасних фахівців, де роль фахівця соціальної галузі є вкрай важливою як менеджера ефективної колаборації. Аналіз вітчизняної теорії та практики соціальної роботи засвідчив наявність ефективних практик соціальної роботи з використанням мультидисциплінарного підходу в умовах війни в Україні.

Так, МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» у співпраці з Дитячим фондом ООН в Україні (UNICEF) реалізовано проєкт «Інтегрована підтримка через міждисциплінарні мобільні команди», що забезпечив ефективне гуманітарне реагування та підтримку людей у західній та центральній частині України у «приймаючих» і в «переселенських» громадах за допомогою створення мультидисциплінарних мобільних команд в 11 регіонах України [52]. У кожній команді 5 співробітників (водій, психолог, соціальний працівник, юрист, медсестра).

З метою подолання викликів війни через соціальне замовлення наразі в Києві здійснюється закупівля послуги паліативного догляду, яку надають мультидисциплінарні команди у складі соціального працівника, соціального робітника, медичного працівника, юрисконсульта, практичного психолога, духівників, кухаря, водія [80].

БО ХБФ «Благо» у 2014–2020 рр. для ефективної роботи з підлітками з ризикованою поведінкою налагодив взаємодію з багатьма соціальними інституціями м. Харкова та Харківської області на засадах мультидисциплінарного підходу для створення умов для найкращого вирішення складних проблемних ситуацій, в яких перебували клієнти, що було розповсюджено в межах

реалізації грантових міжнародних проєктів Міжнародного благодійного фонду «СНІД Фонд Схід–Захід» «Права та здоров'я уразливих груп населення: заповнюючи прогалини» у 2014 та 2020 рр. В умовах реалізації проєкту «Допомога ключовим групам населення та людям, які живуть з ВІЛ, що страждають через наслідки війни в Харкові та Харківській області» у 2023–2024 рр. ХБФ «Благо» здійснив 40 виїздів мобільної команди у складі соціального працівника (здійснювали консультування клієнтів із питань відновлення документів, пілг для ВПО, можливостей отримання медичної чи соціальної допомоги за програмою зменшення шкоди) та психолога (проводили індивідуальне та групове консультування з питань ментального здоров'я), що працювали з клієнтами у віддалених від транспорту локаціях у межах Харківської області, де клієнти уперше з початку війни отримали послуги, а також одержали гуманітарну допомогу.

На основі узагальнення вітчизняної та закордонної практики роботи фахівців в умовах мультидисциплінарних команд та досвіду відповідної діяльності в умовах війни в Україні нами виокремлено важливі характеристики, що забезпечують успішність роботи у зазначеному напрямі та сприятимуть підвищенню якості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у цьому напрямі (комунікативна компетентність, толерантність, відповідальність, лідерські якості, резильєнтність, фасилітаційні здібності, аналітичні якості, наполегливість, організаторські здібності та ін.).

Порядок організації надання соціальних послуг із застосуванням *мультидисциплінарного підходу* визначено Наказом Міністерства соціальної політики України № 568 від 26.12.2011 «Про Порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)». Згідно з наказом, мультидисциплінарний підхід забезпечується наданням комплексу соціальних послуг мультидисциплінарними командами, до складу яких включаються не менше трьох осіб з числа таких працівників територіального центру: соціальний працівник, соціальний робітник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, сестра медична з масажу, лікувальної фізкультури, перукар, швачка, взуттєвик із ремонту взуття тощо.

Метою запровадження мультидисциплінарного підходу є:

- забезпечення доступності соціальних послуг;
- розширення їх спектра;
- здешевлення вартості соціальних послуг;

– охоплення більшої чисельності осіб, задоволення їх потреб, а також потреб тих осіб, які проживають у віддалених населених пунктах;

– наближення до рівня європейських стандартів якості соціальних послуг.

Отже, мультидисциплінарний підхід у соціальній роботі передбачає інтеграцію знань, методів і практик із різних дисциплін для вирішення комплексних соціальних проблем, коли соціальні працівники, психологи, медичні працівники, юристи та інші фахівці працюють разом для забезпечення комплексної підтримки та допомоги клієнтам.

Серед основних характеристик мультидисциплінарного підходу в соціальній роботі можна виділити:

– *командну роботу* (фахівці з різних галузей об'єднують свої зусилля для оцінки потреб клієнтів та розробки стратегій підтримки);

– *комплексний підхід* (розглядаються різні аспекти проблеми: психологічні, соціальні, економічні та юридичні, – що дозволяє краще розуміти ситуацію і знаходити більш ефективні рішення);

– *індивідуалізація надання послуг* (кожен клієнт отримує персоналізовану допомогу, враховуючи його унікальні потреби та обставини);

– *професійний розвиток фахівців у роботі* (фахівці постійно навчаються у колег з інших дисциплін, що підвищує їхню професійну компетентність та розширює горизонти);

– *організація професійної спільноти та мережі* (включає співпрацю із суспільними організаціями, волонтерськими групами та іншими ресурсами для забезпечення більшої ефективності допомоги).

Отже, мультидисциплінарний підхід особливо важливий у випадках, що потребують комплексного втручання, таких як робота з уразливими групами населення, кризове втручання, реабілітація тощо. Цей підхід сприяє створенню більш ефективних і стійких рішень, що відповідають реаліям сучасних суспільних викликів.

3. Специфіка роботи мультидисциплінарної команди в соціальній галузі

Розглянемо більш детально питання складу мультидисциплінарних команд та порядок їх організації та функціонування.

Мультидисциплінарна команда у соціальній роботі – це група, у складі якої є не менше ніж три фахівці та яка безпосередньо планує та виконує заходи, що становлять зміст соціальної послуги щодо виконання індивідуального плану надання соціальної послуги. До складу МДК можуть входити соціальний працівник, практичний психолог, соціальний педагог, спеціальний педагог, логопед, вихователь, лікар або сестра медична (брат медичний), соціальний

робітник та інші фахівці залежно від потреби. До надання соціальних послуг може бути залучено і міждисциплінарну команду фахівців суб'єктів надання соціальних послуг. **Міждисциплінарна команда** – це група фахівців, які є працівниками суб'єктів взаємодії, що залучаються надавачем соціальної послуги відповідно до індивідуальних потреб отримувача такої послуги для здійснення заходів із надання соціальної послуги, які передбачають індивідуальну соціальну адаптацію.

Планування роботи мультидисциплінарної команди здійснюється оперативно після виявлення громадян, що потребують надання соціальних послуг, які зазначена мультидисциплінарна команда може надавати. Для цього формується склад мультидисциплінарної команди, визначається її керівник та складається графік її виїзду. Залежно від виду послуги, вона надається безпосередньо під час виїзду мультидисциплінарної команди за місцем проживання особи, яка потребує надання соціальних послуг (придбання та доставка продуктів харчування, медикаментів, перукарські послуги, профілактичні та санітарно-гігієнічні заходи, роботи на присадибній ділянці, розпилювання дров, надання консультацій та порад тощо). При неможливості надати соціальну послугу безпосередньо під час виїзду мультидисциплінарної команди територіальним центром приймаються замовлення на її виконання (ремонт одягу та взуття, побутової техніки, радіо-апаратури, холодильників, прання білизни тощо). Після прийняття відповідного замовлення речі, що необхідно відремонтувати чи обробити, приймаються майстром у замовника та ремонтуються (обробляються) у майстерні, пральні тощо.

У разі надання послуг, що потребують попередньої підготовки (забезпечення гарячим харчуванням, ремонт квартир (будинків), вікон, дверей тощо), проводяться відповідні підготовчі роботи (узгодження меню, замовлення або приготування їжі, визначення об'єму робіт (при здійсненні ремонтних робіт), закупівля необхідних матеріалів за кошти замовника тощо).

При плануванні роботи мультидисциплінарної команди матеріально-технічні та інші ресурси повинні використовуватись ефективно та економно. Кожна особа, яка отримала соціальні послуги, засвідчує цей факт своїм підписом у відповідних документах, що підтверджують надання послуг. Термін надання соціальних послуг визначається індивідуально для кожної особи і продовжується до того часу, поки особа має потребу в отриманні цих послуг.

З метою здійснення контролю за наданням соціальних послуг мультидисциплінарною командою до її складу один раз на місяць залучається керівний працівник територіального центру, який проводить перевірку наданих послуг. До надання соціальних послуг можуть залучатися на договірних засадах інші підприємства, установи, організації та фізичні особи, зокрема волонтери.

4. Перелік соціальних послуг, де передбачено мультидисциплінарний підхід

Перелік соціальних послуг, під час надання яких передбачено використання мультидисциплінарного підходу, наведено у *табл. 3*.

Таблиця 3

Перелік соціальних послуг, де передбачено мультидисциплінарний підхід

№	Назва послуги	Рекомендований склад МДК	Нормативний документ
1	Соціальна послуга підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю	Соціальний працівник або фахівець із соціальної роботи, юрисконсульт, психолог або сестра медична та ін.	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю. Наказ Міністерства соціальної політики України № 956 від 07.06.2017
2	Соціальні послуги денного догляду	Соціальний працівник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, сестра медична з лікувальної фізкультури тощо	Про затвердження Державного стандарту денного догляду. Наказ Міністерства соціальної політики України № 452 від 30.07.2013
3	Соціальна інтеграція та реінтеграція бездомних осіб	Соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи, медичний працівник, юрисконсульт, психолог тощо	Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб. Наказ Міністерства соціальної політики України № 596 від 19.09.2013
4	Соціальна послуга надання притулку бездомним особам	Соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи, медичний працівник, юрисконсульт, психолог тощо	Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам. Наказ Міністерства соціальної політики України № 495 від 13.08.2013
5	Соціальна послуга догляду вдома	Соціальний працівник, соціальний робітник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог тощо	Про затвердження Державного стандарту догляду вдома. Наказ Міністерства соціальної політики України № 760 від 13.11.2013
6	Соціальна послуга підтриманого проживання бездомних осіб	Соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи, юрисконсульт, психолог тощо	Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб. Наказ Міністерства соціальної політики України № 372 від 03.04.2015
7	Соціальна послуга соціальної адаптації	Соціальний працівник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, реабілітолог та інші, які працюють у штаті установи	Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації. Наказ Міністерства соціальної політики України № 514 від 18.05.2015
8	Соціальна послуга профілактики	Команда, до складу якої входять не менше трьох осіб із числа таких працівників: соціальний працівник, соціальний робітник, фахівець із соціальної роботи, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, лікар (гінеколог, дерматолог, венеролог, нарколог, інфекціоніст, реабілітолог тощо), фельдшер, сестра медична та інші, які працюють у штаті суб'єкта або залучаються з інших установ, організацій, закладів	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики. Наказ Міністерства соціальної політики України № 912 від 10.09.2015

№	Назва послуги	Рекомендований склад МДК	Нормативний документ
9	Соціальна послуга представництва інтересів	Соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи, юрисконсульт, психолог, медичний працівник тощо	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів. Наказ Міністерства соціальної політики України № 1261 від 30.12.2015
10	Соціальна послуга стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності	Соціальний працівник, медичний працівник – лікар-терапевт, геріатр або психіатр, юрист, психолог, сестра медична, сестра медична з лікувальної фізкультури, реабілітолог тощо	Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності. Наказ Міністерства соціальної політики України № 198 від 29.02.2016
11	Соціальна послуга соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах	Група спеціалістів, уповноважених різними суб'єктами чи надавачем соціальних послуг (психолог, лікар, юрист, педагог, реабілітолог та ін.), тимчасово створена для забезпечення колегіальності рішень й узгодженості дій під час надання послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах	Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Наказ Міністерства соціальної політики України № 318 від 31.03.2016
12	Соціальна послуга соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці	Команда фахівців або експертів із різних сфер, які надають допомогу отримувачу послуги, керуючись індивідуальним планом роботи	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці. Наказ Міністерства соціальної політики України № 1044 від 21.09.2016
13	Соціальна послуга соціальної інтеграції випускникам інтернатних закладів (установ)	Група спеціалістів, уповноважених різними суб'єктами чи надавачем послуг (психолог, юрист, соціальний педагог тощо), тимчасово створена для забезпечення колегіальності рішень й узгодженості дій при наданні послуги соціальної інтеграції випускнику інтернатного закладу (установи)	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ). Наказ Міністерства соціальної політики України № 1067 від 26.09.2016
14	Соціальна послуга соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами	Соціальний працівник, медичний працівник (у тому числі сестра медична), реабілітолог, ерготерапевт, юрист, психолог тощо	Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами. Наказ Міністерства соціальної політики України № 1901 від 17.12.2018
15	Соціальна послуга соціально-психологічної реабілітації особам із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин	Група, що складається не менше ніж із трьох осіб (фахівець із соціальної роботи / соціальний працівник, психолог / практичний психолог, лікар, юрист, педагог, реабілітолог та інші працівники) для забезпечення колегіальності рішень та узгодженості дій під час надання соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин. Наказ Міністерства соціальної політики України № 677 від 01.10.2020

№	Назва послуги	Рекомендований склад МДК	Нормативний документ
16	Соціальна послуга догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних	Міждисциплінарна команда – команда фахівців, які є працівниками суб'єктів для захисту прав отримувачів	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних. Наказ Міністерства соціальної політики України № 115 від 09.03.2021
17	Соціальна послуга натуральної допомоги	Соціальний робітник, перукар, швачка, взуттєвик із ремонту взуття, робітник із комплексного обслуговування і ремонту будинків тощо	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги. Наказ Міністерства соціальної політики України № 147 від 25.03.2021
18	Соціальна послуга денного догляду дітей з інвалідністю	Соціальний працівник, практичний психолог, педагог соціальний, корекційний педагог, логопед, вихователь, лікар або сестра медична (брат медичний), соціальний робітник та інші фахівці, залежно від потреби	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги денного догляду дітей з інвалідністю. Наказ Міністерства соціальної політики України № 119-Н від 05.04.2023
19	Соціальна послуга з паліативного догляду	Соціальний працівник, соціальний робітник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, духовник та інші фахівці, які пройшли навчання за тематичними циклами з питань паліативного догляду	Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду. Наказ Міністерства соціальної політики України № 58 від 29.01.2016
20	Соціальна послуга соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей	Соціальний працівник, практичний психолог, соціальний педагог, спеціальний педагог, логопед, вихователь, лікар або сестра медична (брат медичний), соціальний робітник та інші фахівці, залежно від потреби	Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг. Наказ Міністерства соціальної політики України № 175-Н від 11.04.2024

5. Рекомендації щодо роботи з мультидисциплінарними командами, які здійснюють оцінку потреб потенційних отримувачів послуги підтриманого проживання

Мультидисциплінарні команди наразі створюються з метою здійснення комплексної оцінки потреб потенційних отримувачів послуги підтриманого проживання на рівні /області / громади/ інституційного закладу. Створення таких команд передбачено Рекомендаціями Міністерства соціальної політики України щодо складання планів трансформації закладів інституційного догляду і виховання дітей (лист № 16396/0/2-18/57 від 22.08.2018 р.). Спираючись на зміст зазначеного нормативного документа, можна визначити завдання діяльності МДК та опис необхідної активності фахівців відповідно до них, що подано у *табл. 4*.

Рекомендації щодо роботи з мультидисциплінарними командами, які здійснюють оцінку потреб потенційних отримувачів послуги підтриманого проживання

Рекомендації та завдання МДК	Опис активності
Одне з головних завдань мультидисциплінарної команди є проведення оцінки потреб потенційних отримувачів соціальної послуги підтриманого проживання, що передбачає збір та обробку даних, які характеризують потенціал та перспективи отримувачів послуги підтриманого проживання в цільових сферах, а саме:	1. Збір інформації про особисті дані, статуси та зв'язки з громадою, дані щодо стану здоров'я та медичного статусу особи з інвалідністю, яка проживає в інституції. 2. Збір даних для отримання картини щодо життєвих функцій особи з інвалідністю з використанням структури МКФ (Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я / International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF). 3. Оцінка навичок проживання, заснована на спостереженні за особою з інвалідністю та розмовами з персоналом. Для оцінки використовується інструментарій, який наведено у табл. 4 і 5 Додатку 1 діючого Державного стандарту соціальної послуги підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 07.06.2017 № 956. 4. Збір даних про сім'ю та відносини, стосунки в колективі співмешканців та з працівниками закладу, наявність майна та його стан (у разі наявності), освіти, досвіду роботи в особи з інвалідністю. 5. Оцінка рівня психологічної готовності та мотивації самої особи з інвалідністю до підтриманого проживання шляхом проведення напівформалізованих фокус-групових інтерв'ю та індивідуальних інтерв'ю з кандидатами, які за попередніми оцінками мають високий ступінь готовності за усіма критеріями до підтриманого проживання. 6. Підготовка індивідуальних висновків для кожної особи, яка оцінюється на відповідних етапах оцінки, з наданням попередніх рекомендацій щодо подальшої роботи з особою з інвалідністю та / або вжиття заходів із метою підготовки її / його до підтриманого проживання. Члени мультидисциплінарної команди активно співпрацюють з метою здійснення аналізу та класифікації індивідуальних та загальних потреб потенційних отримувачів соціальних послуг ІПП за результатами оцінки, групування потенційних отримувачів послуги підтриманого проживання відповідно до типів такого проживання, розробки індивідуальних рекомендацій для підготовки кандидатів до підтриманого проживання – представник закладу інституційного догляду (вища освіта в галузі соціальної роботи або психології) – для загального керівництва, ефективної взаємодії команди з резидентами, організації фокус-груп та інтерв'ю, взаємодії з працівниками закладу інституційного догляду з метою отримання необхідної інформації; – лікар-психіатр (можливо, інтерн) – може мати постійне місце роботи в психдиспансері, Центрі психічного здоров'я; – педагог спеціальної освіти (вища освіта в галузі спеціальної освіти, досвід роботи не менше 5 років) – може мати постійне місце роботи в ІРЦ, спеціальному професійному коледжі, в спеціальній школі в регіоні – для оцінювання навичок проживання, зокрема шляхом проведення з резидентами спеціальних тестових занять, екскурсій тощо;
Рекомендований склад МДК для визначення індивідуальних та загальних потреб потенційних отримувачів соціальних послуг:	

– **психолог** (вища освіта в галузі спеціальної психології, досвід роботи не менше 5 років) – може мати постійне місце роботи у Центрі психічного здоров'я при медичному закладі, ІРЦ тощо – для проведення інтерв'ю та фокус-груп;

– **соціальний працівник** (вища освіта в галузі соціальної роботи, досвід роботи не менше 5 років) – для оцінювання соціальних навичок та проведення тестових занять разом із педагогом – з Центру надання соціальних послуг;

– **можливо залучати в команду соціального педагога**, який у разі необхідності може замінити соціального працівника, або педагога спеціальної освіти, або психолога, та відповідно – виконувати їх функції під час проведення оцінювання потреб резидентів;

– **за необхідністю можна залучати інших працівників із ЦНСП.** Загальна кількість команди 4–6 осіб. Залежності від кількості потенційних отримувачів соціальної послуги, МДК може бути кілька. *Рекомендовано на кожну МДК не більше 20 оцінок та 10 індивідуальних планів*

Для засвоєння навичок роботи в умовах мультидисциплінарної мобільної команди розгляньте запропоновані у додатку В кейси 21–25 та підготуйте розгорнуті відповіді (або алгоритм дій) з їхнього вирішення.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте, що являє собою мультидисциплінарний підхід у соціальній роботі.
2. Охарактеризуйте, яка специфіка роботи мультидисциплінарної команди в соціальній галузі.
3. Окресліть перелік соціальних послуг, де передбачено мультидисциплінарний підхід.
4. Які рекомендації щодо роботи у мультидисциплінарній команді, яка надає послуги підтриманого проживання?
5. Які важливі характеристики потрібні фахівцю соціальної галузі, що працює в мультидисциплінарній команді?

РОЗДІЛ 3. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (С/З)

Змістовний модуль 1

Семінарське заняття № 1

ТЕМА. ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА – ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ДЕРЖАВНОМУ ТА НЕДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРАХ

Мета: ознайомитися з основами формування державної соціальної політики, визначити теоретичні засади соціальної роботи в державному та недержавному секторах.

Питання:

1. Характеристика державної соціальної політики як основи для соціальної роботи.
2. Державна сфера соціальної допомоги: ієрархія, механізм дії.
3. Концепції надання соціальної допомоги та роль держави в її забезпеченні.
4. Принципи державної соціальної політики.
5. Особливості роботи в недержавному секторі.

✎ **Вивчіть поняття:** держава, державна соціальна політика, державна сфера соціальної допомоги, принципи державної соціальної політики, недержавний сектор соціальної роботи, державні соціальні інституції, недержавні соціальні інституції.

Виконайте завдання:

1. ☺ Ознайомтеся з джерелом [56, с. 6–44] та визначте важливі в історичній ретроспективі елементи соціальної політики держави, що були б корисними у використанні в соціальній політиці в Україні у наш час.

2. Ознайомтеся зі змістом Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»: Закон України. Від 04.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 20.06.2024) та визначте, що держава гарантує та забезпечує.

3. Ознайомтеся зі змістом Закону України «Про громадські об'єднання» (2013) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>) та визначте основну місію та суб'єктів недержавного сектора соціальної допомоги.

4. Визначте важливі для соціальної роботи, на Ваш погляд, аспекти сучасної державної соціальної політики, що потребують вирішення в наш час та оформіть у вигляді короткого есе.

Література:

1. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ–Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNE-UPRAVLINNYA-2012.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Ярошенко А. О., Семигіна Т. В., Сухицька Н. В. Історія та теорія соціальної політики України : навч. посіб. / За ред. А. О. Ярошенко. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 289 с.

Семінарське заняття № 2–3

ТЕМА. СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

Мета: ознайомитися з ієрархією соціальних інституцій в державному та недержавному секторі та специфікою роботи на різних рівнях.

Питання:

1. Структура системи соціальних інституцій державного сектора сфери соціальної роботи.
2. Особливості та спеціалізації в соціальній роботі в державному секторі.
3. Особливості та спеціалізації в соціальній роботі в недержавному секторі.
4. Реєстр надавачів соціальних послуг.

✎ **Вивчіть поняття:** соціальні інституції, державний сектор надання соціальних послуг, недержавний сектор надання соціальних послуг, надавачі соціальних послуг, отримувачі соціальних послуг, реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Виконайте завдання:

1. ☺ Ознайомтеся зі змістом та структурою реєстру надавачів соціальних послуг та зробіть короткий його огляд за темою власної наукової роботи та визначте його ефективність для сучасної соціальної роботи у вигляді есе.
2. ☺☺☺ Об'єднайтеся в мікрогрупи (до трьох здобувачів освіти за спільною тематикою) та розробіть власну схему-модель (або презентаційну форму) системи державних або недержавних соціальних інституцій, що належать до сфери соціальної роботи, враховуючи їх ієрархію.

Література:

Базова:

1. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL:<https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNE-UPRAVLINNYA-2012.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Реєстр надавачів соціальних послуг. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/reestr-nadavachiv-socialnih-poslug.html?PrintVersio> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб : навч. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 248 с.

Додаткова:

1. Бойко Т. Як створити потужну державну інституцію. Дорослий погляд на світ. URL: [19.06.2023.https://lb.ua/blog/tetiana_boiko/561229_yak_stvoriti_potuzhnu_derzhavnu.html](https://lb.ua/blog/tetiana_boiko/561229_yak_stvoriti_potuzhnu_derzhavnu.html) (дата звернення: 20.06.2023).

2. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». № 3, 2015. URL:<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Нечосіна О.а Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. Київ: 2019. 16 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/510/3._%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

Нормативне забезпечення:

1. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про затвердження Плану роботи Міністерства соціальної політики України на 2023 рік. URL:https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2023/169.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

3. Про соціальні послуги: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст. 73) Редакція від 27.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Семінарське заняття № 4

ТЕМА. ВИЩИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

Мета: ознайомитися зі специфікою роботи соціальних інституцій, що належать до вищого управлінського рівня соціальної роботи.

Питання:

1. Національна соціальна сервісна служба України – керівна інституція у сфері соціальної роботи і соціального забезпечення.
2. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України – керівне відомство у сфері соціальної роботи та соціального забезпечення населення.
3. Міністерство охорони здоров'я – провідна інституція управлінської взаємодії з питань профілактики, корекції та реабілітації осіб з інвалідністю та осіб, схильних до соціально ризикованої поведінки.
4. Міністерство освіти та науки України – провідна інституція з питань соціального виховання та соціальної підтримки та розвитку різних вікових груп.
5. Міністерство внутрішніх справ – провідна інституція з питань забезпечення захисту прав громадян, здійснення профілактики правопорушень і забезпечення дотримання законності та порядку у суспільстві.

✎ **Вивчіть поняття:** сервісна служба, соціальне забезпечення, соціальний захист, соціальна підтримка, профілактика, соціальне виховання, права, законність, порядок.

Виконайте завдання:

- 1) ☺ Ознайомтеся із сайтами пропонованих соціальних інституцій управлінського рівня. Користуючись сайтом певної соціальної інституції (соціального підрозділу), підготуйте презентацію-ознайомлення з його можливостями для фахівців соціальної галузі та клієнтів сфери соціальної роботи.
- 2) ☺ Ознайомтеся з планом роботи Міністерства соціальної політики України на 2023 рік. URL: https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2023/169.pdf (дата звернення: 20.06.2023) та визначте пріоритетні напрями його діяльності.
- 3) ☺ Ознайомтеся зі змістом постанови Кабінету міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг». від 1 червня 2020. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте механізм взаємодії суб'єктів соціальної роботи (соціальних інституцій різних рівнів) під час надання соціальних послуг, оформіть у вигляді схеми.

Література:

Базова:

1. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ–Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL:<https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNE-UPRAVLINNYA-2012.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» (ЦГЗ). URL:<https://www.phc.org.ua/pro-centr> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/pro-sluzhbu>. (дата звернення: 20.06.2023)

4. Міністерство внутрішніх справ. URL:<https://mvs.gov.ua/>(дата звернення: 20.06.2023).

5. Міністерство охорони здоров'я. URL:<https://moz.gov.ua/> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Реєстр надавачів соціальних послуг. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/reestr-nadavachiv-socialnih-poslug.html?PrintVersio> (дата звернення: 20.06.2023).

7. Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб : навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 248 с.

Додаткова:

1. Бойко Тетяна Як створити потужну державну інституцію. Дорослий погляд на світ. 19.06.2023. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_boiko/561229_yak_stvoriti_potuzhnu_derzhavnu.html (дата звернення: 20.06.2023).

2. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. № 3, 2015. URL:<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. Київ: 2019. 16 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/510/3._%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

Нормативне забезпечення:

1. Деякі питання діяльності центрів соціальних служб: Постанова КМУ. від 1 червня 2020 р. № 479. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
2. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
3. Про затвердження Плану роботи Міністерства соціальної політики України на 2023 рік. URL: https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2023/169.pdf (дата звернення: 20.06.2023).
4. Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості: наказ міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Від 16.12.2020 № 2663. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
5. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації. Наказ міністерство юстиції України. Від 18.08.2017 № 2649/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
6. Про соціальні послуги: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст. 73) Редакція від 27.04.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Семінарське заняття № 5–6

ТЕМА. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ: КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА РІЗНИМИ СПРЯМУВАННЯМИ

Мета: засвоїти особливості роботи в державних соціальних інституціях, що здійснюють управління в різних напрямках соціального захисту та забезпечення потреб.

Питання:

1. Державна кримінально-виконавча служба України – провідний суб'єкт державного управління з питань соціальної роботи з особами, що є у конфлікті з законом.
2. Державна міграційна служба – провідний суб'єкт державного управління з питань міграційної політики.
3. Державна служба України з надзвичайних ситуацій – провідний суб'єкт державного управління з питань соціальної роботи з особами, що постраждали від надзвичайних ситуацій.

4. Управління праці та соціального захисту населення як суб'єкт соціальної роботи з питань соціального захисту і соціального забезпечення.

5. Служба у справах дітей та сім'ї як суб'єкт державного управління з соціальної роботи з дітьми, що знаходяться у СЖО та профілактики сімейного насильства.

6. Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад як суб'єкти державного управління на рівні територіальної громади.

🔍 **Вивчіть поняття:** Кримінально-виконавча служба, Міграційна служба, Служба з надзвичайних ситуацій, Управління праці та соціального захисту населення, Служба у справах дітей та сім'ї, Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад.

📁 **Виконайте завдання:**

1) 😊😊😊 Ознайомтеся із сайтами пропонованих провідних суб'єктів державного управління (Кримінально-виконавча служба, Міграційна служба, Служба з надзвичайних ситуацій, Управління праці та соціального захисту населення, Служба у справах дітей та сім'ї, Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад) та, користуючись одним із них, підготуйте презентацію-ознайомлення з його завданнями та можливостями щодо професіоналізації суб'єктів соціальної роботи та напрямками професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

2) 😊 Ознайомтеся зі змістом Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте основні напрями та завдання державного управління на цьому рівні, а також місце та роль зазначеної соціальної інституцій в загальній системі Державних соціальних інституцій.

📖 **Література:**

Базова:

1. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ–Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNE-UPRAVLINNYA-2012.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Міністерство внутрішніх справ. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Перелік центральних органів виконавчої влади України.
URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2_%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%BE%D1%97_%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 20.06.2023).

4. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.

Додаткова:

1. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. № 3, 2015. URL:<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. Київ: 2019. 16 с. URL:https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/510/3._%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

Нормативне забезпечення:

1. Про соціальні послуги: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст. 73) Редакція від 27.04.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Державна кримінально-виконавча служба України
<https://minjust.gov.ua/dkvs/about/functional>

3. Державна міграційна служба <https://dmsu.gov.ua/>

4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій <https://dsns.gov.ua/>

Семінарське заняття № 7

ТЕМА. ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ КРИЗОВОЇ ТА ЕКСТРЕНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ-СИРОТАМ ТА ДІТЯМ, ЩО ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

Мета: засвоїти суть і особливості практики надання кризової та екстреної допомоги дітям-сиротам і дітям, що позбавлені батьківського піклування в державних та недержавних установах сфери соціальної допомоги.

Питання:

1. Інтервенції у соціальній роботі з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування, в державних установах сфери соціальної допомоги.
2. Центр соціально-психологічної реабілітації для дітей – суб'єкт екстреної (кризової) допомоги.
3. Притулок для дітей – суб'єкт екстреної (кризової) допомоги.
4. Характеристика діяльності соціального гуртожитку.
5. Характеристика соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування, в недержавних соціальних інституціях.

✎ **Вивчіть поняття:** ситуація соціального розвитку дитини, дитина-сирота, інтервенції у соціальній роботі, центр соціально-психологічної реабілітації для дітей, суб'єкт кризової допомоги, притулок для дітей, соціальний гуртожиток.

📁 Виконайте завдання:

1. 😊😐😞 Ознайомтеся зі змістом Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей» від 28 січня 2004 р. № 87 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF#Text> та «Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте особливості надання екстреної соціальної допомоги в зазначених соціальних інституціях. Оформіть у вигляді порівняльної таблиці.

Порівняння особливостей надання екстреної соціальної допомоги у різних соціальних інституціях

Ознаки порівняння	Центри соціально-психологічної реабілітації для дітей	Притулки для дітей	SOS «Дитячі містечка» / БОБФ «Соціальна служба допомоги»
Мета діяльності соціальної інституції			
Напрями роботи			
Особливості соціальної роботи			
Фахівці, що працюють у соціальній інституції			
Категорії клієнтів			

2. ☺ Ознайомтеся зі змістом Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте систему державних установ, які мають вирішувати питання соціального захисту та соціальної допомоги дітям, що потрапили в СЖО.

3. ☺ Ознайомтеся зі змістом Постанови Кабінету Міністрів України «Типове положення про комісію з питань захисту прав дитини». від 24 вересня 2008 р. № 866 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#n380> (дата звернення: 20.06.2023) та визначити призначення та повноваження відповідного державного органу.

4. ☺ Ознайомтеся зі змістом Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту». Від 30 травня 2007 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте особливості надання соціальних послуг соціального гуртожитку.

Література:

Базова:

1. Реформа інтернатних закладів (деінституціалізація). Хмельницька обласна військова адміністрація. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=40310 (дата звернення: 20.06.2023).

2. Служба порятунку дітей. URL:<https://savechild.com.ua/aboutus> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Технології і кейс-менеджмент у сфері захисту дітей. URL: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/tehnologiyi_i_keys-menedzhment_u_sferi_zahistu_ditey.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

4. Ювенальна превенція – важливий напрямок роботи дільничного офіцера поліції. URL:<https://www.naiu.kiev.ua/news/yuvenalna-prevenciya-%E2%80%93-vazhlij-napryamok-roboti-dilnichnogo-oficera-policiyi.html> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Права дитини в закладах соціальної реабілітації в Україні: спеціальна доповідь з питань реалізації національного превентивного механізму / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : офіційне видання. Київ, 2013. 110 с. https://khizr.kharkov.ua/wp-content/uploads/2021/06/prava_dutunu_v_zakladah.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

Нормативне забезпечення:

1. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 01.07.2016 № 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Наказ міністерства внутрішніх справ України. Від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства, та / або насильства за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України. від 22 серпня 2018 р. № 655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту. Постанова Кабінету Міністрів України. Від 30 травня 2007 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей. Постанова Кабінету Міністрів України. Від 28 січня 2004 р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

7. Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей : постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

8. Типове положення про комісію з питань захисту прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України. Від 24 вересня 2008 р. № 866 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#n380> (дата звернення: 20.06.2023).

**ТЕМА. ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ**

Мета: засвоїти суть та особливості практики надання соціальної допомоги в територіальних і реабілітаційних центрах.

Питання:

1. Характеристика діяльності територіальних центрів соціальної допомоги.
2. Фахівці територіального центру соціальної допомоги та особливості їхньої соціальної роботи.
3. Характеристика діяльності реабілітаційних центрів.
4. Фахівці реабілітаційного центру соціальної допомоги та особливості їхньої соціальної роботи.
5. Соціальна реабілітаційна допомога особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

📖 **Вивчіть поняття:** територіальний центр соціальної допомоги, реабілітаційний центр соціальної допомоги, соціальна реабілітація військовослужбовців та ветеранів, соціальна допомога членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, соціальна допомога мігрантам, біженцям, ВПО.

📁 **Виконайте завдання:**

1. 😊😊😊 Ознайомтеся зі змістом постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» від 29 грудня 2009 р. № 1417. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Типового положення про реабілітаційну установу змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень» від 15.02.2016 № 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0338-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та здійсніть порівняння особливості надання соціальних послуг у кожній із соціальних інституцій. Оформіть у вигляді таблиці.

Порівняння особливостей надання соціальних послуг у різних соціальних інституціях

Ознаки порівняння	Територіальні центри соціальної допомоги	Реабілітаційна установа змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень
Мета діяльності соціальної інституції		
Напрями роботи		
Особливості соціальної роботи		
Фахівці, що працюють у соціальній інституції		
Категорії клієнтів		

2. Ознайомтеся з наказом Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин» від 01.10.2020 № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте особливості соціально-реабілітаційної допомоги особам із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин.

3. Спираючись на зміст Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей від 28 січня 2004 р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023), охарактеризуйте можливості соціальної допомоги, що надається дітям у СЖО в умовах Центру соціально-психологічної реабілітації дітей.

4. Ознайомтеся з Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України». від 29 листопада 2022 р. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та виокремите перелік послуг, що надаються державою зазначеним контингентам осіб, та роль фахівців соціальної галузі в їх наданні. Оформіть у вигляді схеми, або конспекту.

Література:

Нормативне забезпечення:

1. Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам

сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин: наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2020 № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами: наказ Міністерства соціальної політики України від 17.12.2018 № 1901. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#n157> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Про затвердження Типового положення про реабілітаційну установу змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: наказ Міністерства соціальної політики України від 15.02.2016 № 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0338-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2007-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 20.06.2023).

6. Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 734. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-%D0%BF#Text>.

7. Типове положення про будинок нічного перебування: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України 14.02.2006 № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Базова:

1. Комплексна програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику. *Запобігання та протидія домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми. МСП*. URL: https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=https://www.msp.gov.ua/files/Behaviour%20Change%20Program%20for%20Girls%20and%20Women_UFPN.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

2. Кращі практики щодо впровадження в об'єднаних територіальних громадах моделі адміністрування надання послуг із соціальної підтримки. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/dec/3pr/d0112.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Рекомендації до роботи з пацієнтами, які пережили полон, тортури чи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. URL: <https://moz.gov.ua/article/for-medical-staff/rekomendacii-do-roboti-z-pacientami-jaki-perezihili-polon-torturi-chi-seksualne-nasilstvo-pov%e2%80%99jazane-z-konfliktom>

4. Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади: роз'яснення для керівників органів місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства. URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/storage/app/sites/92/uploaded-files/yasnennya-dlya-kerivnikiv-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Територіальні центри соціального обслуговування. *Міністерство соціальної політики*. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html> (дата звернення: 20.06.2023).

Семінарське заняття № 10–11

ТЕМА. ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТЕРМІНАЛЬНОЇ, ГОСПІСНОЇ ТА ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ В ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЯХ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

Мета: засвоїти суть і особливості практики надання термінальної, госпісної та паліативної допомоги в державних інституціях сфери соціальної допомоги.

Питання:

1. Паліативна допомога як особливий вид соціальної опіки.
2. Суть та особливості соціальної роботи в госпісах.
3. Суть та особливості соціальної роботи в геріатричних пансіонатах та спеціальних будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів.
4. Центри медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям.

✎ **Вивчіть поняття:** паліативна допомога, госпіс, геріатричний пансіонат та спеціальний будинок-інтернат, Центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям.

Виконайте завдання:

1. ☺☹☹ Ознайомтеся з наказом Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду» від 29.01.2016. № 58 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text> та наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення організації надання паліативної допомоги

в Україні» від 04.06.2020. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/re34892?an=1> та визначте особливості надання відповідного типу соціальних послуг і вимоги до надавачів соціальних послуг за цим спрямуванням, оформіть у вигляді конспекту або інформаційного постеру.

2. Об'єднайтеся у мінігрупи (до трьох осіб) та підготуйте доповідь про суть та особливості соціальної роботи в певній соціальній інституції (геріатричному пансіонаті, спеціальних будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів, центрі медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям) за таким планом: отримувачі соціальних послуг, надавачі соціальних послуг, види соціальних послуг, що надає установа, підпорядкування надавачів соціальних послуг в системі державних соціальних інституцій.

Література:

1. ГО «Українська ліга розвитку паліативної та хоспісної допомоги». URL:<http://ligalife.com.ua/24/> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Паліативна та госпісна медицина. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B0_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 20.06.2023).

3. Паліативна та хоспісна допомога. URL:<https://gematolog.ck.ua/patient/paliativna-ta-hospisna-dopomoga/> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Про удосконалення організації надання паліативної допомоги в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я України. 04.06.2020. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/re34892?an=1> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Про затвердження Положення про центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям: Постанова КМУ від 10 липня 2019 р. № 675. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-2019-%D0%BF#Text>

6. Центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям. КЗ Черкаський обласний спеціалізований будинок дитини. <https://chobdz.lic.org.ua/unikalnyj-tsentr-reabilitatsiyi-dlya-ditej/>

**ТЕМА. ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ
В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ**

Мета: засвоїти суть і особливості надання соціальної допомоги в системі ЦСС, набути елементів практичного досвіду у роботі з клієнтами ЦСС.

Питання:

1. Регіональний ЦСС: завдання та специфіка роботи.
2. Міський, районний, районний у місті, селищний, сільський ЦСС: завдання та специфіка роботи.
3. Зміст та особливості соціальної роботи в Центрах соціальних служб.
4. Категорії клієнтів та специфіка надання соціальних послуг у ЦСС.

✎ **Вивчіть поняття:** регіональний ЦСС, міський ЦСС, районний ЦСС, районний у місті ЦСС, селищний ЦСС, сільський ЦСС.

 Виконайте завдання:

1. ☺ Ознайомтеся з Постановою Кабінету міністрів України. Деякі питання діяльності центрів соціальних служб від 1 червня 2020 р. № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте специфіку роботи ЦСС на регіональному, міському, районному, селищному рівнях та оформіть у вигляді таблиці.

**Специфіка роботи ЦСС
на регіональному, міському, районному, селищному рівнях**

Ознаки порівняння ЦСС	Рівень			
	Регіональний	Міський	Районний	Селищний
Мета діяльності соціальної інституції				
Напрями роботи				
Особливості соціальної роботи				
Категорії клієнтів				

2. ☺☺☺ Об'єднайтеся у мінігрупи (до трьох осіб) та підготуйте сценарій для роботи фахівця соціальної галузі з певною групою клієнтів ЦСС (дітьми з сімей у СЖО; дітьми з інвалідністю; молоддю, що схильна до ризикованої поведінки, та ін.), доберіть всі необхідні методичні матеріали та підготуйтеся до проведення фрагмента заходу під час заняття.

3. ☺ Підготуйте постер для розміщення в соціальних мережах ЦСС для анонсування діяльності за темою вашого сценарію заходу.

4. ☺ На основі контент-аналізу інформації певного ЦСС підготуйте презентацію його напрямів діяльності та накопиченого досвіду соціальної роботи.

Література:

1. Договір про провадження волонтерської діяльності. *Міністерство соціальної політики*. URL: <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/volonterstvo/odvomszrazokdogovoruzvolonterom-2k.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).
2. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах / Практичні рекомендації Київ, 2019. С. 72. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/496.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).
3. Реєстр надавачів соціальних послуг. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/reestr-nadavachiv-socialnih-poslug.html?PrintVersio> (дата звернення: 20.06.2023).
4. Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади: роз'яснення для керівників органів місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства. URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/storage/app/sites/92/uploaded-files/yasnennya-dlya-kerivnikiv-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).
5. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. Київ: 2019. 16 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/510/3._%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf (дата звернення: 20.06.2023).
6. Деякі питання діяльності центрів соціальних служб: Постанова КМУ від 1 червня 2020 р. № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Змістовний модуль 4–5

Практичні аспекти превентивної роботи в державних інституціях сфери соціальної допомоги

Семінарське заняття № 14

ТЕМА. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ В ДЕРЖАВНИХ ЦЕНТРАХ (СЛУЖБАХ) ЗАЙНЯТОСТІ

Мета: ознайомитися з суттю та особливостями соціальної роботи з профілактики в Державних центрах (службах) зайнятості.

Питання:

1. Реалізація державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

2. Профілактика безробіття населення.

3. Запобігання масовому вивільненню працівників, профілактика настання страхового випадку.

4. Профорієнтаційна робота з дітьми та молоддю як важливий напрям соціальної роботи з профілактики.

✎ **Вивчіть поняття:** сфера зайнятості, трудова міграція, профілактика безробіття, профілактика настання страхового випадку, профорієнтація.

📁 **Виконайте завдання:**

1. ☺ Ознайомтеся з наказом Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики». Від 10.09.2015 № 912. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте зміст та особливості соціальної роботи згідно зі стандартом.

2. Ознайомтеся з наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості». Від 16.12.2020 № 2663. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та об'єднавшись у мікрогрупи (до трьох осіб), оберіть певний напрям та визначте особливості соціальної роботи соціальної інституції з: профілактики безробіття, запобігання масовому вивільненню працівників, профілактики настання страхового випадку, здійснення профорієнтаційної роботи з молоддю. Оформіть у вигляді презентації або буклету.

📖 **Література:**

1. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/pro-sluzhbu> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 10.09.2015 № 912. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості: наказ міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Від 16.12.2020 № 2663. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Семінарсько-практичне заняття № 15

ТЕМА. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Мета: порівняти та узагальнити специфіку профілактичної роботи в різних закладах освіти.

Питання:

1. Зміст і особливості роботи профілактичної роботи соціального педагога ЗЗСО.
2. Зміст і особливості роботи профілактичної роботи соціального педагога СЗО.
3. Зміст і особливості роботи профілактичної роботи соціального педагога закладу освіти інтернатного типу.

✎ **Вивчіть поняття:** соціальний педагог, ЗЗСО, СЗО, заклад освіти інтернатного типу.

Виконайте завдання:

1. ☺ Ознайомтеся з наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України». Від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте особливості роботи соціального педагога, що працює в психологічній службі закладу освіти.

2. Об'єднайтеся у мінігрупи (до трьох осіб) та підготуйте сценарій профілактичного закладу (серед учасників освітнього процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей, злочинності, алкоголізму, наркоманії тощо) для роботи фахівця психологічної служби певного закладу освіти: ЗЗСО, СЗО, інтернатного закладу, дошкільного закладу, позашкільного закладу.

Література:

1. Шкільний офіцер поліції. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D0%B5%D1%80_%D0%BF%D0%BE%D0%B%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97#:~:text=% (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 10.09.2015 № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Про затвердження Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу: наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2192-13#Text>. (дата звернення: 20.06.2023).

4. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: наказ міністерства освіти і науки України. Від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Про затвердження Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту: постанова Кабінету Міністрів України. від 25 червня 2020. № 526. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації: Постанова Кабінету Міністрів України. Від 8 серпня 2012 р. № 734. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-%D0%BF#Text>.

Семінарсько-практичне заняття № 16

ТЕМА. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ В ПОЛІЦІЇ

Мета: вивчити специфіку профілактичної роботи в поліції.

Питання:

1. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики шкільного офіцера поліції.
2. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в ювенальній превенції.

 **Вивчіть поняття:** шкільний офіцер поліції, зелена кімната.

Виконайте завдання:

1. ☺ Ознайомтеся зі змістом програми «Шкільний офіцер поліції». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D0%B5%D1%80_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97#:~:text=% (дата звернення: 20.06.2023) та визначте можливості для співпраці соціального педагога закладу освіти з представниками поліції згідно з її змістом з метою здійснення комплексної профілактичної діяльності зі здобувачами освіти.

2. Ознайомтеся зі змістом профілактичної діяльності ювенальної превенції за наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» Від 19.12.2017 № 1044. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-127)

18#Text і рекомендованою літературою та розробіть інформаційну листівку (постер) про профілактичну діяльність ювенальної превенції для певної категорії: здобувачі освіти (окремо для молодшої та старшої школи); батьки та опікуни учнів; класні керівники, що здійснюють профілактичну просвітницьку діяльність).

Література:

1. Деремо А. Технології і кейс-менеджмент у сфері захисту дітей. Огляд Платформи із захисту дітей у Східній Європі URL:<https://childhub.org/uk/child-protection-online-library/tekhnologii-i-keys-menedzhment-u-sferi-zakhistu-ditey-oglyad> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику. *Запобігання та протидія домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми. МСП.* URL: https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=https://www.msp.gov.ua/files/Behaviour%20Change%20Program%20for%20Girls%20and%20Women_UFPH.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

3. Служба порятунку дітей. URL: <https://savechild.com.ua/aboutus> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Технології і кейс-менеджмент у сфері захисту дітей. URL: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/tehnologiyi_i_keys-menedzhment_u_sferi_zahistu_ditey.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

5. Шкільний офіцер поліції. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D0%B5%D1%80_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97#:~:text=% (дата звернення: 20.06.2023).

6. Ювенальна превенція – важливий напрямок роботи дільничного офіцера поліції. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/news/yuvenalna-prevenciya-%E2%80%93-vazhliivij-napryamok-roboti-dilnichnogo-oficera-policiyi.html> (дата звернення: 20.06.2023).

Нормативне забезпечення:

1. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 10.09.2015 № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: наказ міністерства освіти і науки України. Від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Семінарське заняття № 17

ТЕМА. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СФЕРИ

Мета: ознайомитися з практикою соціальної роботи з профілактики в закладах пенітенціарної системи.

Хід заняття:

1. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в Секторі ювенальної пробації.
2. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в колонії.
3. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в навчальному центрі при кримінально-виконавчій установі закритого типу.

✎ **Вивчіть поняття:** ювенальна пробація, колонія, пенітенціарна система, навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу.

📁 **Виконайте завдання:**

1. ☺ Ознайомтеся зі змістом Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації». Від 18.08.2017 № 2649/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та створіть інформаційну листівку/презентацію про зміст та особливості соціальної роботи з профілактики у секторі Ювенальної пробації.

2. ☺ Ознайомтеся зі змістом наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених» Від 16.05.2016 № 1418/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та заповніть таблицю.

Програми диференційованого виховного впливу на засуджених

Ознаки порівняння	Назва програми							
	«Освіта»	«Професія»	«Правова провіта»	«Духовне відродження»	«Творчість»	«Фізкультура і спорт»	«Подолання алкогольної залежності»	«Формування життєвих навичок у повнолітніх засуджених»
Мета програми								
Зміст програми								
Суб'єкти реалізації програми								
Категорія клієнтів								

3. ☺ Ознайомтеся з постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту» від 25 червня 2020. № 526. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та «Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації». Від 8 серпня 2012 р. № 734. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-%D0%BF#Text> та заповніть таблицю.

Особливості виховного впливу на засуджених у школах та училищах соціальної реабілітації

Ознаки порівняння	Загальноосвітня школа соціальної реабілітації	Професійне училище соціальної реабілітації
Категорії вихованців		
Особливості закладу та його обмеження		
Суб'єкти, що здійснюють соціально-профілактичну діяльність		

4. ☺ Ураховуючи особливості контингенту шкіл та училищ соціальної реабілітації розробіть презентацію для проведення вікторини / гри на платформі Kahoot / інтерактивний кросворд або інформаційний буклет для їх вихованців, що можна використовувати персоналу психологічної служби цих установ для проведення профілактики розвитку залежної або делінквентної поведінки.

📖 Література:

Базова:

1. Адреси клінік, дружніх до молоді в Києві. URL: <https://health.kyivcity.gov.ua/content/adresy-klinik-druzhnih-do-molodi.html> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Виховний вплив на засуджених до позбавлення волі. URL:https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%92%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2_%D0%BD%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B4%D0%BE_%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%96 (дата звернення: 20.06.2023).

3. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» (ЦГЗ). URL:<https://www.phc.org.ua/pro-centr> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику. *Запобігання та протидія домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми. МСП*. URL: https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=https://www.msp.gov.ua/files/Behaviour%20Change%20Program%20for%20Girls%20and%20Women_UFPH.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

5. Материнство, сім'я, діти. URL: <https://www.msp.gov.ua/main/Zahist-materinstva-simi-ta-ditey.html> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Перелік центральних органів виконавчої влади України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2_%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%BE%D1%97_%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 20.06.2023).

7. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах / Практичні рекомендації Київ, 2019. С 72. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/496.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

8. Працюй ВІЛЬНО! *Міністерство соціальної політики*. (проект для створення безбар'єрного простору в Україні). URL: <https://www.msp.gov.ua/content/pracyuy-vilno.html> (дата звернення: 20.06.2023).

9. Сектор ювенальної пробації інформує: профілактика правопорушень серед неповнолітніх у Полтаві. URL: <https://kolo.news/category/suspilstvo/25984> (дата звернення: 20.06.2023).

10. Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб : навч. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 248 с.

11. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.

12. Ювенальна превенція – важливий напрямок роботи дільничного офіцера поліції. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/news/yuvenalna-prevenciya-%E2%80%93-vazhlivij-napryamok-roboti-dilnichnogo-oficera-policiyi.html> (дата звернення: 20.06.2023).

Нормативне забезпечення:

1. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 10.09.2015 № 912. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 01.10.2020 № 677. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Наказ міністерства внутрішніх справ України. Від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Про затвердження Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу: наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства юстиції України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2192-13#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених: наказ Міністерства юстиції України. Від 16.05.2016 № 1418/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Про затвердження Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту: постанова Кабінету Міністрів України. від 25 червня 2020. № 526. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

7. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту. Постанова Кабінету Міністрів України. Від 30 травня 2007 р. № 783. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

8. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган із питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації. Наказ Міністерства юстиції України. Від 18.08.2017 № 2649/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

9. Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації: постанова Кабінету Міністрів України. Від 8 серпня 2012 р. № 734. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-%D0%BF#Text>

10. Типове положення про будинок нічного перебування: наказ Міністерства праці та соціальної політики України 14.02.2006 № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Семінарське заняття № 18

ТЕМА. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНО-РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Мета: ознайомитися з практикою соціальної роботи з профілактики соціально-ризикованої поведінки в закладах охорони здоров'я.

Питання:

1. Державний стандарт соціальної послуги профілактики.
2. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики у поліклініках, дружніх до дитини / до молоді.
3. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в Державній установі «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України».

✎ **Вивчіть поняття:** клініка, дружня до дитини / до молоді, Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України».

📁 Виконайте завдання:

1. ☺ Ознайомтеся з наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення організації надання медичної допомоги дітям підліткам та молоді». Від 02.06.2009 № 383. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0383282-09#Text> (дата звернення: 20.06.2023) та визначте особливості надання допомоги в умовах «Клініки, дружньої до молоді». Спираючись на досвід роботи таких установ, розробіть інформаційний постер для ознайомлення підлітків з особливостями таких установ та можливостями отримати в них першу необхідну інформацію та допомогу.

2. ☺ Ознайомтеся з ресурсами сайту соціальної інституції Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України», оберіть цікавий для Вас курс для підвищення власної професійної кваліфікації у напрямі профілактики соціальних ризиків, що можуть здійснювати фахівці соціальної сфери, що працюють у закладах охорони здоров'я та за можливості пройдіть його в умовах інформальної освіти, після чого підготуйте інформаційний буклет або листівку, що можна використовувати

соціальному педагогу ЗЗСО в межах проведення профілактичних програм зі здобувачами загальної середньої освіти. Отриманий під час проходження курсу на платформі ЦГЗ сертифікат разом із файлом-описом компетентностей курсу потрібно прикріпити до секції Додаткова активність для зарахування додаткових балів.

Література:

1. Адреси клінік, дружніх до молоді в Києві. URL: <https://health.kyivcity.gov.ua/content/adresy-klinik-druzhnih-do-molodi.html> (дата звернення: 20.06.2023).
2. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» (ЦГЗ). URL: <https://www.phc.org.ua/pro-centr> (дата звернення: 20.06.2023).
3. Міністерство охорони здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/> (дата звернення: 20.06.2023).
4. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 10.09.2015 № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
5. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 01.10.2020 № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023).
6. Про удосконалення організації надання медичної допомоги дітям підліткам та молоді. Наказ Міністерства охорони здоров'я України. Від 02.06.2009 N 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0383282-09#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

Семінарське заняття № 19

ТЕМА. ОСНОВИ ГРАНТОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ ТА ВОЛОНТЕРСЬКІ ІНІЦІАТИВИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Мета: опанувати основи грантової соціально-проектної діяльності недержавних соціальних інституцій та волонтерські ініціативи в умовах війни в Україні.

Питання:

1. Грантова система в Україні за часів війни.
2. Практичні аспекти соціального партнерства у грантовій соціально-проектній діяльності.
3. Управління грантовою діяльністю.

4. Робота з надання соціальних послуг в умовах мультидисциплінарної мобільної команди.

5. Моніторинг та оцінка наданих послуг та впровадження соціальних проєктів.

6. Стратегічне планування діяльності надавачів соціальних послуг у недержавному секторі.

7. Прозорість та підзвітність організацій.

8. Основи волонтерського менеджменту.

✎ **Вивчіть поняття:** грант, грантодавці, мультидисциплінарна команда, моніторинг та оцінка наданих послуг, стратегічне планування, волонтерський менеджмент.

📁 **Виконайте завдання:**

1. ☺ Підготуйте проєктну пропозицію за зразком грантової заявки у додатку К.

2. ☺ Намалюйте схему організації партнерства між державними та недержавними організаціями для організації якісної реалізації проєкту за грантовою пропозицією.

📖 **Література:**

Базова:

1. Безпалько О. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи : монографія. Київ : Науковий світ, 2006. 363 с.

2. Все про соціальну роботу : навч. енциклопед. словник-довідник / За наук. ред. В. М. Пічі; уклад. : Н. М. Гайдук, Л. Є. Клос, О. Я. Бік та ін. Вид. 2-ге, виправлене, перероб. та допов. Львів : «Новий Світ 2000», 2013. 616 с.

3. Костіна В. В., Могилка О. П. Забезпечення доступу до послуг зі зменшення шкоди для представників груп ризику щодо інфікування на ВІЛ під час війни. Матеріали І Міжнародного науково-практичного форуму «Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи», (м. Полтава, 26 вересня 2024 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 522–525. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/24760>.

4. Костіна В. Могилка О. Робота соціальних працівників у міждисциплінарних мобільних командах: аналіз закордонного досвіду та вітчизняні практики під час війни в Україні. Ввічливість. Humanitas. 2024. (4) С. 37, С. 31–40.

5. Кращі практики щодо впровадження в об'єднаних територіальних громадах моделі адміністрування надання послуг із соціальної підтримки. URL:<https://www.msp.gov.ua/files/dec/3pr/d0112.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Лях Т., Спіріна Т., Рогожинська В. Принципи міждисциплінарної взаємодії у соціальній роботі. Humanities science current issues. 2020. Т. 3, № 27. С. 224–228. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203727>

7. Могилка О. П., Костіна В. В. Соціальне проєктування в умовах. війни в Україні: досягнення та нові виклики. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 жовтня 2023 р. : збірник наукових праць. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. С. 191–198 (8 стор., 0,3 д.а). <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/e331e586-68dd-42d1-a140-fcee78d5bb4c>.

Додаткова:

1. Дорожня карта до самозарадності громадського сектора. Регіональний порядок денний на 2022–2026 pp. URL: https://ednannia.ua/images/Reg_poryad_broshura_A4_Preview.pdf (дата звернення: 20.01.2026).

2. Путівник з волонтерства в Україні: Законодавство, менеджмент, найкращі практики. Київ. 2023. 88 с.

Семінарське заняття № 20

ТЕМА. ПІДСУМКОВЕ ЗАНЯТТЯ

Мета: узагальнити матеріали курсу, набути навичок публічного захисту власного дослідження з проблем соціальної роботи в державних та недержавних соціальних інституціях

Питання:

1. Захист ІНДЗ.
2. Підсумкове тестування.

✂ **Вивчіть поняття:** повторіть всі поняття курсу (підготуйтеся до перевірки).

📁 Виконайте завдання:

1. ☺ Підготуйте до захисту доповідь за матеріалами ІНДЗ на 5–7 хв та відповідну презентацію до неї.
2. ☺ Повторіть за конспектом матеріали курсу та підготуйтеся до тестування.

📖 Література:

Базова:

1. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNE-UPRAVLINNYA-2012.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах / Практичні рекомендації Київ, 2019. С 72. URL:<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/496.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб : навч. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 248 с.

4. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.

5. Ярошенко А. О., Семигіна Т. В., Сухицька Н. В. Історія та теорія соціальної політики України : навч. посіб. / За ред. А.О. Ярошенко. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 289 с.

Додаткова література:

1. Бойко Т. Як створити потужну державну інституцію. Дорослий погляд на світ. URL:[19.06.2023.https://lb.ua/blog/tetiana_boiko/561229_yak_stvoriti_potuzhnu_derzhavnu.html](https://lb.ua/blog/tetiana_boiko/561229_yak_stvoriti_potuzhnu_derzhavnu.html) (дата звернення: 20.06.2023).

2. Гусак Н. Є. Кейс-менеджмент внутрішньо-переміщених осіб : метод. реком. Київ, 2015. 62 с. URL:<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b79071d0-eb42-4d46-b104-d7263fc41b22/content> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. № 3, 2015. URL:<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=821> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. Київ: 2019. 16 с. URL: <http://surl.li/xdfn> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Токарева У. Модель інтегрованих соціальних послуг для українських громад. Соледар. 2019. 88 с.

Нормативне забезпечення:

1. Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0293203-02#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Деякі питання діяльності центрів соціальних служб: Постанова КМУ від 1 червня 2020 р. № 479. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України. Від 04.05.2023. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

5. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 10.09.2015 № 912. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Про затвердження Плану роботи Міністерства соціальної політики України на 2023 рік. URL: https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2023/169.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

7. Про організацію надання соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України. від 1 червня 2020. № 587. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>(дата звернення: 20.06.2023).

8. Про соціальні послуги: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст. 73) Редакція від 27.04.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

Мета здійснення індивідуального науково-дослідного завдання полягає в подальшій систематизації, засвоєнні та поглибленні теоретичних знань з даного курсу, а також у набутті досвіду реалізації умінь зі здійснення соціальної роботи в державних соціальних інституціях.

Одним із найважливіших надбань, що набувають здобувачі вищої освіти, є опанування теоретичними та практичними аспектами здійснення соціальної роботи в державному та недержавному секторах.

ІНДЗ із дисципліни «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях» є обґрунтування суті та особливостей власного бачення, розробка соціального проєкту (або програми) та підготовка до захисту буклету-презентації, що забезпечить вирішення певної соціальної проблеми з використанням потенціалу державних та / або недержавних соціальних інституцій.

4.1 Поради для виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань

Завдання № 1. *Написання соціального проєкту / програми, що забезпечить вирішення певної соціальної проблеми з використанням потенціалу державних та недержавних соціальних інституцій*

Методика виконання ІНДЗ. Під час виконання завдання на основі аналізу й узагальнення існуючого нормативного забезпечення та досвіду комплексно-цільових програм, що реалізовано в державних інституціях системи соціальної допомоги, обґрунтуйте можливості та розробіть власний соціальний проєкт (або програму) та підготуйте до захисту буклет-презентацію, що забезпечить вирішення певної соціальної проблеми з використанням потенціалу державних та недержавних соціальних інституцій. У роботі над вирішенням певної соціальної проблеми може брати участь 3–4 здобувачі освіти, кожен з яких має зробити власний аналіз певного досвіду та підготувати напрям роботи за комплексною програмою.

Соціальні проблеми:

1. Соціальна робота з дітьми та молоддю з девіантною поведінкою у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

2. Соціальна робота з бездоглядними та безпритульними дітьми у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

3. Соціальна робота із сім'ями ВПО у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

4. Соціальна робота з людьми літнього віку у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

5. Соціальна робота з безробітними у державних соціальних та / або недержавних інституціях.

6. Соціальна робота із сім'ями у СЖО у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

7. Соціальна робота з людьми з інвалідністю у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

8. Соціальна робота з жертвами торгівлі людьми у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

9. Соціальна робота з інклюзії дітей та молоді з інвалідністю у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

10. Соціальна робота з реабілітації ветеранів та постраждалих від військових конфліктів у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

11. Соціальна робота з реабілітації людей з адикціями у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

12. Соціальна робота з адаптації мігрантів та біженців у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

13. Соціальна робота з адаптації людей, що вийшли із закладів пенітенціарної системи у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

14. Соціальна робота з профілактики ризикованої поведінки підлітків у державних та / або недержавних соціальних інституціях.

15. Соціальна робота з молоддю в умовах закладів пенітенціарної системи.

Завдання № 2. Соціальна реклама до проєкту / програми СРвДіНДСІ

Методика виконання ІНДЗ. Під час виконання другого індивідуального науково-дослідного завдання здобувачі вищої освіти мають розробити соціальну рекламу (постер для соціальних мереж, буклет, листівку тощо) щодо вирішення обраної у завданні 1 проблеми з використанням потенціалу державних та / або недержавних соціальних інституцій.

Під час виконання завдання 2 слід звернути увагу на таке:

1) дотримуватися всіх вимог ст. 12 ЗУ «Про рекламу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>;

2) подавати інформацію логічно, послідовно, користуючись правилом (менше вербального та більше наочного контенту);

3) використовувати чіткі, легкі у сприйнятті шрифти, розмір яких не менший за 12 рт.;

- 4) не використовувати фото та відео без дозволу тих, хто є на них;
- 5) подавати за один раз (на 1 сторінці) інформацію, що складається менше ніж із 7 блоків (об'єктів) для кращого її запам'ятовування;
- 6) подавати інформацію в цікавій та легкій для утворення асоціацій формі;
- 7) пам'ятати, що найголовніша інформація має йти на початку та наприкінці повідомлення, бо вона краще запам'ятовується;
- 8) сприяти підвищенню позитивного іміджу професії соціальна робота взагалі та державних соціальних інституцій зокрема.

4.2 Правила оформлення ІНДЗ

Оформлення результатів дослідження, а також формулювання загальних висновків потребують дотримання вимог для будь-якого наукового дослідження: точність, логічність, послідовність, доказовість, аргументованість, вірогідність.

ІНДЗ виконують у комп'ютерний спосіб і роздруковують на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм). Текст та інші надруковані і вписані елементи за насиченістю мають бути чорними, контури літер і знаків чіткими, без ореола і розшиту фарби. Насиченість літер і знаків має бути однаковою в межах усього оригіналу. При комп'ютерному набиранні тексту дозволяється використовувати всі можливості редактора Word (версії 6.0, 7.0).

Основний текст набирається на сторінці формату А4 з полями зверху 2,0 см, знизу 2,0 см, зліва 2,0 см, справа 1,0 см, поле для колонцифри 1,5 см. Для набору використовується шрифт Times New Roman, 14 кегль. Рядки вирівнюють за шириною, абзацний відступ 1,2 см; міжрядковий інтервал – полуторний. Обов'язково має бути включений перенос слів.

Іноземні імена і назви. Прізвища іноземних вчених, назви зарубіжних фірм, компаній і установ пишуть в українській транскрипції, але при першому згадуванні наводять у дужках назву мовою оригіналу. Назви фірм, компаній, установ пишуть у лапках (за виключенням назв, які є літерною аббревіатурою).

Скорочення в тексті. Скорочують слова, які стоять перед цифрою і позначають посилання на той чи інший елемент у тексті: том – т.; випуск – вип.; видання – вид.; розділ – розд.; додаток – дод.; частина – ч.; сторінка – с.; рисунок – рис.; таблиця – табл.; номер – №, пункт – п.

Скорочують пояснювальні слова і словосполучення: та інше – та ін.; таке інше – т. ін.; дивись – див.; порівняй – пор. Але ці ж слова всередині речення не скорочують.

У тексті, включаючи таблиці та ілюстрації, можна використовувати тільки скорочення слів та словосполучень, встановлених правилами орфографії та нормативними документами, зокрема стандартом. Інші способи скорочення не припускаються.

У тексті використовують тільки ті аббревіатури, які попередньо пояснені.

При поділенні тексту на розділи, підрозділи, пункти і підпункти кожний із них нумерують арабськими цифрами, наприклад, 1 – перший розділ, 1.1 – перший підрозділ першого розділу, 1.1.1 – перший пункт першого підрозділу, 1.1.1.1 – перший підпункт першого пункту. Після номера розділу, підрозділу, пункту, підпункту крапку не ставлять.

Заголовки розділів необхідно розміщувати по центру рядка і набирати прописними літерами без крапки в кінці, без підкреслення. Переноси слів у заголовках не дозволяються.

Заголовки підрозділів слід починати з абзацного відступу і набирати рядковими літерами, крім першої прописної, без крапки в кінці. Відстань між заголовками і наступним або попереднім текстом дорівнює одному пустому рядку.

Розміщують таблиці у науковій праці безпосередньо після посилання на них у тексті. Коли таблиця займає багато місця, тоді її виконують на окремій сторінці і розміщують відразу після тієї сторінки, де є посилання на неї. Якщо таблиця безпосередньо з текстом не пов'язана, то її можна навести у додатках. Над таблицею пишуть її назву, яка стисло характеризує значення зібраних у таблиці даних. Назву таблиці розміщують симетрично до тексту та друкують рядковими літерами (окрім першої прописної) і розміщують справа над таблицею.

Таблиця ____

НАЗВА ТАБЛИЦІ (зразок)

Методи соціальної допомоги сім'ям	Кількісний показник
Індивідуальна матеріальна допомога	73
Психологічний тренінг для батьків	8

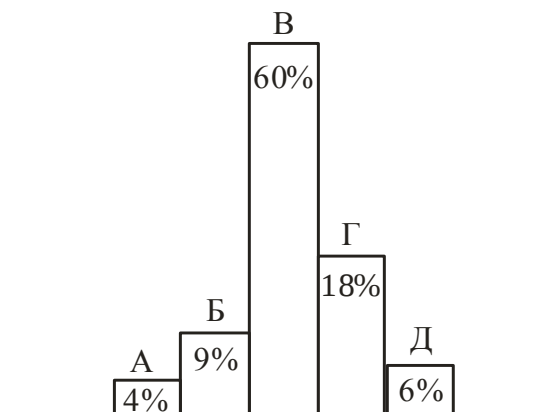
Таблиці нумерують у межах розділу, номер таблиці складається з номера розділу та порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою.

Слово «Таблиця ____» вказують один раз зліва над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть «Продовження таблиці ____» та вказують її номер.

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) нумерують арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, які розділені крапкою. Ілюстрації можуть мати назву, яку розміщують після

пояснювальних даних, наприклад, «Рис. 4.1 – Порівняльна діаграма витрат часу». Розмір ілюстрацій має бути мінімальним, але з урахуванням зменшення в масштабі 1:2.

Наприклад:



А – відрядження; Б – незаплановані зустрічі; В – засідання, інструктивні наради, збори;
Г – робота з документацією; Д – розмови по телефону.

Рис. 4.1. Порівняльна діаграма витрат часу

Додатки оформлюють як продовження тексту навчальної книги, що позначаються прописними буквами української абетки (за виключенням Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ї). Якщо у додатку є рисунки, таблиці і формули, вони нумеруються наскрізною нумерацією у межах кожного додатка.

Список літературних джерел є обов'язковим елементом ІНДЗ. Зміст списку дає уявлення про те, наскільки його автор зумів вивчити стан досліджуваної проблеми, а також наскільки він володіє інформацією щодо об'єкта й предмета власного дослідження.

До списку літератури до ІНДЗ включають тільки використані або цитовані інформаційні джерела. Розміщують список у кінці роботи, після загальних висновків.

Оформлення списку літературних джерел виконують одним із таких варіантів:

- 1) за алфавітом (найбільш бажаний варіант);
- 2) у послідовності першого згадування робіт;
- 3) у хронологічному порядку.

Обсяг списку літературних джерел не враховується в загальну кількість обсягу роботи, але не може перебільшувати 5 % від її загального обсягу. Відомості про кожне літературне джерело записують відповідно до існуючих правил бібліографічного опису друкованих праць, встановлених стандартом Приклади оформлення списку використаних джерел відповідно до «Національного стандарту України ДСТУ 302:2015 Бібліографічне посилання. Загальні положення

та правила складання». Відомості про документ, опублікований іншою мовою, ніж мова основного тексту, у бібліографічних посиланнях незалежно від їх типу (позатекстове, підрядкове, внутрішньотекстове) наводять мовою оригіналу.

- Бібліографічний опис книги одного автора включає прізвище та ініціали автора, назву книги, відомості, що уточнюють зміст, призначення та повторність видання книги, місце видання, рік видання і кількість сторінок у книзі.

Приклад:

Толстоухова С. В., Яременко О. О., Вакуленко О. В. та ін. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді : метод. посіб. Київ : ДДССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. С. 18–39, 63–68.

- Бібліографічний опис словника виконують за правилами бібліографічного опису книги.

- Зведений бібліографічний опис багатотомного видання подібний до опису книги. Відомості про те, зі скількох томів складається видання, вказують безпосередньо після назви видання, відокремивши його двокрапкою (:). Якщо багатотомне видання вийшло з друку протягом кількох років, то наводять рік виходу першого і через тире рік останнього тому.

Приклад:

Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть : монографія. *Соціальна робота*. Книга 1. Київ : УДЦССМ, 2001. 344 с.

- У бібліографічному описі статті з періодичного видання спочатку наводять відомості про статтю, а потім про видання, в якому її розміщено. Відомості про статтю включають прізвище (у називному відмінку) автора статті та її повну назву. Відомості про видання включають його назву (в лапки назву журналу не беруть), рік виходу журналу і його номер (число). У кінці опису вказують сторінки, на яких розміщена стаття у даному журналі (її початок і кінець). Для позначення кількості сторінок застосовують літеру «С» і арабські цифри.

Приклад: Бех І. Д Принципи організації виховного процесу у спеціальних школах. Початкова школа. 1995. № 2. С. 6–8.

Коли бібліографічні описи у списку пронумеровані, то щоб зробити посилання, у тексті після згадування про конкретний документ (або після наведення цитати з нього) у квадратних дужках вказують порядковий номер документа арабськими цифрами, за яким його наведено у списку літературних джерел: [17]. За необхідності вказують конкретні сторінки згадуваного джерела (особливо коли наводять цитату): [24, с. 72]. Для багатотомних видань може бути вказаний і номер тому: [32, т. 3, с. 232].

Електронні документи: Конвенція ООН про права дитини. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.12.2021).

РОЗДІЛ 5 ОСНОВНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

5.1 Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

*5.1.1 Критерії підсумкового оцінювання здобувачів вищої освіти з дисципліни
«Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»*

Оцінка «90–100» ставиться здобувачу/чці вищої освіти, коли він / вона має фундаментальні знання з дисципліни та демонструє обґрунтовані, логічні, послідовні, теоретичні та правильні відповіді на поставлені запитання, а також правильно застосовує теоретичні знання при розв'язуванні конкретного практичного завдання (кейсів), що стосується соціальної роботи в державних та / або недержавних соціальних інституціях. Здобувач вищої освіти демонструє знання у галузі розробки та втілення знань і вмінь при розв'язанні практичних завдань, розкриває особливості використання певних інструментів у роботі державних соціальних інституцій, правильно і в логічній послідовності може давати відповіді на питання, що стосуються проблем надання соціальних послуг у державному та недержавному секторі соціальної роботи, а також виявляє творчі здібності у розумінні та використанні навчального матеріалу та здатність до самостійної діяльності, набувши досвіду організації соціальної роботи в державних соціальних інституціях.

Оцінка «74–89» ставиться здобувачу/чці вищої освіти тоді, коли здобувач /ка вищої освіти має ґрунтовні знання та надає відповіді на питання, що є логічними та послідовними, але містять деякі неточності несуттєвого характеру, або здобувач/ка допускає незначні помилки при вирішенні практичних завдань (кейсів), що демонструє рівень вмінь у професійній діяльності в державному та / або недержавному секторі сфери соціальної допомоги.

Оцінка «60–73» ставиться здобувачу/чці вищої освіти тоді, коли він / вона демонструє достатній рівень знань, але у відповідях є суттєва помилка хоча б на одне з поставлених питань або надано відповіді не в повному обсязі до поставлених питань, або порушена логічність і послідовність у відповіді на питання. Здобувач/ка також допускає незначні помилки при вирішенні практичного завдання (кейсів).

Оцінка «35–59» ставиться здобувачу/чці вищої освіти тоді, коли знання з теорії та практики соціальної роботи в державних та / або недержавних соціальних інституціях є фрагментарними, у здобувача освіти навчання накопичено недостатню кількість балів, у відповіді під час підсумкової атестації є суттєві помилки на кілька питань білета під час заліку, або надано

відповіді, що не розкривають суті поставлених питань, містять лише окремі відомості з питань курсу. Здобувач/ка також має проблеми з вирішенням та допускає значні помилки при вирішенні практичного завдання (кейсів).

Оцінка «0–34» ставиться, якщо у здобувача/ки вищої освіти впродовж навчання накопичено недостатню кількість балів, а також не надано ніякої відповіді на питання білета під час заліку, практичне завдання не вирішене або містить значні помилки, для виправлення яких є необхідність у повторному прослуховуванні курсу.

5.1.2 Критерії оцінювання розв'язання студентами завдань під час аудиторних занять

Оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти відбувається у 2 етапи. Спочатку викладач встановлює, до якого з чотирьох рівнів належить діяльність здобувачів вищої освіти, потім у межах даного рівня визначає повноту діяльності здобувачів вищої освіти та відповідно до певного коефіцієнта переводить це у бали на занятті (наприклад, рівень А – $100-90 \text{ балів} \cdot 0,01$ (якщо за це заняття максимальна оцінка 1 бал, як зазначено в силабусі та робочій програмі) $\rightarrow$ 1, або 0,9 балів).

I рівень – незадовільний (1–59 бали). Здобувач/ка вищої освіти намагається розв'язати типові завдання щодо здійснення соціальної роботи в державних та / або недержавних соціальних інституціях, встановлює лише деякі з його елементів, допускає суттєві помилки. Розв'язує завдання, як правило, на підставі свого власного досвіду, застосовуючи лише окремі елементи знань із курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях».

II рівень – середній (60–73 бали). Здобувач/ка вищої освіти розв'язує типові завдання щодо здійснення соціальної роботи в державних та / або недержавних соціальних інституціях, встановлює основні її елементи, але допускає помилки. У процесі розв'язання завдання він демонструє базові знання з курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях». У процесі вирішення проблеми визначає діяльність окремих суб'єктів надання соціальної допомоги в державному секторі.

III рівень – достатній (74–89 бали). Здобувач/ка вищої освіти розв'язує нове для себе завдання, виявляючи при цьому ґрунтовні знання щодо надання допомоги з використанням потенціалу державних та / або недержавних соціальних інституцій. У процесі розв'язання завдання він / вона демонструє наявність сформованих вмінь із курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях». До вирішення соціальної проблеми підходить із різних сторін, із застосуванням потенціалу декількох суб'єктів

надання соціальної допомоги, що діють у державному та недержавному секторах. У процесі виконання завдання оцінює можливі наслідки, виражає гуманне ставлення до клієнтів.

IV рівень – високий (100–90 бали). Здобувач/ка вищої освіти розв'язує нове для себе завдання, виявляючи при цьому фундаментальні знання та вміння щодо здійснення соціальної роботи в державних та недержавних соціальних інституціях. У процесі розв'язання завдання він / вона спирається на досвід, що отримано під час опанування курсу «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях», а також знання з інших соціально-педагогічних, психологічних дисциплін; генерує нові ідеї, підходи, гіпотези щодо вирішення проблеми. До вирішення соціальної проблеми підходить комплексно, із застосуванням потенціалу суб'єктів надання соціальної допомоги, що діють у державному та недержавному секторі. У процесі розв'язання завдання оцінює діяльність її учасників і прогнозує можливі наслідки, виражає гуманне ставлення до клієнтів, а також використовує вітчизняний та зарубіжний досвід для ефективного вирішення проблеми. Здійснює рефлексію щодо своєї можливої діяльності у цій ситуації.

5.1.3 Критерії оцінювання якості виконання ІНДЗ

Оцінювання ІНДЗ здобувачів/ок вищої освіти відбувається за трьома напрямками:

1. За виконане теоретичне дослідження. Оцінюється зроблений аналіз літературних джерел, вміння самостійно викладати матеріал, використання категорій роботи з проблем соціальної роботи в державному секторі.

2. За пропозиційну частину. Оцінюється новизна, самостійність пропозицій здобувача/ки, можливість практичного застосування розроблених засобів.

3. За доповідь. Оцінювання здійснюється відповідно до критеріїв, наведених у *табл. 5*.

Таблиця 5

Критерії оцінювання якості доповіді з захисту ІНДЗ

Характеристики якості доповіді	Критерії якості доповіді			
	1-й рівень	2-й рівень	3-й рівень	4-й рівень
Актуальність	Актуальність дослідження не обґрунтовано	Актуальність дослідження обґрунтовано недостатньо, лише з однієї сторони	Актуальність дослідження обґрунтовано з різних сторін	Актуальність дослідження обґрунтовано різнобічно, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку соціальної роботи і соціальної політики

Характеристики якості доповіді	Критерії якості доповіді			
	1-й рівень	2-й рівень	3-й рівень	4-й рівень
Практична значущість	Матеріал дослідження не можна використати у практичній діяльності	Після доробки деякі матеріали дослідження можна використати у практичній діяльності	Усі матеріали дослідження підготовлено до використання у практичній діяльності	Подано методичні рекомендації із застосування наведених матеріалів
Особистий внесок автора дослідження	Автором наведено окремі з існуючих теоретичних досліджень та методичних матеріалів	Автором наведено велику кількість існуючих теоретичних досліджень, а також зроблено спробу їх класифікації	Автором зроблено узагальнення теоретичних досліджень з даної проблеми, здійснено обробку існуючих методичних матеріалів	Автором самостійно зроблено теоретичний аналіз даної проблеми, розроблено власні методичні матеріали
Обґрунтованість	Основні положення доповіді не обґрунтовано	Положення доповіді обґрунтовано недостатньо	Окремі положення доповіді обґрунтовано недостатньо	Усі положення доповіді обґрунтовано
Культура доповіді	У доповіді відсутні основні її частини (постанова проблеми, шляхи її вирішення, висновки). Мова доповідача неграмотна, наукові терміни і категорії не використовуються. Неправильно використано час, відведений для доповіді	У доповіді недостатньо виділено основні її частини (постанова проблеми, шляхи її вирішення, висновки). Доповідач неправильно використовує наукові терміни і категорії. Нераціонально використано час, відведений для доповіді	У доповіді поставлено проблему, визначено шляхи її вирішення. Окремі терміни і наукові категорії використано неправильно, але зроблено правильні висновки. Мова доповідача в цілому грамотна	У доповіді поставлено проблему, визначено шляхи її вирішення, зроблено висновки. Мова доповідача грамотна, правильно використано наукові терміни і категорії. Правильно використано час, відведений для доповіді

5.2 Організація змісту та оформлення методичної папки

Методична папка є скарбничкою самостійного доробку здобувача вищої освіти з дисципліни «Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях». До змісту методичної папки входять як обов'язкові матеріали для здійснення відповідного виду діяльності, так і додаткові методичні наробки, аналіз яких дає можливість викладачеві об'єктивно визначити рівень опанування знаннями та вміннями, необхідними для виконання соціальної роботи в державних та недержавних соціальних інституціях.

До методичної папки мають бути оформлені всі індивідуальні та групові завдання.

До основних матеріалів відносяться всі завдання, що позначено ☺ та ☺☺☺, а також словник термінів.

Допоміжними матеріалами є завдання, що не мають позначок біля тексту.

Матеріали методичної папки оформлюють на аркушах формату А4 окремо для кожного семінарського заняття, визначаючи його тему, та збирають у вигляді папки.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Безпритульні діти – діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або родину, заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання.

Благодійна організація – організаційно-правова форма благодійних фондів.

Благодійний фонд – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом України «Про благодійництво та благодійні організації», має учасників та управляється учасниками, які не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності.

Будинки-інтернати для дітей-інвалідів – спеціалізовані заклади компенсуючого типу для дітей із вадами розумового або фізичного розвитку, що підпорядковано Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України.

Будинок дитини – форма утримання, навчання і виховання дітей віком від дня народження до трьох років, що належать до Міністерства охорони здоров'я (може бути на вихованні від 50 до 200 дітей).

Будинок для людей похилого віку – установа для поодиноких людей літнього віку, що підпорядковано Міністерству праці та соціальної політики.

Волонтерство – це форма громадянської активності, яка базується на безкорисливості та бажанні допомагати оточуючим.

Грантові соціальні проєкти – це проєкти, які підтримуються державними установами, приватними фондами або міжнародними організаціями з метою їх фінансування.

Громадська організація – це добровільне та організаційно оформлене об'єднання громадян, яке створюється для реалізації спільних інтересів.

Гуманітарна допомога – вид безвідплатної допомоги засобами для життя, що безкоштовно поширюються серед населення районів, охоплених гуманітарною катастрофою або тих, що перебувають на її межі.

Деінституціалізація – повний процес планування реорганізації зі скороченням і / або закриттям закладів інтернатного типу, створення різноманітних інших послуг догляду за дитиною, які регулюються законом і стандартами, орієнтованими на результат.

Держава – формальний інститут, який є формою організації політичної спільноти під управлінням уряду; суб'єкт політики, ядро політичної системи.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки (або батьки, позбавлені батьківських прав).

Дитячий будинок змішаного типу – форма утримання, навчання, виховання дітей від 3 до 16–17 років, що підпорядковується Міністерству освіти і науки України.

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, і бере на виховання та для спільного проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням останніх батьківських прав, відбиранням у батьків без позбавлення батьківських прав (розшук батьків органами внутрішніх справ, тривала хвороба, відбування батьками покарання або знаходження під вартою), а також покинуті діти, діти, від яких відмовилися батьки, безпритульні діти.

Клініка, дружня до молоді – це медичний заклад, який надає комплексну медико-психосоціальну допомогу підліткам та молоді з метою збереження їх здоров'я, що обумовлено специфікою їх віку.

Лікарня «Госпіс» (Хоспіс) – лікувально-профілактичний заклад для надання медичної допомоги невиліковним хворим, що функціонує за рахунок місцевого бюджету, додаткового фінансування підприємствами, спонсорами, добродійних пожертвувань організацій, фізичних та юридичних осіб.

Материнство – це забезпечена законом можливість народжувати здорових дітей, належним чином утримувати та виховувати їх у дусі поваги до свого народу, своєї Батьківщини.

Медико-соціальна комісія – медична установа, що встановлює групу інвалідності особи та надає рекомендації установам соціального захисту щодо надання їй соціальної допомоги з боку держави.

Міністерство внутрішніх справ України (МВС України) є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, ведення боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, охорони та оборони особливо важливих державних об'єктів.

Міністерство освіти і науки України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, протидії ВІЛ-інфекції / СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням, забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів і медичних виробів, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, а також забезпечує формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного добробуту населення.

Міністерство соціальної політики України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах: зайнятості населення та трудової

міграції, трудових відносин, соціального захисту, соціального обслуговування населення, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну; спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, попередження насильства в сім'ї та з питань протидії торгівлі людьми; центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей; спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань гуманітарної допомоги.

Міський, районний, районний у місті, селищний, сільський центр соціальних служб (далі – центр) – заклад, що проводить соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю, які належать до вразливих груп населення та / або перебувають у складних життєвих обставинах, і надає їм соціальні послуги.

Наркологічний диспансер – лікувальна установа, що здійснює медичний огляд, профілактичну та реабілітаційну діяльність щодо хворих із різноманітними видами залежностей (наркоманія, токсикоманія, алкоголізм), яка підпорядкована Міністерству охорони здоров'я України.

Недержавні соціальні інституції – будь-які організації, які не є частиною державних структур та є легальними суб'єктами правовідносин, створеним для діяльності, що керується окремо від держави (громадські організації, громадські об'єднання, благодійні організації (благодійне товариство, благодійна установа, благодійний фонд), професійні спілки, їх об'єднання, об'єднання організацій роботодавців, відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій, представництва, філії іноземних благодійних організацій, творчі спілки, їхні територіальні осередки).

Недієздатна особа – фізична особа, яку визнано у судовому порядку, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу здоров'я не здатна усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними. Над недієздатною особою встановлюється опіка і вона не має права вчиняти будь-які правочини.

Неурядові організації – добровільні об'єднання громадян за інтересами, що не мають на меті боротьбу за державну владу та отримання прибутку, що ще називають третім сектором суспільства.

Охорона дитинства – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав.

Патронат – це форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, яка передбачає передачу за договором дитини на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення дитиною повноліття.

Притулок – благодійна установа, що надає виховання й освіту сиротам та безпритульним дітям, забезпечує проживання й догляд людям похилого віку, інвалідам та знедоленим.

Соціальна робота – галузь наукових знань, академічна дисципліна та професійна діяльність, спрямована на підтримання і надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі людей, громаді, що розширює або відновлює їхню здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключенню.

Соціальний інститут – організована система зв'язків та соціальних норм, яка об'єднує важливі суспільні цінності та процедури, які задовольняють основні потреби.

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) – це спеціальні державні установи, які здійснюють соціальне обслуговування та надають соціальні послуги громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги за місцем проживання.

Центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям (далі – центр) є спеціалізованим закладом охорони здоров'я, що утворюється з метою задоволення потреб дітей у медичній реабілітації та паліативній допомозі.

Школа-інтернат – для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, розрахована на здорових дітей, які виховуються і навчаються з 7 до 14–15 або 16–17 років (9–11 класи), що підпорядковано Міністерству освіти і науки України.

Література до курсу

«Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»

Базова:

1. Адреси клінік, дружніх до молоді, в Києві. URL: <https://health.kyivcity.gov.ua/content/adresy-klinik-druzhnih-do-molodi.html> (дата звернення: 20.06.2023).
2. Алексєєнко Т. Ф., Кушнар'ов С. В. Ризикована поведінка. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. 172 с.
3. Артеменко І. Е., Діденко Г. В. Особливості підготовки мультидисциплінарної команди до роботи з людьми похилого віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 25. С. 79–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_25_14 (дата звернення: 12.03.24).
4. Безпалько О. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи : монографія. Київ : Науковий світ, 2006. 363 с.
5. Бурик З. Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2025. № 13(2), С. 33–43. <https://doi.org/10.15421/152518>
6. Вахович І., Смолич Д. Неурядові організації: сутність поняття, ознаки, цілі та функції. *Економіка та суспільство*. 2022. 46. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-31>
7. Все про соціальну роботу : навч. енциклопед. словник-довідник / за наук. ред. В. М. Пічі; уклад. : Н. М. Гайдук, Л. Є. Клос, О. Я. Бік та ін. Вид. 2-ге, виправлене, перероб. та допов. Львів : «Новий Світ 2000», 2013. 616 с.
8. ГО «Українська ліга розвитку паліативної та хоспісної допомоги». URL: <http://ligalife.com.ua/24/> (дата звернення: 20.06.2023).
9. Гранти для громадських організацій, які допомагають українцям під час війни. *Houseofeurope*. URL: <https://houseofeurope.org.ua/opportunity/353> (дата звернення: 20.02.2026).
10. Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Київ : КНЕУ, 2003. 309 с.
11. Грушецький А. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2022 рр. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1174&page=1> (дата звернення: 20.06.2023).
12. Гуменюк Т. І. Соціальна політика України в умовах воєнного стану: рівень підтримки державами ЄС. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2023. Вип. 16(28). С. 64–70. DOI: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2023.16.28.64-70>

13. Данилюк К. В. Сутнісна характеристика паліативної та хоспісної допомоги і принципи її надання в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1191> (дата звернення: 27.12.2024).

14. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» (ЦГЗ). URL: <https://www.phc.org.ua/pro-centr> (дата звернення: 20.06.2023).

15. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNE-UPRAVLINNYA-2012.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

16. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/pro-sluzhbu>. (дата звернення: 20.06.2023).

17. Договір про провадження волонтерської діяльності. *Міністерство соціальної політики*. URL: <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/volonterstvo/odvomszrazokdogovoruzvolonterom-2k.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

18. Дорожня карта до самозарадності громадського сектора. Регіональний порядок денний на 2022–2026 pp. URL: https://ednannia.ua/images/Reg_poryad_broshura_A4_Preview.pdf (дата звернення: 20.01.2026).

19. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». № 3, 2015. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=821> (дата звернення: 20.06.2023).

20. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 300 с.

21. Заявка на субгрантування за спрощеною процедурою. *Прямуємо разом*. URL: <https://docs.google.com/document/d/1BjuA7dWmiVctenpvlGJCIVOouUjjh7-8/edit> (дата звернення: 20.02.2-26).

22. Караман О. Л. Характеристика системи соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 24. С. 58–62.

23. Кейс-менеджмент URL: <https://qala-project-2.gitbook.io/robota-z-kl-ntami-pos-bnik/dodatki/1.-keis-menedzhment> (дата звернення: 20.06.2024).

24. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів : навч.-метод. посіб. Київ, 2010. 96 с.

25. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику. *Запобігання та протидія домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми*. МСП. URL: https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=https://www.msp.gov.ua/files/Behaviour%20Change%20Program%20for%20Girls%20and%20Women_UFPH.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

26. Костіна В. В., Могилка О. П. Забезпечення доступу до послуг зі зменшенням шкоди для представників груп ризику щодо інфікування на ВІЛ під час війни. Матеріали І Міжнародного науково-практичного форуму «Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи», (м. Полтава, 26 вересня 2024 р.) / за заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 522–525. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/24760>

27. Костіна В. Могилка О. Робота соціальних працівників у міждисциплінарних мобільних командах: аналіз закордонного досвіду та вітчизняні практики під час війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. (4) С. 37, С. 31–40.

28. Кращі практики щодо впровадження в об'єднаних територіальних громадах моделі адміністрування надання послуг із соціальної підтримки. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/dec/3pr/d0112.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

29. Літинська В. Особливості соціальної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 66(1(734), С. 61–73. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.061>

30. Лях Т., Спіріна Т., Рогожинська В. Принципи міждисциплінарної взаємодії у соціальній роботі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 3, № 27. С. 224–228. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203727>

31. Лях Т., Спірін А., Жуков В. Соціальна профілактика ризикованої поведінки підлітків. *Ввічливість. Humanitas*, 2023. 1, 64–72, DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.9>

32. Материнство, сім'я, діти. URL: <https://www.msp.gov.ua/main/Zahist-materinstva-simi-ta-ditey.html> (дата звернення: 20.06.2023).

33. Методичні рекомендації: Надання медико-соціальних послуг дітям та молоді на основі дружнього підходу / О. А. Голоцван, С. І. Осташко, О. М. Мешкова та ін. Київ : ТОВ «Версо-04» .2008. 182 с. http://romny-mcss.edukit.sumy.ua/Files/downloads/Kliniki_druzhni_do_molodi.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

34. Міністерство внутрішніх справ. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення: 20.06.2023).

35. Міністерство охорони здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/> (дата звернення: 20.06.2023).

36. Могилка О. П., Костіна В. В. Соціальне проектування в умовах війни в Україні: досягнення та нові виклики. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 жовтня 2023 р.) : зб. наукових праць. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. С. 191–198 (8 стор, 0,3 д.а). <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/e331e586-68dd-42d1-a140-fcee78d5bb4c>

37. Неурядові організації. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-71886> (дата звернення 20.03.2026).

38. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. Київ: 2019. 16 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/510/3._%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

39. Паліативна допомога: в Україні будуть створені Центри медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям. URL: <https://xn--80aaeb3bbe4cyf8d.xn--k1ajr.xn--j1amh/novyny/paliativna-dopomoha-v-ukraini-budut-stvoreni-tsentry-medychnoi-reabilitatsii-ta-paliativnoi-dopomohy-ditiam/> (дата звернення: 20.06.2023).

40. Паліативна та госпісна медицина. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B0_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 20.06.2023).

41. Паліативна та хоспісна допомога. URL: <https://gematolog.ck.ua/patient/paliativna-ta-hospisna-dopomoga/> (дата звернення: 20.06.2023).

42. Перелік українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 21 лютого 2025 р. № 309. <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/perelik.pdf>. (дата звернення: 20.03.2026).

43. Поліщук В., Слезанська Г. Соціальна робота в громаді за кордоном: історія та сучасні тенденції розвитку. Social work and education. 2019. Vol. 6. Issue 4. P. 390–407.

44. Попов О. Теоретико-методологічні підходи до здійснення соціальної роботи з місцевими громадами в Польщі. Ввічливість. Humanitas, 2021. Вип. 6, 44–50. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.7>.

45. Попова А. Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2019. 20 с.

46. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах / Практичні рекомендації Київ, 2019. С. 72. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/496.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).
47. Працюй ВІЛЬНО! Міністерство соціальної політики. (проект для створення безбар'єрного простору в Україні). URL: <https://www.msp.gov.ua/content/pracyuy-vilno.html> (дата звернення: 20.06.2023).
48. Програма реабілітації ветеранів та їхніх родин, що постраждали внаслідок конфлікту. *Карітас України*. URL: <https://caritas.ua/usa/> (дата звернення: 20.02.2026).
49. Про удосконалення організації надання паліативної допомоги в Україні: наказ МОЗ України від 04.06.2020 № 1308 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0609-20#Text> (дата звернення: 20.07.2024).
50. Психологічний та соціально-педагогічний супровід навчання і виховання «особливої дитини» у школі: метод. посіб. / за ред. Д. Д. Романовської, С. І. Собкової. Чернівці: Технодрук, 2009. 196 с.
51. Психолого–педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та затримкою психічного розвитку / за ред. Вавіної Л. С. Київ: АТОПОЛ, 2011. 180 с.
52. Проект «Інтегрована підтримка через міждисциплінарні мобільні команди». Healthright international (право на здоров'я). URL: <https://www.healthright.org.ua/news-by-hr/mbf-ukrajinska-fundaciya-gromadskogo-zdorovya-vramkakhproehktu-integrovana-pidtrimka-cherez-mizhdisciplinari-mobilni-komandi-za-finansovoji-pidtrimki-yunisefogoloshuehkonkur/> (дата звернення: 1.04.24).
53. Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини: навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Д. В. Швеця; [Д. В. Швець, О. М. Бандурка, О. І. Федоренко та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020. 284 с.
54. Путівник з волонтерства в Україні: Законодавство, менеджмент, найкращі практики. Київ, 2023. 88 с.
55. Реєстр надавачів соціальних послуг. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/reestr-nadavachiv-socialnih-poslug.html?PrintVersio> (дата звернення: 20.06.2023).
56. Рекомендації до роботи з пацієнтами, які пережили полон, тортури чи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. URL: <https://moz.gov.ua/article/for-medical-staff/rekomendacii-do-roboti-z-pacientami-jaki-perezili-polon-torturi-chi-seksualne-nasilstvo-pov%e2%80%99jazane-z-konfliktom>
57. Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади: роз'яснення для керівників органів місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства. URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/storage/app/sites/92/uploaded-files/yasnennya-dlya-kerivnikiv-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

58. Сектор ювенальної пробації інформує: профілактика правопорушень серед неповнолітніх у Полтаві. URL:<https://kolo.news/category/suspilstvo/25984> (дата звернення: 20.06.2023).

59. Семигіна Т. Робота в громаді: практика й політика. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2004. 180 с.

60. Семигіна Т. Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації правового регулювання. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2019. № 4. С. 65–75.

61. Скоробагатько А. В., Єфтені Н. М. Соціальна функція держави в умовах повоєнного розвитку України. *Актуальні проблеми політики*. 2025. Вип. 75. С. 189–197. <https://doi.org/10.32782/app.v75.2025.26>

62. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук.ред.д-ра пед. наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.

63. Сміянов В. А. Соціальна політика як функція державного управління. URL: <https://pubhealth.med.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Lecture-10-Healthcare-systems.pdf>

64. Соціальний паспорт громади. *Чмирівська сільська військова адміністрація* <https://chmyrivska-gromada.gov.ua/socialnij-pasport-gromadi-15-54-08-12-12-2017/>

65. Столярик О., Семигіна Т. Соціальна робота із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом: інтервенція з розвитку сильних сторін : монографія. Таллінн : Teadmus, 2022. 188 с.

66. Територіальні центри соціального обслуговування. *Міністерство соціальної політики*. URL:<https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html> (дата звернення: 20.06.2023).

67. Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих соціальних служб : навч. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 248 с.

68. Токарева У. Модель інтегрованих соціальних послуг для українських громад. Соледар, 2019. 88 с.

69. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. 2006 : монографія / За ред. О. С. Власюка. Київ : НІСД, 2006. 576 с. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11425/1/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8.pdf>

70. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.

71. Шкільний офіцер поліції. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D0%B5%D1%80_%D0%BF%D0%BE%D0%B%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97#:~:text=% (дата звернення: 20.06.2023).

72. Ювенальна превенція – важливий напрямок роботи дільничного офіцера поліції. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/yuvenalna-prevenciya-%E2%80%93-vazhlij-napryamok-roboti-dilnichnogo-oficera-policiyi.html> (дата звернення: 20.06.2023).

73. Юрків Я. Мультидисциплінарна команда як форма соціально-педагогічної роботи з розумово відсталими дітьми та їхніми сім'ями. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2011. Вип. 21. С. 2018–2022. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_21_77 (дата звернення: 10.03.2024).

74. Ярошенко А. О., Семигіна Т. В., Сухицька Н. В. Історія та теорія соціальної політики України : навч. посіб. / за ред. А. О. Ярошенко. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 289 с.

75. Ang Bee Lian Multidisciplinary Team Director-General of Social Welfare. Office of the Ministry of Social and Family Development. 2014. Р. 1–5 / URL: <https://www.msf.gov.sg/what-we-do/odgsw/social-insights/2014-Multidisciplinaryteam> (дата звернення: 02.04.2024).

76. Frost N., Robinson M. and Anning A. Social workers in multidisciplinary teams: issues and dilemmas for professional practice. *Child & Family Social Work*. 2005. 10 (3). Р. 187–196. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2005.00370.x>.

77. Herod J., Lymbery M. The social work role in multi-disciplinary teams. *Practice*, 2002. 14 (4), Р. 17–27. DOI: <https://doi.org/10.1080/09503150208411539> (дата звернення: 01.04.2024).

78. Giles R. Social workers' perceptions of multi-disciplinary team work: A case study of health social workers at a major regional hospital in New Zealand. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 2016. 28(1), Р. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.11157/anzswj-vol28iss1id113> (дата звернення: 01.04.2024).

79. Kirschbaum Sarah The Social Work Perspective: A Systematic Review of Best Practices for Social Workers in Healthcare Teams Practices for Social Workers in Healthcare Retrieved. Sophia, the St. Catherine University repository website, 2017. Р. 2–40. URL: <https://sophia.stkate.edu/do/search/?q=Sarah%20Kirschbaum%20&start=0&context=2910671&facet=> (дата звернення: 01.04.2024).

80. Kostina V., Rahozina T., & Smerechak L. (2024). Palliative Care in the Conditions of New Social Challenges: Problems and Prospects. *Evropsky Politicky a Pravni Diskurz*, 11, 1, 51–61. <https://doi.org/10.46340/eppd.2024.11.1.6>

81. Lloyd T, Beech J, Wolters A, Tallack C. Realising the potential of community-based multidisciplinary teams: Insights from evidence. The Health Foundation; 2023. DOI: <https://doi.org/10.37829/HF-2023-IAU01> (дата звернення: 01.04.2024).

82. Multidisciplinary teams working for integrated care. Social Care Institute for Excellence (SCIE). URL: <https://www.scie.org.uk/integrated-care/research-practice/activities/multidisciplinary-teams/> (дата звернення: 01.04.2024).

83. Palliative care. *World Health Organisation* <https://www.who.int/health-topics/palliative-care> (Access date: 20.12.2024).

84. Radbruch Lukas White paper on standards and norms for hospice and palliative care in Europe: *European Journal of Palliative Care* Part 1. January 2009. 16 (6). P. 278-289. https://www.researchgate.net/publication/279547069_White_paper_on_standards_and_norms_for_hospice_and_palliative_care_in_Europe_Part_1 (Access date: 20.12.2024).

85. Sibbald S. L., Ziegler B. R., Maskell R., Schouten K. Implementation of interprofessional team-based care: A cross-case analysis. *Journal of Interprofessional Care*, 2021. 35 (5). 654–661. DOI: <https://doi.org/10.1080/13561820.2020.1803228> (дата звернення: 02.04.2024).

Нормативне забезпечення:

1. Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0293203-02#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Деякі питання діяльності центрів соціальних служб: Постанова КМУ Від 1 червня 2020 р. № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

3. Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Постанова Кабінету Міністрів України. від 29 листопада 2022 р. № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 20.06.2023).

4. Перелік українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проєкти за кошти міжнародних партнерів: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 21 лютого 2025 року № 309. (<https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/perelik.pdf>).

5. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України. Від 04.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

6. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

7. Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду: наказ Міністерства соціальної політики України. від 29.01.2016. № 58. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

8. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання: наказ Міністерства соціальної політики України. Від. 01.07.2016 № 716. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

9. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 10.09.2015 № 912. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

10. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 01.10.2020 № 677. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1218-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

11. Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами: наказ Міністерства соціальної політики України. Від. 17.12.2018 № 1901. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#n157> (дата звернення: 20.06.2023).

12. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. наказ міністерства внутрішніх справ України. Від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>. (дата звернення: 20.06.2023).

13. Про затвердження Плану роботи Міністерства соціальної політики України на 2023 рік. URL:https://docs.google.com/viewer?embedded=true&url=http://www.msp.gov.ua/files/norm_baza/2023/169.pdf (дата звернення: 20.06.2023).

14. Про затвердження Положення про Державну службу зайнятості: наказ міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Від 16.12.2020 № 2663. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1305-20#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

15. Про затвердження Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу: наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства юстиції України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2192-13#Text>. (дата звернення: 20.06.2023).

16. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: наказ міністерства освіти і науки України. Від 22.05.2018 № 509. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

17. Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених: наказ Міністерства юстиції України. Від 16.05.2016 № 1418/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

18. Про затвердження Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту: постанова Кабінету Міністрів України. від 25 червня 2020. № 526. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

19. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.: постанова Кабінету Міністрів України. від 22 серпня 2018 р. № 655. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

20. Про затвердження Типового положення про реабілітаційну установу змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: наказ Міністерства соціальної політики України. Від 15.02.2016 № 112. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0338-16#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

21. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту. Постанова Кабінету Міністрів України. Від 30 травня 2007 р. N 783. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2007-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 20.06.2023).

22. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації. Наказ міністерство юстиції України. Від 18.08.2017 № 2649/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1030-17#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

23. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей. Постанова Кабінету Міністрів України. від 28 січня 2004 р. N 87 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

24. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

25. Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації: Постанова Кабінету Міністрів України. Від 8 серпня 2012 р. № 734. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-%D0%BF#Text>.

26. Про організацію надання соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України. від 1 червня 2020. № 587. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

27. Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України. від 27.01.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

28. Про соціальні послуги: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст. 73) Редакція від 27.04.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

29. Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей постанова Кабінету Міністрів України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

30. Про удосконалення організації надання медичної допомоги дітям підліткам та молоді. Наказ Міністерства охорони здоров'я України. Від 02.06.2009 N 383. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0383282-09#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

31. Про удосконалення організації надання паліативної допомоги в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я України. 04.06.2020. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/re34892?an=1> (дата звернення: 20.06.2023).

32. Типове положення про будинок нічного перебування: наказ Міністерства праці та соціальної політики України 14.02.2006 № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0475-06#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

33. Типове положення про комісію з питань захисту прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України. від 24 вересня 2008 р. № 866 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#n380> (дата звернення: 20.06.2023).

Кейси для практичного опрацювання

Соціальна робота – це мистецтво прийняття відповідальних рішень у ситуаціях високої невизначеності, тому теоретичні знання є фундаментом для роботи фахівця соціальної галузі, проте важливим є готовність до розв'язання реальних складних життєвих ситуацій (кейсів), опанування яких допоможе сформувати практичні професійні компетентності.

**Для успішного вирішення кожної ситуації (кейса)
рекомендуємо дотримуватися такого алгоритму:**

1. Аналіз ситуації та визначення таких аспектів. Хто є ключовим клієнтом? Які його потреби є першочерговими, а які – стратегічними? Чи існують приховані ризики (загроза життю, порушення прав, етичні дилеми)?

2. Підбір нормативно-правового обґрунтування. На які закони, накази Мінсоцполітики чи міжнародні конвенції ви маєте спиратися у власній роботі, щоб ваші дії як соціального працівника були легітимними?

3. Міжвідомча взаємодія. Соціальний працівник не вирішує всі проблеми самотужки. Визначте, кого з партнерів (поліція, медики, освітяни, громадські організації) необхідно залучити для комплексного вирішення проблеми.

4. Етична рефлексія. У ході вирішення проблеми зверніть увагу, чи не порушуєте ви принципів конфіденційності та недискримінаційності? Чи врахована думка клієнта згідно з принципом «Нічого для нас без нас»?

5. Прогнозування результату. Визначте, яким буде стан клієнта або громади через місяць / рік після вашого втручання? Чи сприяє ваша діяльність подоланню залежності від допомоги та розвитку самозарадності клієнта?

Пам'ятайте!

У соціальній роботі рідко існує одна «єдино правильна» відповідь. Найціннішим є ваше вміння аргументувати обраний шлях, спираючись на цінності соціальної роботи: гуманізм, соціальну справедливість та повагу до гідності особистості.

Кейси 1–5 до розділів 1.1–1.2

Державна політика та державні соціальні інституції

Кейс 1. «Бюрократичний лабіринт»

ВПО (внутрішньо переміщена особа) з інвалідністю переїхала до нового міста. Вона не може отримати належні виплати та соціальний супровід, оскільки документи за місцем попередньої реєстрації не були вчасно оцифровані, а місцеве управління соціального захисту перевантажене. Справа ускладнюється зміною нормативно-правової бази щодо виплат ВПО.

Питання для вирішення: 1. Який алгоритм дій соціального працівника в межах чинного законодавства? 2. Як забезпечити міжвідомчу взаємодію для швидкого відновлення прав клієнта?

Результат / Компетентність. Здатність аналізувати державну соціальну політику та застосовувати нормативно-правові акти у практичній діяльності.

Кейс 2. «Пенсійний вузол»

Особа передпенсійного віку втратила трудову книжку під час евакуації з окупованої території. Архів підприємства знищено. ПФУ відмовляє у нарахуванні стажу через відсутність підтверджуючих документів, що ставить людину на межу бідності.

Питання: 1. Який юридичний механізм підтвердження стажу в судовому та позасудовому порядку? 2. Як соціальний працівник може допомогти у зборі непрямих доказів?

Результат. Здатність захищати соціальні права клієнтів у складних правових колізіях.

Кейс 3. «Статус дитини війни»

Опікун дитини-сироти намагається оформити статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій. Проте через часті переїзди та відсутність довідок про обстріли в конкретному населеному пункті на момент перебування там дитини орган опіки зволікає.

Питання: 1. Проаналізуйте актуальні зміни в Постанові КМУ № 413. 2. Як координувати дії з органами місцевого самоврядування для отримання необхідних доказів?

Результат. Навички роботи з нормативною базою щодо захисту прав дітей у воєнний час.

Кейс 4. «Житловий сертифікат»

Сім'я загиблого військовослужбовця отримала сертифікат на житло, але зіткнулася з проблемою: обране помешкання перевищує суму сертифіката, а механізм доплати та оформлення права власності в їхньому регіоні ще не відпрацьований.

Питання: 1. Опишіть алгоритм реалізації житлового сертифіката. 2. Яку консультаційну підтримку має надати соціальний працівник щодо оподаткування та реєстрації?

Результат. Розуміння державних програм житлової підтримки та соціальних гарантій для родин захисників.

Кейс 5. «Цифрова безбар'єрність»

Одинока особа з порушенням зору не може самостійно скористатися послугами в застосунку «Дія» для оновлення даних на субсидію. Територіальний центр перейшов на дистанційну роботу, а фізичний доступ до ЦНАПу обмежений через ремонт.

Питання: 1. Як забезпечити інклюзивність державних послуг на рівні громади? 2. Сформулюйте пропозиції щодо покращення фізичного та цифрового доступу для вразливих груп.

Результат. Здатність впроваджувати принципи безбар'єрності у системі надання державних послуг.

**Кейси 6–10 до розділів 1.3–1.4
Громада та недержавний сектор**

Кейс 6. «Тандем допомоги»

У невеликій територіальній громаді (ТГ) проживає велика кількість самотніх літніх людей. Бюджетних коштів місцевого Територіального центру не вистачає на покриття всіх потреб (доставка ліків, гарячі обіди). Місцева релігійна громада та благодійний фонд готові допомогти, але не мають досвіду професійної соціальної роботи та методичного супроводу.

Питання для вирішення: 1. Розробіть модель співпраці між ТГ та недержавним сектором (механізм соціального замовлення). 2. Як розподілити ролі між державними фахівцями та волонтерами?

Результат / Компетентність. Навички налагодження партнерства в громаді та розуміння специфіки роботи недержавних організацій.

Кейс 7. «Реінтеграція ветеранів»

Ветерани повертаються в громаду, де немає спеціалізованого реабілітаційного центру. Місцевий бізнес готовий надати робочі місця, але не знає, як адаптувати простір та спілкуватися з людьми, що мають бойовий досвід.

Питання: 1. Створіть план адвокаційної кампанії для залучення бізнесу до соціальної адаптації ветеранів. 2. Яку роль відіграє ГО ветеранів у цьому партнерстві?

Результат. Вміння будувати тристороннє партнерство (влада–бізнес–громадськість).

Кейс 8. «Мобільна громада»

Віддалені села ТГ залишилися без транспортного сполучення. Соціальні робітники не можуть вчасно відвідувати підопічних. Місцевий фермер має транспорт, але боїться юридичної відповідальності за «нецільове використання» палива.

Питання: 1. Запропонуйте договірну форму співпраці (меценатство / спонсорство). 2. Розробіть логістичну карту волонтерських маршрутів.

Результат. Навички мобілізації ресурсів громади для вирішення кризових ситуацій.

Кейс 9. «Громадський бюджет»

Молодіжна рада громади хоче створити хаб, але кошти виділяються лише на капітальні видатки, а не на оплату менторів. Міжнародний фонд готовий платити зарплати, якщо громада візьме об'єкт на баланс.

Питання: 1. Як синхронізувати вимоги бюджетного кодексу та умови донора? 2. Опишіть модель сталого функціонування хабу у вигляді соціального проєкту.

Результат. Розуміння фінансових механізмів взаємодії між ТГ та донорами.

Кейс 10 «Конфлікт інтересів»

У громаді виник конфлікт між місцевими жителями та ВПО через розподіл гуманітарної допомоги від закордонного фонду. Мешканці громади вважають, що допомога має надаватися всім вразливим категоріям громади, а фонд наполягає лише на наданні допомоги переселенцям.

Питання: 1. Розробіть стратегію медіації конфлікту. 2. Як переконати фонд розширити критерії або знайти додатковий ресурс для «приймаючої» громади?

Результат. Здатність запобігати соціальним конфліктам та забезпечувати згуртованість громади.

Кейси 11–15 до розділів 2.1–2.2

Інтервенція та превенція

Кейс 11. «Кризова межа»

Соціальний працівник виявляє сім'ю у складних життєвих обставинах (СЖО), де батько повернувся з фронту з ПТСР, а мати почала зловживати алкоголем. Діти (7 та 10 років) часто пропускають школу. Потрібно діяти швидко, щоб запобігти вилученню дітей із сім'ї.

Питання для вирішення: 1. Визначте стратегію кризової інтервенції. 2. Складіть план превентивних заходів, щоб мінімізувати ризики для дітей та зберегти родину.

Результат / Компетентність. Здатність здійснювати оцінку потреб, планувати втручання та застосовувати методи профілактики соціального сирітства.

Кейс 12. «Приховане насильство»

Під час патронажу сім'ї соціальний працівник помічає ознаки економічного насильства: чоловік забирає в дружини (особи з інвалідністю) всі виплати, обмежуючи її в їжі та ліках. Жінка заперечує конфлікти, бо боїться залишитися одна.

Питання: 1. Який протокол дій при підозрі на домашнє насильство? 2. Як провести мотиваційне інтерв'ю з постраждалою, не спровокувавши агресію кривдника?

Результат / Компетентність. Навички ідентифікації та реагування на випадки домашнього насильства.

Кейс 13. «Булінг у шелтері»

У тимчасовому прихистку (шелтері) діти ВПО конфліктують між собою, що переростає в цькування за регіональною ознакою. Батьки стають на бік своїх дітей, ситуація загрожує перерости у масову бійку.

Питання: 1. Запропонуйте програму превенції булінгу в умовах обмеженого простору. 2. Опишіть кроки групової терапії для підлітків та їхніх батьків.

Результат / Компетентність. Здатність здійснювати групову соціальну роботу в кризових умовах.

Кейс 14. «За крок до інтернату»

Одинокa матір потрапила до лікарні на тривалий термін. Родичів немає. Вона просить тимчасово влаштувати дитину в інтернат, що може призвести до розриву зв'язків та інституалізації дитини.

Питання: 1. Які альтернативні форми догляду можна запропонувати? 2. Складіть план реінтеграції дитини після одужання матері.

Результат / Компетентність. Володіння методами профілактики інституалізації дітей.

Кейс 15. «Вигорання опікуна»

Літня жінка доглядає за дорослим сином з важкою формою ментальної інвалідності 24/7. Соціальний працівник бачить ознаки глибокої депресії та фізичного виснаження у матері, що загрожує безпеці обох.

Питання: 1. Надання яких послуг Ви можете запропонувати матері? 2. Складіть план підтримки опікуна та забезпечення якості життя сім'ї.

Результат / Компетентність. Здатність оцінювати ризики та надавати підтримку особам, які здійснюють догляд.

Кейси 16–20 до розділу 2.3

Гранти та волонтерство під час війни

Кейс 16. «Соціальний стартап»

Ініціативна група волонтерів хоче створити простір для психологічного розвантаження підлітків, які постраждали від війни. У них є приміщення, але немає сталого фінансування. З'являється оголошення про міжнародний грант, який вимагає детального опису соціального впливу та фінансової звітності.

Питання для вирішення: 1. Сформулюйте мету та завдання проєкту для грантової заявки. 2. Як інтегрувати волонтерський ресурс у цей проєкт, щоб він був сталим після завершення гранта?

Результат / Компетентність. Володіння технологіями соціального проєктування та фандрейзингу.

Кейс 17. «Сільська майстерня»

Місцевий мешканець хоче навчати дітей-сиріт столярству як методу арт-терапії та корисному етнокультурному ремеслу. Громада дає гараж, але потрібні верстати та розхідні матеріали. Проєкт має бути поданий на мікрогрант.

Питання: 1. Опишіть логіко-структурну матрицю проєкту. 2. Як розрахувати бюджет, враховуючи витрати на безпеку та страхування волонтера-майстра?

Результат / Компетентність. Навички підготовки проєктних заявок для локальних ініціатив.

Кейс 18. «Волонтерський десант»

Велика група іноземних волонтерів приїхала допомагати з відбудовою житла, але вони не знають місцевої мови та специфіки соціальної роботи з травмованими власниками будинків.

Питання: 1. Розробіть програму короткого інструктажу (брифінгу) для іноземних волонтерів. 2. Як організувати менеджмент ризиків та мовний супровід?

Результат / Компетентність. Здатність керувати великими групами волонтерів у зонах відновлення.

Кейс 19. «Етичний дисонанс»

Блогер хоче зібрати кошти для дитячого будинку, роблячи «жалісливі» фото дітей без дозволу опікунів. Він обіцяє велику суму, але порушує права дитини на приватність.

Питання: 1. Яку потрібно провести роботу з блогером-благодійником щодо етики фандрейзингу? 2. Запропонуйте альтернативні способи візуалізації результатів для донорів.

Результат / Компетентність. Дотримання професійної етики при залученні благодійної допомоги.

Кейс 20. «Звітність або допомога»

Маленька ГО отримала грант на закупівлю продуктових наборів. Через обстріли ціни у постачальників різко зросли, а частина чеків була втрачена під час евакуації офісу.

Питання: 1. Який ви запропонуєте алгоритм комунікації з донором у разі форс-мажору? 2. Як юридично правильно підтвердити витрати за відсутності первинної документації?

Результат / Компетентність. Навички кризового менеджменту та звітності в проєктній діяльності.

Кейси 21–25 до розділу 2.4 Мультидисциплінарна команда

Кейс 21. «Командний резонанс»

Підліток із девіантною поведінкою перебуває на обліку в поліції. З ним працюють соціальний працівник, шкільний психолог, офіцер громади та представник служби у справах дітей. Проте через відсутність координації кожен фахівець дає різні рекомендації батькам, що створює конфлікт та відсутність прогресу.

Питання для вирішення: 1. Опишіть роль «кейс-менеджера» у цій ситуації. 2. Складіть протокол взаємодії мультидисциплінарної команди для узгодження дій.

Результат / Компетентність. Здатність до професійної комунікації та роботи в команді фахівців різних профілів.

Кейс 22. «Повернення військового з полону»

Сім'я очікує повернення батька з полону. Дружина перебуває в довготривалій стресовій ситуації, діти відмовляються ходити в садочок, а медики діагностували у батька складне поранення та визначили, що потрібна допомога психолога та реабілітолога.

Питання: 1. Які фахівці мають увійти до мультидисциплінарної команди та хто має очолити команду супроводу? 2. Як розподілити завдання, щоб не перевантажити родину візитами фахівців?

Результат / Компетентність. Здатність координувати комплексну підтримку родин військовополонених.

Кейс 23. «Дитина з інвалідністю в ЗЗСО»

Дитина з аутизмом іде до першого класу. Вчитель боїться, асистент вчителя не має досвіду, а батьки інших дітей налаштовані проти навчання в їхньому класі нової дитини з інвалідністю.

Питання: 1. Опишіть план дій соціального педагога ЗЗСО для організації зустрічі всіх сторін для зняття напруги. 2. Опишіть можливі зони взаємодії з ІРЦ та іншими соціальними інституціями для створення інклюзивного середовища підтримки та розвитку учня з ООП.

Результат / Компетентність. Навички фасилітації та побудови інклюзивного середовища.

Кейс 24. «Складна адикція»

У клієнта з ВІЛ-статусом додатково виявили туберкульоз. Він зневірений у можливості вирішення ситуації, бо потрібна спільна робота лікаря-інфекціоніста, нарколога, та підсідає на наркотики.

Питання: 1. Кого потрібно долучити до мультидисциплінарної команди фахівців та який план дій запропонуєте для вирішення складної життєвої ситуації? 2. Розробіть маршрут пацієнта для безперервного лікування.

Результат / Компетентність. Вміння працювати в команді з медичними фахівцями для підтримки вразливих груп.

Кейс 25. «Перші ознаки деменції»

Самотня людина, що проживає у багатоквартирному будинку, стала виявляти ознаки деменції, створюючи небезпечні ситуації в під'їзді (залишає газ, не виключає воду тощо). Сусіди вимагають виселення, поліція не бачить складу злочину, а психіатрична допомога можлива лише за згодою особи, від якої та відмовляється.

Питання: 1. Запропонуйте план взаємодії між органом опіки, поліцією та медичною службою. 2. Опишіть роль соціального працівника як адвоката прав людини старшого віку у цій ситуації.

Результат / Компетентність. Здатність вирішувати складні етико-правові ситуації в межах мультидисциплінарного підходу.

Комплексний тест

1. Хто є основним суб'єктом координації дій у мультидисциплінарній команді (кейс-менеджером)?
 - А. Представник поліції.*
 - Б. Фахівець із соціальної роботи / соціальний працівник.*
 - В. Керівник територіальної громади.*
 - Г. Психолог.*
2. Який принцип соціальної роботи порушується, якщо благодійний фонд публікує фото клієнта в СЖО без його згоди задля залучення коштів?
 - А. Принцип системності.*
 - Б. Принцип конфіденційності та поваги до гідності.*
 - В. Принцип адресності.*
 - Г. Принцип доступності.*
3. Що є першочерговим кроком при здійсненні кризової інтервенції у випадку домашнього насильства?
 - А. Проведення тривалої психотерапії.*
 - Б. Збір документів для отримання субсидії.*
 - В. Гарантування фізичної безпеки постраждалої особи.*
 - Г. Організація примирення сторін.*
4. Який механізм фінансування дозволяє залучати недержавні організації до надання соціальних послуг за рахунок бюджету громади?
 - А. Соціальне замовлення.*
 - Б. Волонтерська ініціатива.*
 - В. Краудфандинг.*
 - Г. Пряме підпорядкування.*
5. Що є головною метою превентивної соціальної роботи?
 - А. Ліквідація наслідків кризи, що вже сталася.*
 - Б. Запобігання виникненню складних життєвих обставин та мінімізація ризиків.*
 - В. Виключно надання гуманітарної допомоги.*
 - Г. Контроль за поведінкою клієнта.*
6. Сім'я в СЖО використовує допомогу на дитину для погашення мікрокредитів, діти без сезонного одягу. Яка стратегія втручання?
 - А. Запровадження соціального супроводу з навчання фінансовій грамотності.*
 - Б. негайне звернення до поліції щодо притягнення до відповідальності.*
 - В. Повна відміна виплат до моменту виправлення ситуації батьками.*
 - Г. Ігнорування, оскільки батьки мають право на власний вибір.*

7. У грантовому проєкті кількість звернень ВПО втричі перевищила план. Дія менеджера?
- А. Комунікація з донором для перегляду бюджету та залучення партнерів.*
 - Б. Відмова всім «новим» клієнтам задля звітності.*
 - В. Роздача ресурсів у меншій кількості без узгодження.*
 - Г. Використання власних коштів працівників.*
8. Отримано сигнал про насильство в родині мецената громади. Дії фахівця?
- А. Діяти згідно із загальним протоколом, незважаючи на статус особи.*
 - Б. Попередити мецената про скаргу для «мирного вирішення».*
 - В. Проігнорувати повідомлення через авторитет особи.*
 - Г. Порадити свідкам самим звертатися до суду.*
9. Конфлікт у МДК: лікар вважає клієнта «симулянтom», соціальний працівник бачить депресію. Шлях вирішення?
- А. Скликання кейс-конференції та залучення незалежного психолога.*
 - Б. Автоматичне погодження з думкою лікаря.*
 - В. Прихована допомога клієнту всупереч команді.*
 - Г. Скарга на лікаря керівництву.*
10. Громада закриває стаціонар для літніх людей через дефіцит. Роль соціального працівника?
- А. Оцінка потреб кожного мешканця та доведення неможливості догляду вдома для важкохворих.*
 - Б. Беззастережна підтримка рішення для економії бюджету.*
 - В. Організація мітингу проти голови ТГ.*
 - Г. Порада клієнтам шукати житло в іншому районі.*
11. Робота з ветераном із ПТСР, який виявляє агресію. Що є пріоритетом?
- А. Встановлення кордонів, власна безпека та залучення психолога.*
 - Б. Толерування агресії як вияву вдячності.*
 - В. Відмова у послугах через складну поведінку.*
 - Г. Відповідь на агресію агресією.*
12. Кращий інструмент запобігання вигоранню при роботі з травмою?
- А. Регулярна супервізія із зовнішнім експертом.*
 - Б. Одноразова грошова премія.*
 - В. Заборона обговорення роботи з колегами.*
 - Г. Збільшення навантаження.*
13. Що є показником стійкості послуги «соціальне таксі» в ТГ?
- А. Наявність цільової програми у місцевому бюджеті.*
 - Б. Одноразова допомога від бізнесу.*
 - В. Список волонтерів-водіїв без угод.*
 - Г. Високий попит серед населення.*

- 14.** Залучення клієнта до розробки плану його реабілітації ілюструє принцип:
- А. Партнерства та активізації власного потенціалу (empowerment).*
 - Б. Економії часу фахівця.*
 - В. Ієрархічного управління.*
 - Г. Соціальної виключності.*
- 15.** Ризик торгівлі людьми, клієнт боїться поліції. Послідовність дій?
- А. Безпечне місце, психологічна підтримка, поступова мотивація до співпраці.*
 - Б. Примусове відведення до відділку.*
 - В. Самостійне розслідування справи працівником.*
 - Г. Порада негайно виїхати з країни.*
- 16.** Донор просить ППБ клієнтів для аудиту. Відповідь НУО?
- А. Надати деперсоніфіковані дані або отримати згоду клієнтів.*
 - Б. Надати всі дані для збереження фінансування.*
 - В. Категорична відмова в аудиті.*
 - Г. Створення вигаданих імен.*
- 17.** Найефективніша форма супроводу для підлітка після колонії?
- А. Ресоціалізація з фокусом на професійне навчання та зміну оточення.*
 - Б. Тільки контроль перебування вдома ввечері.*
 - В. Щотижневі лекції про мораль.*
 - Г. Виплата великої допомоги.*
- 18.** Індикатори результативності в соціальному проєкті – це:
- А. Вимірювані показники досягнення цілей.*
 - Б. Список персоналу.*
 - В. Графік виплат.*
 - Г. Суб'єктивні враження керівника.*
- 19.** Симпатія до клієнта заважає роботі. Дія соціального працівника?
- А. Звернення за супервізією та розгляд передачі справи.*
 - Б. Спроба приховати почуття.*
 - В. Побачення після завершення справи.*
 - Г. Використання почуттів для встановлення довіри.*
- 20.** Етап кейс-менеджменту завершений лише тоді, коли:
- А. Клієнт демонструє стійку здатність вирішувати проблеми самостійно.*
 - Б. Вичерпано бюджет проєкту.*
 - В. Клієнт отримав першу гуманітарну допомогу.*
 - Г. Керівник підписав звіт.*

Перелік тем для здійснення реферативних досліджень:

1. Державна соціальна політика – основа надання соціальних послуг.
2. Сфера соціальної допомоги в Україні: структура та механізм дії.
3. Робота в державному / недержавному секторі соціальної допомоги.
2. Специфіка соціальної роботи в інституційних установах державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України.
3. Специфіка соціальної роботи в інституційних установах державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України.
4. Специфіка соціальної роботи в інституційних установах державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України.
5. Специфіка соціальної роботи в інституційних установах державної турботи про осіб з інвалідністю.
6. Специфіка соціальної роботи в інституційних установах державної турботи про осіб літнього та похилого віку.
7. Специфіка соціальної роботи в установах для осіб, що в конфлікті із законом.
8. Специфіка соціальної роботи в установах, що здійснюють інтервенції в роботі з дітьми та молоддю.
9. Специфіка соціальної роботи в установах, що здійснюють кризове та екстрене втручання.
10. Особливості соціальної роботи в реабілітаційних установах.
11. Паліативна допомога: традиції та інновації.
12. Особливості надання соціальної допомоги в ЦСС.
13. Особливості профілактичної роботи у державних закладах, що здійснюють опіку та піклування.
14. Зміст та організаційна основа роботи згідно з Державним стандартом профілактики.
15. Особливості профілактичної роботи шкільного офіцеру поліції.
16. Особливості профілактичної роботи в закладах пенітенціарної системи.
17. Особливості профілактичної роботи в закладах охорони здоров'я.
18. Особливості роботи в Благодійних фондах.
19. Особливості роботи в неурядових організаціях.
20. Особливості соціальної роботи в закладах системи охорони здоров'я.

Питання до підсумкового контролю з дисципліни
«Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»

1. Характеристика державної соціальної політики як основи для соціальної роботи.
2. Державна сфера соціальної допомоги: ієрархія, механізм дії.
3. Концепції надання соціальної допомоги та роль держави в її забезпеченні.
4. Принципи державної соціальної політики.
5. Структура системи соціальних інституцій державного сектора сфери соціальної роботи.
6. Особливості та спеціалізації соціальної роботи в державному секторі.
7. Особливості та спеціалізації в соціальній роботі в недержавному секторі.
8. Реєстр надавачів соціальних послуг.
9. Національна соціальна сервісна служба України – керівна інституція у сфері соціальної роботи і соціального забезпечення.
10. Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України – керівне відомство у сфері соціальної роботи та соціального забезпечення населення.
11. Міністерство охорони здоров'я – провідна інституція управлінської взаємодії з питань профілактики, корекції та реабілітації осіб з інвалідністю та осіб, схильних до соціально ризикованої поведінки.
12. Міністерство освіти та науки України – провідна інституція з питань соціального виховання та соціальної підтримки та розвитку різних вікових груп.
13. Міністерство внутрішніх справ – провідна інституція з питань забезпечення захисту прав громадян, здійснення профілактики правопорушень та забезпечення дотримання законності та порядку у суспільстві.
14. Кримінально-виконавча служба – провідний суб'єкт державного управління з питань соціальної роботи з особами, що є у конфлікті із законом.
15. Міграційна служба – провідний суб'єкт державного управління з питань міграційної політики.
16. Служба з надзвичайних ситуацій – провідний суб'єкт державного управління з питань соціальної роботи з особами, що постраждали від надзвичайних ситуацій.
17. Управління праці та соціального захисту населення як суб'єкт соціальної роботи з питань соціального захисту і соціального забезпечення.

18. Служба у справах дітей та сім'ї як суб'єкт державного управління з соціальної роботи з дітьми, що знаходяться у СЖО, та профілактики сімейного насильства.

19. Державні служби та комітети обласних, районних та селищних рад як суб'єкти державного управління на рівні територіальної громади.

20. Інтервенції у соціальній роботі з дітьми-сиротами та дітьми, що позбавлені батьківського піклування, в державних установах сфери соціальної допомоги.

21. Центр соціально-психологічної реабілітації для дітей – суб'єкт екстреної (кризової) допомоги.

22. Притулок для дітей – суб'єкт екстреної (кризової) допомоги.

23. Характеристика діяльності соціального гуртожитку.

24. Характеристика діяльності територіальних центрів соціальної допомоги.

25. Фахівці територіального центру соціальної допомоги та особливості їхньої соціальної роботи.

26. Характеристика діяльності реабілітаційних центрів.

27. Фахівці реабілітаційного центру соціальної допомоги та особливості їхньої соціальної роботи.

28. Соціальна реабілітаційна допомога особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

29. Паліативна допомога як особливий вид соціальної опіки.

30. Суть та особливості соціальної роботи в госпісах.

31. Суть та особливості соціальної роботи в геріатричних пансіонатах та спеціальних будинках-інтернатах для громадян похилого віку та інвалідів.

32. Центри медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям.

33. Регіональний ЦСС: завдання та специфіка роботи.

34. Міський, районний, районний у місті, селищний, сільський ЦСС: завдання та специфіка роботи.

35. Зміст та особливості соціальної роботи в Центрах соціальних служб.

36. Категорії клієнтів та специфіка надання соціальних послуг у ЦСС.

37. Державний стандарт соціальної послуги профілактики.

38. Соціальна робота з профілактики в Державних центрах (службах) зайнятості.

39. Соціальна робота з профілактики в закладах освіти.

40. Соціальна робота з профілактики із залученням співробітників поліції.

41. Соціальна робота з профілактики в закладах пенітенціарної сфери.
42. Соціальна робота з профілактики соціально-ризикованої поведінки в закладах охорони здоров'я.
43. Реалізація державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції.
44. Профілактика безробіття населення.
45. Запобігання масовому вивільненню працівників, профілактика настання страхового випадку.
46. Профорієнтаційна робота з дітьми та молоддю як важливий напрям профілактичної соціальної роботи.
47. Зміст і особливості роботи профілактичної роботи соціального педагога ЗЗСО.
48. Зміст і особливості роботи профілактичної роботи соціального педагога СЗО.
49. Зміст і особливості роботи профілактичної роботи соціального педагога закладу освіти інтернатного типу.
50. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики шкільного офіцера поліції.
51. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в ювенальній превенції.
52. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в Ювенальній пробації.
53. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в колонії.
54. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в навчальному центрі при кримінально-виконавчій установі закритого типу.
55. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики у поліклініках, дружніх до дитини / до молоді.
56. Зміст і особливості соціальної роботи з профілактики в Державній установі «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України».
57. Механізми контролю якості послуг у недержавних організаціях.
58. Джерела фінансування діяльності недержавних організацій (НДО) у сфері соціальних послуг.
59. Соціальне замовлення у контексті взаємодії держави та недержавного сектору.
60. Значення адвокації в діяльності громадських організацій.

Орієнтовна тематика для розробки ІНДЗ з курсу

«Соціальна робота в державних та недержавних соціальних інституціях»:

1. Соціальна робота з дітьми та молоддю з девіантною поведінкою у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
2. Соціальна робота з бездоглядними та безпритульними дітьми у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
3. Соціальна робота з сім'ями ВПО у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
4. Соціальна робота з людьми літнього віку у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
5. Соціальна робота з безробітними у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
6. Соціальна робота з сім'ями у СЖО у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
7. Соціальна робота з людьми з інвалідністю у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
8. Соціальна робота з жертвами торгівлі людьми у державних та / або соціальних недержавних інституціях.
9. Соціальна робота з інклюзії дітей та молоді з інвалідністю у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
10. Соціальна робота з реабілітації ветеранів та постраждалих від військових конфліктів у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
11. Соціальна робота з реабілітації людей з адикціями у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
12. Соціальна робота з адаптації мігрантів та біженців у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
13. Соціальна робота з адаптації людей, що вийшли із закладів пенітенціарної системи у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
14. Соціальна робота з профілактики ризикованої поведінки підлітків у державних та / або недержавних соціальних інституціях.
15. Соціальна робота з молоддю в умовах закладів пенітенціарної системи.

Драфт проєктної заявки
(основні питання, що включаються до більшості проєктних заявок)

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЄКТ		
Назва проєкту		
Обґрунтування проєкту Опис проблеми, на вирішення якої спрямований проєкт		
Мета проєкту		
Завдання проєкту (від 2 до 5)		
Цільова аудиторія (прямі та опосередковані бенефіціари)		
Терміни реалізації		
Географія проєкту (де буде відбуватися основна діяльність за проєктом)		
Комунікаційна стратегія проєкту Як буде побудована комунікація з оточенням проєкту		
План реалізації		
Період	Захід	Очікуваний продукт
Короткострокові результати	Інструменти оцінки	Показники досягнення

ПРОЄКТНІ РИЗИКИ	
Ризики	Методи запобігання

Соціальна робота у сфері психічного здоров'я

Соціальна робота у сфері психічного здоров'я виходить далеко за межі звичайної підтримки та спрямована на подолання стигми, відновлення соціальних зв'язків і забезпечення дотримання прав людей, що мають ментальні порушення.

Соціальна робота у психіатрії базується на біопсихосоціальній моделі, де увага фокусується не лише на клінічних симптомах, а на соціальному функціонуванні особистості.

1. Серед ключових завдань соціального працівника в роботі

у сфері психічного здоров'я є:

- *реабілітація та реінтеграція* (допомога у поверненні клієнта до нормального життя в суспільстві, відновлення навичок самообслуговування та соціальної взаємодії);
- *адвокація та захист прав* (захист від дискримінації, допомога в отриманні державних виплат, соціальних послуг та доступ до правової допомоги);
- *робота з родиною* (психоедукація для членів сім'ї, навчання їх методам підтримки та запобігання «вигоранню»);
- *подолання стигми* (робота як із самим клієнтом, спрямована на подолання внутрішньої стигми, так і з оточуючим соціумом для формування толерантного ставлення до проявів різноманіття поведінкових проявів);
- *координація допомоги* (case management) (об'єднання зусиль психіатрів, психологів, юристів та соціальних служб навколо конкретного випадку).

2. У соціальній роботі у сфері психічного здоров'я

використовують специфічні інструменти та методи:

- *соціальний анамнез* (збір детальної інформації про життєвий шлях, середовище, умови проживання та соціальні зв'язки клієнта);
- *групова терапія та групи самопомоги* (використання таких підходів, як Self-Help Plus (SH+) для зміцнення навичок саморегуляції);
- *тренінги соціальних навичок* (розвиток вмінь комунікації, вирішення побутових питань та пошуку роботи);
- *планування виписки* (підготовка до переходу зі стаціонарного лікування до амбулаторного або самостійного проживання).

3. Серед основних етичних викликів у роботі у сфері психічного здоров'я виділяємо:

- *конфіденційність vs безпека* (баланс між збереженням таємниці клієнта та інформуванням родичів, якщо існує загроза життю чи здоров'ю);
- *межі професійних стосунків* (важливість збереження емпатії без переходу в «рятівництво», що є критичним для запобігання професійному вигоранню);
- *автономія клієнта* (повага до рішення клієнта, навіть якщо воно суперечить рекомендаціям фахівців (у межах чинного законодавства)).

**4. Соціальний працівник є ключовою ланкою,
що з'єднує медичну систему (лікарню) з громадою.**

У країнах із розвиненою системою підтримки психічного здоров'я саме соціальні працівники забезпечують подолання ізоляції пацієнта після перебування у стаціонарі.

Для фахівця, який працює в соціальній сфері, важливо розуміти, що останнім часом нормативна база в Україні зазнала значних змін, спрямованих на деінституціалізацію та розвиток послуг у громаді.

**5. Актуальний перелік та структура законодавства, що регулює
надання соціальних послуг у сфері охорони психічного здоров'я:**

1. Закон України «Про соціальні послуги» (№ 2671-VIII) – базовий документ, що визначає принципи, види та організаційні засади надання соціальних послуг.

2. Закон України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» (№ 4223-IX) – ключовий новий нормативний документ, який закріплює сучасний підхід до охорони психічного здоров'я, сертифікацію фахівців та інтеграцію соціальної та медичної складових.

3. Закон України «Про психіатричну допомогу» (№ 1489-III) – регулює права пацієнтів та процедури надання психіатричної допомоги.

4. Постанова КМУ «Деякі питання організації надання соціальних послуг» (№ 64) – документ, що оновлює механізми ведення випадку та організаційні процеси в громадах.

5. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади» (№ 576) – регулює порядок надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади, та встановлює механізми стаціонарного догляду і взаємодії між соціальними службами та закладами охорони здоров'я.

6. Постанова КМУ «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг» (№ 185) – визначає критерії діяльності надавачів соціальних послуг (як державних, так і недержавних).

6. Важливі аспекти соціальної роботи у сфері охорони психічного здоров'я:

Інтеграція послуг	Сучасне законодавство вимагає тісної співпраці між соціальними менеджерами та лікарями-психіатрами. Ведення випадку (case management) має враховувати як медичні рекомендації, так і оцінку повсякденного функціонування клієнта.
Визначення потреб	Оцінка потреб особи базується не лише на наявності діагнозу, а й на функціональних можливостях для забезпечення рівня незалежності особистості клієнта.
Доступність	Соціальні послуги (денний догляд, підтримане проживання, фізичний супровід) стають більш доступними через місцеві бюджети та мережу надавачів, акредитованих за новими критеріями

Навчальне видання

Могилка Олександр Петрович

Костіна Валентина Вікторівна

Терьошина Ірина Федорівна

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

***Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання
спеціальності «Соціальна робота та консультування»***

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несуть автори

Відповідальний за випуск О. П. Могилка



Редактор Н. І. Дубська
Комп'ютерна верстка О. Ю. Лавриненко

Формат А4. Ум. друк. арк. 23,0. Зам. № 26-74.

**Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com, vid.redact@knmu.edu.ua**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництв,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.